

Theseus en Ariadne

P.C. Hooft

editie A.J.J. de Witte

bron

P.C. Hooft, *Theseus en Ariadne* (ed. A.J.J. de Witte). W.J. Thieme & Cie, Zutphen z.j. [1972]

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/hoof001thes01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

t.o. 1

Bronsreliëf van A. de Vries ± 1615
Bacchus en Ariadne
(Rijksmuseum Amsterdam)

Woord vooraf

Van de *Theseus en Ariadne* bestaat er nog geen moderne uitgave en dat was een reden temeer om met genoegen te werken aan de inleiding en de noten. De zeer goede annotaties in P. Leendertz Wz - F.A. Stoett, *Gedichten van P.C. Hooft*, 2e druk, 2e deel, Amsterdam 1900 heb ik kritisch aangepast aan de stand van zaken in 1971.

Onze dank wat betreft informaties en technische hulp gaat uit naar Drs. C. Arnoldussen, Dr. P. Buijnsters, Drs. Th. van der Heijden, Dr. W. Ornée, Drs. J. Russell, Dr. N. Wijngaards, N. Wilbrink.

Dr. A.J.J. de Witte

1. Thema, motieven, figuratie, handelingsvoortgang

1.1. Thema, motieven, figuratie

1.1.1. *Thema: het wankel geluk in de liefde*

Als wij spreken over thema, motieven en figuratie, bedoelen we dat men bij een taalbouwwerk (toneelstuk, roman, lyrisch gedicht, wetenschappelijke studie, betoog enz.) kan onderscheiden:

- Het thema of de oerconceptie, het oeridee, de mentale synthese, de visie, intuïtie van datgene waarover een auteur een taalbouwwerk wil samenstellen.

- De motieven, de inhoudselementen, de vormen waarin de auteur het thema wil realiseren.

- De figuratie, de plot-bedenking, de karakters, de typeringen, de figuren waarmee in feite het taalbouwwerk wordt gebouwd of afgebouwd.⁽¹⁾

Wat zou nu Hooft voor een oeridee in zijn bewustzijn gehad hebben? We moeten dit soort achternafluizen van hoe een taalbouwwerk tot stand is gekomen niet zien als: ten eerste dacht Hooft dit en enige tijd daarna dacht hij dat. En zo zal het welbekende verhaal van Theseus en Ariadne, dat hij hoogstwaarschijnlijk nog vóór het tot stand komen van het toneelstuk gelezen had in Catullus, Ovidius en anderen, wel gelijktijdig of vrijwel gelijktijdig vanaf het begin aanwezig zijn geweest. Maar toch meen ik dat het Theseus en Ariadneverhaal primair hoort bij een konkretisatie, symbolisatie, bij een tot uitbeelding brengen met een feitelijk verhaal en met feitelijke figuren, hoort bij een figuratie van iets diepers, verders, dat Hooft nader aan het hart lag. Zelfs deze jonge Hooft van twintig of een paar jaar ouder heeft al definitief het wankel Fortuin ontdekt en wil reeds dat we ten aanzien van dat Fortuin een stoïcijnse levenshouding aannemen. Het Choor van het Derde Deel handelt over het ‘Wankel Avontuur’ (707). Als iemand door het Avontuur, het Geluk of het Fortuin begunstigd of zogenaamd begunstigd wordt, mag hij er best blij om zijn, maar hij moet wel zo verstandig zijn daardoor niet hoogmoedig te worden. Want het kan best later blijken dat wat het grootste geluk toescheen de oorzaak wordt van zijn lijden en ondergang, zodat hij de goden gaat smeken hem maar te geven datgene wat hij voorheen zag als een groot nadeel. Het Choor van het Vierde Deel spreekt over ‘het vals geluk’ (977). Als men in voor-

(1) Zie P.C. Hooft, Geeraerd van Velsen, (F. Stoett-A. de Witte), Pantheon 138-139, Zutphen, blz. 24 v.; A. de Witte, De functie van de taal in het denken, Aula 441, Utrecht/Antwerpen 1970, blz. 202 vv.; 211 vv.

spoed leeft, moet men bedacht zijn op tegenspoed, opdat men die het hoofd kan bieden. Het leugenachtige Geluk immers staat nooit stil, velt de hoge lieden en verheft de gewone mensen. De niet dom hoogmoedige, maar wijze mens zal steeds op zijn hoede zijn. Hij laat zich niet verrassen door het ongeluk en weet zich staande te houden, terwijl hij blijft hopen op een wending ten goede. Reeds in het Choor in de 5e Handelinghe van Achilles en Polyxena had hij gesproken over de ‘zinloze godin 't Geval’ (Fortuin, Geluk), die haar ‘zotte gaven in de wind strooit zonder bescheidenheid (= verstandelijk oordeel)’ (1725-1734). Het is wel dom deze Godin te aanbidden en alle andere goden te vergeten. In deze beschouwingen over voorspoed en tegenspoed in het 3e en 4e Choor wordt niet over God gesproken. In het Choor van het Vijfde Deel, dat het toneelstuk besluit, worden voor- en tegenspoed in verband gebracht met God, die ‘om beter alle quaet laet schieden’ (1371, 1372). Te meer moet men met lijdzaamheid zijn tegenspoed verdragen en altijd hoop blijven koesteren.

Het wankele Fortuin was een belangrijk thema in de Renaissance en reeds toen hij nog zeer jong was, behoorden de beschouwingen daarover tot het verworven ideeënbezit van P.C. Hooft.

Als we echter het wankele Fortuin alleen als het thema, het oeridee, de mentale synthese van dit toneelstuk zouden beschouwen, zijn we in onze analyse wel erg abstract aan het werk. Toen Hooft dit stuk schreef, verkeerde hij in zijn jonge amoureuze leeftijd en produceerde vele erotische gedichten. Gezien ook de voornaamste inhoud van het stuk zou ik willen zeggen: het thema is het wankele geluk in de liefde. Het is een spel over het veranderende geluk in de liefde.

Overdiep, Van Tricht en Knuvelder wijzen ook op het fatum als het thema of voornaamste motief en verbinden dat tegelijk met het fatum in een liefdeskwestie.⁽²⁾

1.1.2. Motief 1: de onstandvastigheid van de minnaar

De motieven zijn de vormen waarin de auteur het thema, zijn vizie, zijn zijn oerkonceptie wil realiseren, het zijn de elementen van de inhoud. Het 1e motief is volgens mij de onstandvastigheid van de minnaar. Die on-

(2) G. Overdiep, P.C. Hooft, in: De letterkunde van Renaissance en Barok in de zeventiende eeuw, Deel I (Deel 4 van: Geschiedenis van de letterkunde der Nederlanden), 's-Hertogenbosch-Brussel, zj., blz. 353. Afkorting: Overdiep, P.C. Hooft. H. van Tricht, P.C. Hooft, Arnhem 1951, blz. 22, 23. Afkorting: Van Tricht, P.C. Hooft. G. Knuvelder, Handboek tot de geschiedenis der Nederlandse letterkunde, Tweede Deel, 4e druk, 's-Hertogenbosch 1967, blz. 169-170. Afkorting: Knuvelder, Handboek II.

standvastigheid is de voornaamste oorzaak van het wankele in het liefdesgeluk. Men kan zich afvragen of dit eigenlijk niet een gedeelte van het thema is. Dat ik het niet in het thema heb binnengebouwd, komt hieruit voort dat bij Hooft het Wankele Fortuin zo'n voorname plaats in zijn oeuvre inneemt dat hij het wankele liefdesgeluk tengevolge van de onstandvastigheid van de minnaar hoogstwaarschijnlijk zal gezien hebben als een speciaal geval wat betreft het oeridee over het wankele Geluk en het wankele liefdesgeluk. Er bestaan ook diep verbonden gelieven, zonder ontrouw bij allebei, terwijl toch door tragische situaties het liefdesgeluk onmogelijk wordt (Othello). Het liefdesgeluk is niet persé wankel, omdat de minnaar ontrouw wordt. Maar ik kan me indenken dat iemand toch liever de onstandvastigheid van de minnaar in het thematische wil verplaatsen. We zijn bezig de voornaamste gedachten van dit toneelstuk te analyseren en zo helder mogelijk uiteen te zetten. Daar gaat het om.

De onstandvastigheid of ontrouw of gemakkelijke ontrouw of gemakkelijk overgaan naar een andere geliefde of minnaar is het duidelijkst bij Theseus. Hij had blijkbaar een liefdesverhouding met de nimf Aegle, maar vergeet haar gemakkelijk voor een nieuwe liefdesverhouding met Ariadne. Hij ontvoert haar zelfs, maar door het slimme spel van Aegle laat hij Ariadne weer in de steek om zich opnieuw aan Aegle te wijden. Eigenlijk is Ariadne ook niet zo standvastig in de liefde, want haar wanhoop om het vertrek van Theseus wordt heel gemakkelijk weggevaagd door de liefde van Bacchus.

Het motief van de onstandvastige minnaar kan ook voortgekomen zijn uit de persoonlijke ervaring van Hooft dat hij zich bedrogen voelde door de onstandvastige Deianira, terwijl hij daarna weer zijn nieuwe geliefde Julietta ontmoette. Zoals Hooft werd verlaten door Deianira en daarna troost vond bij Julietta, zo werd Ariadne verlaten door Theseus en kreeg troost van Bacchus. Als dit zo zou zijn, zal de Ariadnefiguur nog dichterbij de kern van de creatie present zijn geweest en kan men zich met een nog sterker argument afvragen of de onstandvastige minnaar niet bij het thema behoort. Zie voor deze Julietta en de studie van W.A.P. Smit, verderop 2.3.6.; ook 1.1.4., 2.3.3.

1.1.3. Motief 2: de deugdvolle Prins

Het 2e motief is de deugdvolle Prins of Vorst. Het eerste gedeelte vooral tot vs. 520 verkondigt geregeld een vorstenleer. Blijkbaar was de jonge Hooft reeds goed op de hoogte met de boeken over staatkunde uit zijn tijd. Geeraardt Brandt vertelt ook wat betreft zijn grote reis: Met wat op-

merkinge en naaspooringe der geheimen van Staat, die reize volbraght zy, met wat leezucht, in 't opspeuren en onderzoeken der beste boeken van ieder volk, in 't stuk van regeerkunde, Poëzye en andre weetenschappen, geeven zyne schriften genoegh te kennen.⁽³⁾

Deze uiteenzettingen over de goede Prins passen natuurlijk goed bij de vorstenzoon Theseus en zijn grootmoedige daad terwille van zijn volk, het doden van de Minotaurus, maar het is duidelijk dat de schrijver zo vervuld is van de regeerkunde, dat hij elke kleine gelegenheid aangrijpt om zijn kennis daarover te verkondigen. Het vreemde in de synthese van het toneelstuk is dat het type van de grootmoedige heros en Prins die de Minotaurus doodt heel moeilijk te rijmen is met het type van de ontrouwe minnaar op het eiland Naxos. De voornaamste plaatsen over de Prins zijn: 1-69 (de inleidingsmonoloog van Theseus); 129-168 (1e Choor); 217-220; 257-270; 289-296; (liever niet het 2e Choor 443-498); 499-520; 521-529; 589 (en omgeving); 740-748; 993-1000; 1231-1236 (de goede Prins Bacchus!); 1439-1442 (slot).

De goede Prins wordt ook geregeld tegen de slechte Prins geplaatst, die zich hoogmoedig zo hoog waant dat hij vervalt tot schelmerij. Dan verliest hij overigens wel het geloof van zijn onderdanen. De edele vorst gaat zijn volk voor in de deugd en leeft voor het welzijn van zijn land en volk, en dat alles niet in schijn, maar naar de werkelijkheid. Dan zal hij ook het vertrouwen genieten van zijn landslieden.

Een ijder borger is een dienaar van sijn heer,
Maer ijder heer is knecht van sijn gemeente weer. (167, 168)

Grootmoedigheid, rechtvaardigheid, dapperheid en verstandigheid zijn echte vorstendeugden. Wanneer een wijze Prins een volk onderwerpt, moet hij dat volk niet te hard regeren; zo komen er weer rust en vrede.

1.1.4. Motief 3: de minnegril van het verwende prinsenkind

Volgens ons kunnen we nog een 3e motief onderscheiden. Het hoort eigenlijk bij het motief over de Prins, men zou het daarom een submotief kunnen noemen. Maar het groeit toch wel uit tot iets speciaals: de minnegril van het verwende prinsenkind.

De eerste helft van het 2e Choor (443-470) handelt over 'der Princen kindren teer' (447). Die worden met pleziertjes opgevoed, die pleziertjes worden om zo te zeggen dagelijks brood. Ze raken daardoor zo verwend dat ze telkens iets nieuws zoeken. En in hun grillen worden ze hoe langer

(3) Geeraardt Brandt, Het leven van Pieter Corn. Hooft en de lykreedden, uitg. P. Leendertz Jr., 's-Gravenhage 1932, blz. 10 (bij 1601 en vóór de vermelding van o.a. Theseus en Ariadne). Afkorting: Geeraardt Brandt.

hoe gekker, want ze vervelen zich dood. Omdat ze alles krijgen waarop ze hun zinnen hebben gezet, zijn ze niet sterk van karakter en als er eens een echte tegenslag komt en aan hun gril niet wordt voldaan, kunnen ze er niet tegenop en vervallen tot grote smart en wanhoop. Deze ideeën worden ook al hier toegepast op Ariadne, die liefde heeft opgevat voor haar held Theseus en het Choor volgt op de samenspraak van Ariadne en haar voedstermoeder Corcyne (391-442). Zij vertelt hierin dat ze een hopeloze liefde heeft opgevat voor Theseus en, als Corcyne haar daarvanaf probeert te brengen door haar te wijzen op de feiten dat Theseus voor haar geen liefde heeft betoond en of zal sterven of naar Athene zal gaan, verklaart Ariadne dat ze tegen het gebruik in volgens hetwelk een meisje niet haar liefde verklaart hem in een brief haar liefde zal medelen en zal sterven met hem of zal vertrekken met hem naar Athene. Het gebeurt allemaal. Corcyne brengt het beroemde koord om uit het doolhof de weg terug te vinden en geeft hem de brief waarin Ariadne haar liefde bekent. Theseus wordt hevig ontroerd. Hij doodt de Minotaurus. Ariadne komt met haar vrouwen hem tegemoet gezongen en het liefdesavontuur wordt definitief. Ariadne trekt mee naar Athene. Zij overnachten op Naxos. Maar daar speelt de vorige geliefde Aegle haar slimme liefdesspel en lokt Theseus weg van Ariadne. Theseus komt na het avontuur tot zichzelf en doorziet de gril van het verwende prinsenkint: Ayme vervloekte tijt, dat ghij Cretenser maecht mijn eerst verschenen zijt. (1071b-1072). Theseus wordt er wat minder onsympathiek door, het maakt zijn ontrouw voor Ariadne wat minder schuldig (toch wel zo dat zijn wens dat zijn vader moge sterven als hij Ariadne, die bij het vertrek uit Kreta vol aarzelingen is, ontrouw zou worden, realiteit wordt. Dat gebeurt, als hij met zwarte zeilen de haven van Athene nadert en de vader meent dat zijn zoon door de Minotaurus is verslonden). Wanneer Ariadne bemerkt dat Theseus verdwenen is, ontstaat er vooral van vs. 1111-1179 een scène die men hysterisch zou kunnen noemen. Zij raast en scheldt en wil zich van het leven beroven. Dat gaat zo door tot Bacchus haar benadert en haar uitkiest tot zijn hemelse gemalin. Dan is het leed om Theseus' ontrouw blijkbaar weer spoedig verkeerd in nieuwe vreugde.

Ik zou dit motief van de minnegril van het verwende prinsenkint een onderstroommotief willen noemen. De hoofdstroom is: de prins Theseus en zijn heldhaftige daad, de vanzelfsprekende verering en liefde van prinses Ariadne voor zo'n heros, de ontrouw van Theseus, de smart van de verlaten Ariadne, het medelijden, van liefde vergezeld, van Bacchus en de nieuwe status van Ariadne als hemelse gemalin van deze god. Maar daar-

onderdoor stroomt dat Ariadne een verwende prinses is en ook Theseus een verwende prins en dat ze haar avontuur met deze held wel eindeloos interessant vindt, maar dat haar liefde niet zo diep wortelt als ze zelf wel denkt, dat ze bij zijn ontrouw zich vooral ook beledigd en gekompromitteerd acht, dat ze zich door haar gril lelijk in de nesten heeft gewerkt en de konsekwenties niet aankan. Dit onderstroommotief leert ons weer Hooft en de jonge Hooft kennen. De reeds jong wijze Hooft moet niet veel hebben van dit soort grillige vrouwen. Hij is heus wel behoorlijk amoureuus, maar zijn voorkeur betreft anders geaarde meisjes en vrouwen.

Ariadne als het prinsenkint met minnegrillen hoort niet bij Ariadne als de verlatene en bij het motief: Theseus = Deianira, Ariadne = Hooft, Julietta = Bacchus (Zie 1.1.2., 2.3.3. en 2.3.6.). Het idee dat Hoofts ervaring met Deianira en Julietta tot het thema zou behoren, wordt er zwakker door. Het kan ook zijn dat in dit punt weer blijkt dat de kompositie van het stuk zeer zwak is.

Het viel ons op dat vanaf de klassieke schrijvers tot de moderne tijd in de geschriften over Ariadne geregeld parodie-elementen optreden. Vooral mannen beginnen blijkbaar gauw te lachen om zo'n prinsesje dat eindeloos verliefd raakt op haar held, maar hem niet blijvend aan zich kan binden: 'Er komt wel weer een ander, zus'.

Onze eigen tijd is vol verwende 'prinsenkinderen', kinderen van 'dure ouders'. Met de tragiek van dien.

1.2. Handelingsvoortgang

Eerste deel (1-312)

Theseus (1-69)

Dit eerste gedeelte is een monoloog van Theseus, die tegelijk de proloog van het stuk is. De situatie wordt geschetst met tussendoor reeds de leer over de vorst. Wegens de leer over de goede vorst is Theseus naar Kreta getrokken om daar zijn zware taak te gaan vervullen.

Deze proloog is tegelijk retrospectief, simultaan en prospectief.

Deucalion + Theseus (70-128).

Deucalion verwelkomt Theseus namens zijn vader, koning Minos. Theseus wenst allereerst met de koning te spreken. Naar het koningshof gaande keuvelen zij hoofs over de waarde van Gnosus en Athene.

Het Choor-1 (129-163) handelt over de rechtvaardige Prins of vorst:

Maer een rechtvaerdich Prins verstaet te sijn geboren,
Tot dienste van sijn volck ofte daer toe gecoren.

Een ijder borger is een dienaer van sijn heer,
Maer ijder heer is knecht van sijn gemeente weer. (165-168)

In het gehele stuk wordt niet duidelijk uit wat voor wezens het koor bestaat. Horen ze te Athene thuis of in Kreta? Of zijn het objektieve toeschouwers met kommentaar?

Deucalion, Theseus, Minos (169-312)

Een grote prospectieve monoloog van Theseus (188-256) met de vraag de Minotaurus te mogen doden (als Minos dit niet toestaat, zal Athene niet meer de jonge mensen sturen).

N.B. Nergens staat een uiteenzetting over het probleem van het onmenselijke van de eis die Minos bij de opgedrongen vrede Athene oplegde.

Minos geeft zijn toestemming. Tussendoor verkondigen zowel Theseus als Minos belangrijke principes voor een goede vorst.

Tweede deel (313-630)

Ariadne (313-390)

In deze lange monoloog zet Ariadne uiteen dat zij innerlijk in de war is door haar plotselinge liefde voor Theseus. Zij staat in eindeloze bewondering voor deze heros, en is tegelijk hartsbang om hem. Zij vreest dat Theseus na het doden van de Minotaurus niet de uitgang uit het labyrint zal vinden. Als hij sterft, zal zij ook moeten sterven. Zij wil met Theseus spreken over haar min, maar volgens de slavernij die de vrouwen is opgelegd, mag een vrouw haar liefde niet bekennen aan een man (De Dolle Mina's zijn niet alleen van vandaag, ze zijn ook van gisteren). Ze zal hem met een brief benaderen en roept Corcyne, haar voedster, bij zich.

Ariadne + Corcyne (391-442)

We bevinden ons hier in een climax van de handeling. In grote ontroering bekent Ariadne aan haar voedstermoeder haar liefde voor Theseus, die zij niet meer uit haar hart kan wegbannen.

Corcyne

Eer dat de Minne wast treckter u sinnen van.

Ariadne

Te laet ist, ghij gebiet dat ick niet doen en can.

Corcyne

Ghij cunt indien ghij wilt dees raserije stillen.

Ariadne

Indien ghij wilt, dats waer, maer ick en can niet willen. (407-410)

Het thema gaat over de stoïcijnse houding tegenover het Fortuin of het Geluk in feite in een liefdessituatie. In 407-410 gedraagt Ariadne zich niet volgens stoïcijnse beginselen (overigens in een liefdessituatie ook heel moeilijk!) en zo zit hierin de fout met grote gevolgen van een tragische figuur.

De zich tegen de liefde verzettende Corcyne verklaart prospectief: Beloofd hij u zijn Min, hij sal zijn woort niet houwen (421). Zoals gewoonlijk is de voedster toch weer inschikkelijk en zal een brief aan Theseus brengen voordat hij het doolhof binnengaat.

Het Choor-2 (443-498) zegt onaardige dingen over de opvoeding van de prinsenkinderen aan een vorstelijk hol. Zij worden zo verwend dat ze aan rare grillen toegeven, terwijl ze niet krachtig genoeg zijn om de gevolgen ervan te verdragen. Dat is nu ook aan de hand met Ariadne en die liefde van haar voor Theseus. Dus - het Choor ziet hier ook prospectief een tragische lout.

Als 3e motief behandelden we reeds: de minnegril van het verwend prinsenkind Ariadne; zie nog aldaar.

Verder wordt retrospectief verteld dat de Zon (van wie Pasiphaë, de vrouw van Minos en de moeder van Ariadne, een dochter is) het overspel van Mars en Venus heeft verraden. Venus heeft zich gewroken en Pasiphaë verliefd doen worden op een wonderlijke stier, uit welke verbintenis het monster, de Minotaurus, half stier half mens, is geboren. Dit is de achtergrond van de Theseus en Ariadne-mythe. Het Choor geeft ook nog een vermaning dat men zijn tong moet bedwingen wat betreft de kuisheid en verzoekt tenslotte prospectief de godinnen Venus en de Kuisheid hun wraak ten aanzien van het huis van Minos en Pasiphaë te beëindigen. Weer stelt zich de vraag uit wat voor wezens het Choor bestaat. In ieder geval bekijken ze de zaken objectief, met een kritische ethiek. Het moeten wel de geesteskinderen van de auteur zijn.

Theseus (499-520)

In deze naar de vorm geforceerde rederijkerige en retorische, maar overigens goed geschreven klausule roept Theseus de Atheense godin Pallas Athene aan hem te helpen in de felle strijd tegen 'het woede dier'. Hij spreekt zijn rechterhand toe en zijn gramschap, aan wie de Rede nu toestaat uit de band te springen: de heros Theseus staat klaar voor zijn grote daad. Dit is voor de tweede maal een prospectieve klimax.

Corcyne + Theseus (521-544a)

Het is maar goed dat Corcyne namens Ariadne een koord komt brengen,

opdat hij na het doden van de Minotaurus niet zou verdwalen in het labyrint, want daaraan had Theseus nog niet gedacht. Hij is zeer dankbaar. Corcyne geeft hem ook nog een brief van Ariadne.

Theseus + Brief (544b-630)

In de brief verklaart Ariadne ronduit haar liefde voor de held. Als de goden haar gebeden en offerande voor de overwinning van Theseus niet aanvaarden, zal zij hem spoedig volgen in 'Plutoos duister rijk'. Als hij overwint, zal Ariadne hem volgen waarheen hij ook gaat (prospektief).

Theseus is zeer ontroerd door haar liefde en de vondst en het kostbaar geschenk van het koord, en gaat definitief de doolhof in.

Derde deel (631-808)

Theseus (631-660)

Met dank aan de goden treedt Theseus uit het labyrint en vertelt zijn hevige kamp met het ondiep.

Theseus + Ariadne (661-706)

Ariadne met haar vrouwen treedt hem met een lofzang tegemoet (de maat bestaat uit een afwisseling van 2 jambevoeten en 2 jambevoeten + 1 amfibrachus $\cup - \cup - \cup - \cup$) en voert hem naar koning Minos.

Het Choor-3 (707-766)

Het koor beschrijft wel het heldenstuk van Theseus en de lof die hem wordt toegezwaaid en die hem in Athene wacht, en ook de vreugde van Ariadne (het koor zegt overigens dat zij zichzelf niet voldoende beheerst en te veel haar liefde toont), maar is toch eigenlijk vooral vervuld van het 'wankel Avontuur' (707) van 's'werelts luck, dat is een bloem/ Schoon opgedaan van swacker struicken' (711-712). Men mag aan dat geluk niet te veel waarde hechten en daarom is het koor vol sombere prospektieve voorgevoelens over Theseus' geluk en vooral dat van Ariadne.

Theseus + Ariadne (767-808)

Theseus heeft aan Ariadne voorgesteld heimelijk naar Athene te vluchten. Ariadne maakt er zich ongerust over of hij haar wel trouw zal blijven. Hierover wordt Theseus zeer geprikkeld: eerder zullen er de gekste onmogelijkheden gebeuren dan dat hij haar ontrouw zal worden (prospektief). Als hij haar zou verlaten, wenst hij dat zijn vader hem niet meer zal terugzien (nieuw prospektief tragisch element, want Theseus zal vergeten bij zijn thuiskomst de zwarte zeilen in witte zeilen te veranderen, zodat de vader, menend dat alles verloren is, zich van de rotsen werpt). Ariadne stemt toe en zij zeilen weg. Dit is een fel gedeelte vol onheilsdreiging.

Vierde deel (809-1092)

Aegle (809-858 en 859-944)

Het liedje van Aegle, 'Ick schouw de werelt aen' waarmee het Vierde Deel begint, heeft nogal opgang gemaakt en is in liedboeken opgenomen. Op een toen bekend wijsje huppelt het voort met regels van 3 jamben. Het is een echt liedje over bergen, dalen, de zon, het gewas, het gedierte, nimfen en saters van een liefelijke veldgodin als Aegle is, maar zij is toch droevig gestemd: Maer jck draech leijde (droeve) Min, / En canse niet genieten (849-850).

Uit de daarna volgende alleenspraak blijkt al spoedig waaruit de droefheid voortkomt: Theseus heeft haar in de steek gelaten en is in liefde ontstoken voor een sterfelijke vrouw, die Ariadne. Ze wordt nu ook behoorlijk woedend:

Een sterffelijcke vrouw onthout mij mijn geneucht,
Maer sij en sal niet lang genieten deze vreucht,
Indien jck Aegle ben enz. (875-877a)

Het merkwaardige is dat bij de ontmoeting van Theseus en Ariadne de verhouding van Theseus met Aegle helemaal niet ter sprake is gekomen - dat is wel een grote zwakheid in de intrige.

Aegle is bekwaam in allerlei kunsten en met behulp daarvan gaat ze Hecate en Hades (905) oproepen en eist de dienst van de wraakgodin Alecto (940)

Aegle + Alecto (945-976)

Van Alecto verneemt Aegle dat Theseus met Ariadne de nacht zullen gaan doorbrengen op het eiland Naxos. Zij gebiedt Alecto in haar gedaante, 'maer mager, ende bleeck, en bitterlijck betraent' (968), voor het bed van Theseus te verschijnen en te zorgen dat hij zichzelf van ontrouw aan haar beschuldigt en zich haastig zonder zijn lief naar Athene begeeft. We zitten hier middenin de Senecaanse spokerij. Men moet zulke scènes waarschijnlijk als een amusant griezelig tussenspel zien, zoiets als komische duivel-scènes.

Het Choor-4 (977-1048) Het koor geeft weer een wijze les: het Geluk verandert steeds en daarom moet men niet zorgeloos in weelde leven, maar steeds bedacht zijn op de wisselvalligheid van dat Geluk. Dan is er ook hoop, want het kan ook weer verkeren ten goede. In Kreta heeft het hofgezin niet zo'n stoïcijnse opvatting en zoekt nu hopeloos naar de geschaakte Ariadne.

Alecto in de gedaante van Aegle + Theseus (1049-1092)

Alecto komt in de gedaante van Aegle bij de slapende Theseus haar boze beklag doen over zijn ontrouw jegens haar (Aegle), tegen wie hij ook al zo groots gezegd heeft: Ick sweer u bij mijn eer, dat nemmer ander brant / Dan Aegle, vatten sal (seydij) mijn ingewant. (1063, 1064). Zij bedreigt hem, terwijl ze, als een droomgezicht, verdwijnt. De wakker geworden Theseus slaat zonder aarzelen helemaal om, vervloekt de tijd, ‘dat ghij Cretenser maecht mijn eerst verschenen zijt’ (1071b-1072). Hij heeft groot berouw over zijn ontrouw t.a.v. Aegle, bekommert zich niet om zijn nieuwe ontrouw t.a.v. Ariadne. Hij wil onmiddellijk naar huis, naar zijn veldgodin en vaart zonder Ariadne te wekken weg, met de laatste woorden: Beter ellendich haer als jck in tegenspoet (1092).

Er ontstaat hier een breuk in de handelingsvoortgang, zie verder 2.3.3.

Vijfde deel (1093-1442)*Ariadne + Corcyne (1093-1179)*

Was het eind in het 4e deel met de verschijning van Alecto (Aegle) en het haastige vertrek van Theseus een klimax in de handelingsvoortgang, deze klimax zet zich onmiddellijk voort, want Ariadne ontwaakt en bemerkt dat Theseus verdwenen is (ze had toch al een bange droom). Zij roept Corcyne, die ook al van niets weet en in verschillende richtingen gaan zij op zoek. Ariadne ziet op de zee het schip van Theseus en begrijpt dat hij ontrouw van haar is weggevlucht. Dan barst zij los in een voortreffelijk geschreven scheldtirade, die afgewisseld wordt met liefdesverzuchtingen om toch weer met haar geliefde vereend te worden. De Goden moeten hem bestraffen. Haar rest slechts de dood, de zelfmoord. Zij staat op het punt de woeste zee in te springen.

Hier had eigenlijk het stuk moeten eindigen, het zou dan een echte tragedie geworden zijn, die vraagt dat we weggaan met iets zeer droevigs, dat geen tegenwicht krijgt, zodat het ons blijft plagen. Als een droevige situatie met een grote troost wordt voorzien, is er weer evenwicht. We gaan opgewekt naar huis. We denken ook niet langer na. Een koor had de tragische Ariadne moeten bezingen. Ze was een wat lichtzinnig prinsenkint, ze kon de boze wisselvalligheid van dat Geluk niet aan. Een kleine fout heeft grote tragische gevolgen. Deze kans heeft Hooft gemist, hij laat een *deus ex machina* komen.

Zie ook 2.3.5.

Corcyne + Ariadne (1180-1220)

In deze wanhoopstoestand treft de voedstermoeder haar dochter aan. Zij is een wijze vrouw en wijst op de mogelijke hulp van God en de mogelijke wending van het Geluk naar iets beters. Het woord hoop komt te voorschijn. Corcyne spreekt prospectief van een 'onverwacht ontset' (1209). De sfeer is wat milder geworden.

Bacchus + Ariadne + Corcyne (1221-1276)

Bacchus verschijnt ten tonele en verkondigt zijn eigen grootheid, ook als veldheer. Hij betreedt Naxos, omdat hij een stem hoort klagen en door medelijden wordt bewogen. De klagende stem is natuurlijk van Ariadne, die, onbewust van Bacchus' aanwezigheid, doorgaat met haar weeklachten over haar erbarmelijke toestand. Bacchus weet nu dat deze klagende vrouw de door Theseus verlaten Ariadne is en wordt steeds meer ontroerd. Tenslotte roept Ariadne Venus aan, die immers de godin van de liefde is, waardoor zij zo lijdt. Of zou Venus nog altijd boos zijn op de nakomelingen van de Zon, die toen haar en Mars die poets gebakken heeft? Zorg dan dat een wild beest haar maar spoedig zal doden.

Venus + Cupido + Bacchus + Ariadne + Corcyne + 't Gerucht (1277-1370)

Maar Venus is al over haar gramschap heen en heeft zielsmedelijden met Ariadne. Haar zoon Cupido schiet zijn liefdespijl trefzeker in het hart van Bacchus. Deze is definitief toe aan zijn grote liefde. Zij moet zijn gemalin worden, hij zal haar tot godin verheffen en haar de godenhemel binnenvoeren. Pas in 1310 spreekt hij Ariadne toe en bemerkt deze zijn aanwezigheid. We moeten zeggen dat in het deus ex machina-deel dit het hoogtepunt vormt. Ariadne moet nog wat wennen aan de nieuwe toestanden en is een vrij beschroomde nieuwe godin. Theseus is weer vrij vlot ver uit haar gedachten; het is blijkbaar toch een verwend prinsenkint, dat nu weer haar nieuwe avontuur beleeft, de gemalin van een grote god, allee! Corcyne wordt naar Kreta teruggestuurd. 't Gerucht of de Faam vat het allemaal nog eens samen in het sonnet: Als Ariadne sat en deed' haer droeve clachten (1357-1370) - dat ook los van dit drama al bestond en met een emblema aan Julietta was opgedragen.

Het Choor-5 (1372-1442) het eindkoor geeft een samenvattende retrospectief commentaar. Het veranderende Geluk, ook bij Ariadne, wordt gesublimeerd tot een theologische kwestie. De grote God laat alle kwaad toe om beters wil. Daarom moet de mens bij alle nood en smart de hoop niet verliezen, want: of hoopens reën al schort, / ...alle ding can keren (1408, 1409). Het koor (Hooft) komt dan wel met het probleem te zitten

van mensen die altijd ongelukkig zijn en waar nooit een keer ten goede komt. De wat simpele oplossing van theoloog Hooft is:

En ofter yemant waer,
 Die noijt geluck bespeurde
 In al sijn leven, maer
 Van kint, tot grisaert treurde,
 Dat noyt misschien gebeurde,
 Noch was hij boos van moet,
 Indien hij sich versteurde,
 Want Godt die meent het goedt. (1411-1418)

Nog wordt verteld dat 't Gerucht of de Faam overal het verhaal van Theseus, Ariadne en Bacchus verspreidt en koning Minos en zijn volk haar gaan aanbidden. Ook de vorstenleer, of de prinsenwijsheid wordt tenslotte nog een keer in de laatste regels gedoceerd.

Op blz. 20 staat een poging de handelingsvoortgang weer te geven met spanningshoogtepunten en spanningslaagtepunten, in drie lagen (→= prospectief, ←= retrospectief).

2. Afhankelijkheid, uitgaven, evaluatie

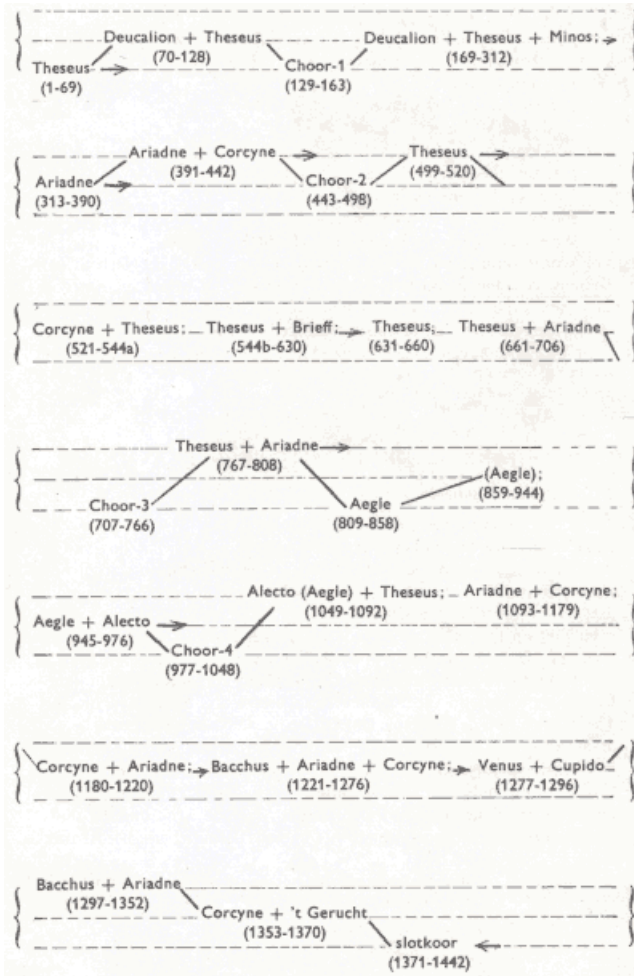
2.1. Afhankelijkheid

2.1.1. *De Ariadnefiguur en de Theseusfiguur*

J. Meerdink heeft de oorspronkelijke betekenis en ontwikkeling van de Ariadne-mythe bestudeerd.⁽⁴⁾ Hij komt tot de bevinding dat zij oorspronkelijk een Kretensische godin is, een boomgodin, een vegetatiegodin, die sterft en verrijst. Op Cyprus verliest godin Ariadne, die bovendien meer lijkt op Demeter, het van de oostelijke, Foenicische Afrodite-Astarte. Ze bleef zelfs op Kreta in de schaduw van de Grote Godin en kon slechts op Naxos haar voornaamste kultusplaats als vegetatiegodin handhaven. De associatie van Ariadne met Dionysos is ouder dan die met Theseus. Volgens de ene versie laat Dionysos, de Noordse Achaëische god de autochtone godin Ariadne doden, volgens een andere visie huwt hij met haar, wat wijst op een vredige vermenging van de mythen van deze twee vegetatiegodheden. De associatie van Ariadne met de heros Theseus hoort bij de relaties van Attica tot Kreta, waar de Minosfamilie thuishoort. Theseus is een lentekoning. Als Theseus definitief zijn heroskarak-

(4) J. Meerdink, *Ariadne, een onderzoek naar de oorspronkelijke betekenis en de ontwikkeling der Godin*, Wageningen 1939 (diss. Amsterdam).

ter bewijst door de Minotaurus te doden en hij daarna de prinses Ariadne, de dochter van Minos huwt, degradeert Ariadne van vegetatiegodin tot heroïne. Ze wordt dan pas godin door haar later huwelijk met Dionysos (in onze tekst Bacchus).

De latere synthese: Theseus doodt de Minotaurus, vlucht van Kreta weg met Ariadne, de dochter van Minos, laat Ariadne op Naxos in de steek, de verlaten Ariadne wordt door Dionysos tot zijn gemalin uitgekozen en tot godin verheven - lezen we, soms slechts gedeeltelijk, bij de hierna volgende klassieke schrijvers⁽⁵⁾.

Hesiodos vermeldt reeds dat Dionysos de blonde Ariadne tot zijn gemalin koos (Theogonia vs. 947-949). Bij Catullus vinden we dezelfde wanhopige scène van de verlaten Ariadne als in ons stuk. Op het eind komt Bacchus (Iacchus) eraan met zijn vrolijke stoet en wordt zijn liefde voor Ariadne meegedeeld, maar er ontbreekt een gedeelte en het wordt verder niet uitgewerkt (Catullus 64, 52-226). Vs. 132, 133 *perfide* doet denken aan Th. en A. vs. 1119: *verrader valsch*; vs. 154: *Quaenam te genuit sola sub rupe leaena* aan Th. en A. 1126b, 1127a: *de briesschende leeuwinnen hebben u daer gesoocht*.

De 10e heldinnebrief van Ovidius is de zeer boze brief van de verlaten Ariadne aan Theseus, het is een echte scheldbrief en beantwoordt ook aan de woedende scène in het 5e bedrijf. (Ovidius, Heroides X). Men vergelijk *scelerate*, vs. 35 met Th. en A. 1120: *bedriechelijcke schelm*; vs. 35 *revertere* en 36 en 149 *flecte* met Th. en A. 1130, 1131: *keert... went*; vs. 36: *numerus non habet illa (het schip) suum*, met Th. en A. 1132; *u schip heeft niet zijn volle last*. In vs. 56-58 verwijt Ariadne de trouweloze Theseus dat zij met hun beiden zijn gaan slapen, terwijl ze nu niet met hun beiden zijn opgestaan. Vergelijk Ariadne 1215-1220. In vs. 63-70 zegt Ariadne dat, ook al zou het mogelijk zijn dat ze een schip tot haar beschikking kreeg, ze toch niet naar Kreta kon gaan, omdat ze haar vader en haar land heeft verraden. Hetzelfde zegt Ariadne tot Corcyne in vs. 1202-1206. In vs. 83-86 wordt gesproken over verscheurende wolven, leeuwen en tijgers die Ariadne misschien zullen doden, vergelijk Th. en A. 1153, 1172-1175. Over Bacchus wordt niets gezegd. In Ovidius' *Artis amatoriae*, lib. 1 handelen vs. 289-564, vooral 527-564 over Ariadne en Theseus. In vers 536 roept ze uit: *perfidus* enz., vergelijk nog eens met Th. en A. 1119: *verrader valsch*, 1135: *Is dit u trouwe?* In 537 verschijnt de stoet van Bacchus en in 555 Bacchus zelf en maakt haar tot zijn hemelse echtgenote.

(5) Zie Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumwissenschaft, neue Bearb. G. Wissowa, Stuttgart 1896, Band 2, blz. 803 vv.

Ook in *Artis am. lib. 2* komen in vs. 35+36 Ariadne en Theseus even ter sprake. Ovidius vertelt in *Metamorphoseon VIII*, (152-182) speciaal 171-182 het verhaal van Minos, het labyrint met het monster, Theseus, de draad van Ariadne, de schaking, de verlaten Ariadne, Bacchus (Liber) die haar omhelst en haar kroon de hemel in gooit, waarin die in een sterrenbeeld verandert.

W.A.P. Smit bewijst dat Hooft wat betreft een aantal verzen van de Ariadne die korresponderen met Ovidius' *Heroides X* primair de korresponderende verzen van de 10e Zang van Ariosto's *L'Orlando Furioso*, waar Olimpia door Bireno wordt verlaten, heeft weergegeven. Ariosto heeft nl. voor dit gedeelte de motieven van *Heroides X* overgenomen, en de verzen van Hooft beantwoorden meer aan Ariosto dan aan Ovidius.⁽⁶⁾ Hij vergelijkt Ariadne 1132-1134 met *Her. 35, 36, Orl. X, st. 25, reg. 4-6; Ar. 1170-1174, met Her. X, 119-120, Orl. X, st. 28, reg. 5-8; Ar. 1215-1220, met Her. X, 56-58, Orl. X, st. 27, reg. 3-6*. Wat betreft *Ar. 1202*, vgl. *Her. X, 63 en Orl. X, st. 30*, is het niet zo duidelijk dat het direkt van Ariosto komt. Ariadne wil zich driemaal in zee werpen, vs. 1158, 1164-1165, 1179. Dit komt niet in *Her.*, voor, wel in *Orl. X, st. 26, reg. 5 en 6*. Zie ook voor *Ar. 1149, 1150, Orl. X, st. 26, reg. 1-4. Ar. 1153* vinden we wel in *Her. X, 82*, maar staat niet in *Orl.*, dus Hooft heeft ook Ovidius rechtstreeks gelezen.

De tragedie *Phaedra* van Seneca handelt over deze vrouw van Theseus en haar rampzalige liefde voor Theseus' zoon uit een vorig huwelijk, Hippolytos. Ariadne speelt er geen rol in, alleen wordt in vs. 1165, 1166 door *Phaedra* gezinspeeld op Theseus' tocht naar Kreta.

Plutarchos (± 50-120 n. Chr.) behandelt in zijn *Bioi paralleloi (Vitae parallelae, Vergelijkende levensbeschrijvingen)* als eerste onderwerp Theseus. In dit uitgebreide geschiedenisverhaal, bijna modern voorzien van veel bronnenmateriaal, geeft hij zijn hele leven, chronologisch gerangschikt. Daarin staat ook de episode van zijn tocht naar Kreta. Dit is de synthese van al het voorafgaande. Het viel mij op dat hij vermeldt dat Minos door Hesiodos en Homeros wordt gehouden voor een wijs vorst (nr. 16). Ook Hooft beschrijft hem als een wijs vorst. Het trof me bijzonder dat *Aegle* genoemd wordt als de tegenspeelster van Ariadne en dat de voedster van Ariadne *Korkyne* heet (nr. 20) terwijl deze twee namen ook in Hooft's stuk voorkomen. Hooft heeft hoogstwaarschijnlijk Plutarchos' levensbeschrijving gelezen, waarschijnlijk in vertaling.

(6) W.A.P. Smit, *Hooft's Ariadne en Ariosto*, N.T. Gids, 42, 1949.

Nonnos van Panopolis (390-450 n. Chr.) heeft in zijn *Dionysiaca*, de 47e zang, vs. 265-471, uitgebreid de ontmoeting van Bacchus met de verlaten, liefvallige, zielsbedroefde, deerniswekkende, in haar treurnis zeer schone Ariadne, zijn liefde voor haar en hun huwelijk beschreven. Ariadne is vooral diepbedroefd, het is geen woedende prinses; ze is niet wraakzuchtig. Ze wil alleen maar naar Theseus toe, al is het als een nederige slavin. Zo is niet de figuur van Ariadne in Hoofts toneelspel.

J. Worp meent dat het drama afhankelijk is van Catullus 64, Ovidius, *Metamorphoseon* VIII, *Heroides* X en Seneca's *Medea*, *Hercules Oetaeus*, *Thyestes*, *Octavia*. (zie ook 2.3. Evaluatie)⁽⁷⁾

2.1.2. *De Prins, de prinsenkinderen, Fortuin, dood en God.*

In 1.1.3. is als het 2e motief besproken: de deugdvolle Prins. Daar zijn de voornaamste plaatsen gegeven, waar over de Prins gesproken wordt. Een aanzienlijk aantal van deze verzen worden door F. Veenstra in zijn boek over de invloeden op Hooft behandeld voorzover ze beïnvloed zijn of beïnvloed kunnen zijn door *Les Essais de Michel Seigneur de Montaigne*. Ook nog andere zaken: de prinsenkinderen, de Fortuin, de dood en God in verband met het Geluk worden in hetzelfde gedeelte over *Hooft en Montaigne* in het genoemde boek besproken.⁽⁸⁾

Wat betreft vs. 1-4 staat bij Montaigne ook een sterke verdediging van het eens gegeven woord. Wat betreft vs. 33-42, met daarin speciaal vs. 40 (*de slechtste burger* kan wel Prins zijn, als deze alleen maar hoger staat wegens zijn luxueuze leven) vindt men dezelfde ideeën bij Montaigne, met zelfs de term *un homme commun*. Wat betreft vs. 92-108, waaruit Hoofts kosmopolitisme blijkt, vindt men dergelijke beschouwingen ook bij Montaigne en Justus Lipsius. Maar natuurlijk, laten we niet vergeten dat het kosmopolitisme wezensnoodzakelijk bij de Renaissance behoort en dat Hoofts grote reis hem ook in dezen moet beïnvloed hebben. Hetzelfde geldt voor de beschouwing over de van elkaar verschillende zeden in de verschillende landen (vs. 117-125) en daaropgelijkende teksten bij Montaigne.

Het 1e Choor vs. 129-168 (Veenstra bespreekt vooral 129-144) spreekt over de deugden van de Prins: geen eigenbaat, wijs en goedwillig, bezorgdheid voor het geluk van zijn volk, geen scherpzinnige schijn van deugd maar echte deugd - en bij Montaigne worden dezelfde deugden behan-

(7) J. Worp, *De invloed van Seneca's Treurspelen op ons toneel*, Amsterdam 1892, 98-102. Afkorting: Worp, Seneca.

(8) F. Veenstra, *Bijdrage tot de kennis van de invloeden op Hooft*, Assen 1946, speciaal blz. 57-74. Afkorting: Veenstra, Invloeden.

deld. In vs. 153-156 staat: *Maer, van bedrocht ter noot, een Prins is te bedanken, Gelijck een medecijn den aelwarigen cranken, / Om in te nemen geeft yet anders dan hij mient, / Dien t deuchdelijck bedroch tot sijn gesontheit dient.* Dit vorstenbedrog of in het algemeen bedrog van een landsregering ten bate van het volk is een hele kwestie in de Renaissance. Montaigne spreekt erover en staat het in navolging van Plato in zijn *Republiek* bij wijze van uitzondering toe, zoals ook hier Hooft. Behalve op blz. 63 van Veenstra, *Invloeden*, wordt ook op blz. 211 Justus Lipsius, *Politica* IV, 13 en 14 besproken, die het heeft over *Levis, media, magna fraus* bij het bedrog van vorsten en regeerders, en in ieder geval het *magna fraus* verwerpt, als in strijd met de goddelijke wetten. Deze leer over de vorstendeugden en het vorstenbedrog gaat in tegen de praktische, realistische methode van Macchiavelli's *Il Principe*. Het is ook een van de onderwerpen van Cicero's *Officia*. Dit werk werd door Coornhert vertaald en in 1604 uitgegeven. Als de Th. en de A. later geschreven is dan 1603, kan Hooft het voor zijn vorstenideeën in dit werk benut hebben.

Montaigne heeft ook invloed gehad op wat in 1.1.1. het wankel geluk (van de liefde) is genoemd (het thema). Het Choor van het derde deel vs. 707-748 handelt over dat *wankel Avontuir*. Een paar belangrijke verzen zijn 717-718: *Alsoo met dicke wolken swert, / T'besluit des hemels is betogen.* Deze verzen gaan terug op Horatius, *Od. III, XXIX, 29, 30: Prudens, futuri temporis exitum, / Caliginosa nocte premit Deus*, meer letterlijk door Hooft vertaald in Brief no. 317 van Van Vlotens uitgave: *Voorzichtiglijk bewimpelt God/ Met dikke wolk 't genaekend lot.* Dit gedicht van Horatius wordt uitvoerig besproken in de *Essais* van Montaigne. Vs. 719-730 behandelen dat de mens zelf niet goed weet waarin nu eigenlijk zijn geluk bestaat, wat hij vurig verlangt en de goden afsmeekt, brengt hem dikwijls nadeel, en ook dit is een geliefd idee van Montaigne. Montaigne steunt hierbij ook op de Xe satire van Juvenalis. Hooft kende eveneens deze satire. In vs. 730 spreekt hij van *De Goden licht om te bewegen* en dat slaat op het *di faciles* van vs. 8 van Juvenalis. Het vierde Choor vs. 977-1048 leert dat de mens steeds bedacht moet zijn op de wisselvalligheid van het *valsche geluck*, dan is er nog hoop op verandering ten goede. Dat zich niet zorgeloos overgeven aan het geluk in voorspoed, maar zich voorbereiden op slechte dagen vindt men ook bij Montaigne. Als Theseus haar in de steek heeft gelaten, wil Ariadne zelfmoord plegen. Montaigne kent als stoïcijn de zelfmoord uit edele motieven. Het wanhoopsmotief van Ariadne hoort daar niet bij. Hooft vindt (vs. 1187) dat men aan God het tijdstip van de dood moet overlaten. Ook Montaigne

vermeldt deze mening. Het vijfde Choor tenslotte vs. 1371-1442 sublimeert het veranderende Geluk tot een theologische kwestie: de grote God laat alle kwaad toe om beters wil. Er is een passage in de Essais die hetzelfde zegt. Montaigne steunt hierbij ook op een tekst in Plato's Republiek, terwijl de reeds genoemde Xe Satire van Juvenalis hetzelfde bevat.

Volgens het aangehaalde gedeelte uit het leven van Hooft door Geeraardt Brandt heeft P.C. Hooft op zijn grote reis niet alleen gestudeerd in de werken over de poëzie en de liefde, maar ook in de boeken over regeerkunde. Michel de Montaigne's Essais hoorden daarbij als de voornaamste bron. Ook kunnen hem in de tijd van de tot standkoming van Theseus en Ariadne bekend zijn geweest: waarschijnlijk, Cicero, De Officiis (ofwel misschien in de vertaling van Coornhert in 1604 of in een eerdere uitgave); waarschijnlijk, Castiglione, Il Cortegiano, 1528; hoogstwaarschijnlijk, Macchiavelli, Il Principe, 1532; misschien, Guazzo, la conversatione civile, 1574, nederl. vertaling in 1603; misschien, J. Bodin, Six livres de la République, 1576; waarschijnlijk, Justus Lipsius, De Constantia, 1584 (veel over het Fatum en Gods Raadsbesluit); waarschijnlijk, Justus Lipsius, Politicorum Civilis doctrinae libri sex qui ad Principatum maxime spectant, 1589.

In de verklaringen bij de verzen zullen nog meer gevallen van afhankelijkheid worden genoemd.

Bij 2.3.4. Evaluatie zal de afhankelijkheid van Seneca en Lucanus besproken worden.

Wat betreft de aanhalingstekens in de 17e eeuw zegt Weijnen (over Philibert van Borssele en Van Nieuwelandt) dat moraliserende toepassingen en spreuken tussen aanhalingstekens gezet worden.⁽⁹⁾ In onze tekst vinden we vooral, in het begin, veel aanhalingstekens volgens deze interpunctiemethode.

2.2. Uitgaven

In de bibliografie van Leendertz vinden we de uitgaven van de Theseus en de Ariadne.¹⁰ De eerste uitgave is van 1614, de tweede van 1629. Het stuk is opgenomen in: P.C. Hoofts oude toneelspelen enz. door Pieter van der Eyk van 1739; in: P.C. Hoofts Gedichten enz. van W. Bilderdijk van 1823; in: Gedichten van P.C. Hooft enz. door P. Leendertz Wz. van

(9) A. Weijnen, Zeventiende-eeuwse taal, 4e dr., Thieme, Zutphen 1965, blz. 16.

10 P. Leendertz Jr., Bibliographie der werken van P.C. Hooft, 's-Gravenhage 1931, blz. 12, 50.

1871; in de tweede druk van deze uitgave door F. Stoett van 1900.¹¹ In de inleiding bij deze uitgave noemt F. Stoett de eerste uitgave van 1614 ‘voorbeeldeloos slecht’. En hij voegt eraan toe: ‘Ik ken althans geene uitgave van een hollandsch gedicht, zoo vol fouten’. De tweede uitgave van 1629 heeft de fouten van die uit 1614 overgenomen en er nog een komische fout aan toegevoegd door te vermelden dat het gedrukt is ‘Voor Willem Jansz. Wyngaerts, Boeck-verkooper woonende inde Gasthuyssteegh byt Sad-huys’ (stadhuis!). De uitgave van 1739 heeft ook de fouten van 1614 weer overgenomen. Bilderdijk heeft de fouten bewerkt; hij meende dat de tekst zou zijn opgetekend uit het geheugen van de spelers. Maar Stoett wijt de fouten aan een slordig afschrift of het verkeerd lezen van een letterzetter. In de Koninklijke Bibliotheek te Berlijn heeft J. Bolte een handschrift gevonden, met daarin o.a. de Granida, Achilles en Polyxena en Theseus en Ariadne. Wij hebben de verbeterde tekst van Stoetts uitgave aangehouden. De varianten uit het Berlijnse handschrift (afkorting: Berl.) (zie Stoetts uitgave, Eerste Deel, blz. 484, 485) hebben we bij de tekst vermeld. Een enkele maal leidde Berl. tot een tekstcorrectie. We hebben als titel niet *Ariadne* gekozen, maar *Theseus en Ariadne*, volgens Geeraardt Brandt.

Wanneer heeft Hooft het toneelspel geschreven? G. Brandt plaatst het na de reis, in 1602 of 1603, Stoett meent in zijn Inleiding 1L en L in 1602, Veenstra in 1603. Hooft was in 1602 en 1603 druk bezig met het bestuderen van geschiedeniswerken en boeken over regeerkunde. Het moet wel geplaatst worden vóór de Granida van 1605.

2.3. Evaluatie

2.3.1. *Ariadne is een inspirerende figuur en een archetype*

De fabel, de mythe van Ariadne en Theseus heeft een inspirerende werking uitgeoefend op de scheppingsdrang van vele kunstenaars vanaf de Grieks-Romeinse tijd met de door ons besproken werken tot heden toe. Vele vazen, beeldhouwwerken, muziekstukken, verhalen, toneelspelen hebben vooral de treurige beleving van de verlatene op Naxos uitgebeeld. De

11 Gedichten van P.C. Hooft, door F.A. Stoett (tweede bewerkte druk van de uitgave van P. Leendertz Wz.), Amsterdam, Eerste deel 1899, Tweede deel 1900; de tekst, Tweede Deel, blz. 98-144; zie ook Eerste Deel, Inleiding, blz. XVIII-XXI en LXXVII, LXXVIII; voor het Handschrift Berlijn, gevonden door J. Bolte, zie Tweede Deel, blz. 474, 484, 485, Eerste Deel, Inleiding, (reeds hiervoor vermeld) blz. LXXVII, LXXVIII; ook nog o.a. voor de datering Inleiding blz. II en L.

Na het zetten van dit boek is verschenen: Pieter Corneliszoon Hooft: Alle de gedrukte werken 1611-1738 (fotografisch herdrukt University Press, Amsterdam 1972, zie voor Th. en A. deel II blz. 63 v.v. en blz. 480.

Griekse moeders en kindermisjes vertelden met het sprookje de kindertjes in slaap.

In 2.1.1. *De Ariadnefiguur en de Theseusfiguur* werden reeds de volgende klassieke schrijvers besproken: Hesiodos, Catullus, Ovidius, Seneca, Plutarchos, Nonnos van Panopolis. In 2.3.4. worden Seneca en Lucanus behandeld.

Wilhelm Widmann heeft in een aantal artikelen verzameld de opera's, tragedies, komedies, melodrama's, balletten, operette's, parodieën van de laatste vier eeuwen met de 'verlaten Ariadne' als thema. P. Nicolai schreef een dissertatie alleen over het onderwerp (Stoff) Ariadne in de ontwikkelingsgeschiedenis van de Duitse opera. Lilith Friedmann behandelde de vormgevingen (Gestaltungen) van het onderwerp Ariadne vanaf de Grieken tot in de moderne tijd. De Ariadne-sage in de literatuur van de 18e eeuw (een bloeiperiode van het Ariadne-thema) werd beschreven door Edeltraud Meinschad. 'La légende d'Ariane' was dissertatieonderwerp van M. Lejeune. In haar 'Stoff-, Motiv-, und Symbolforschung' behandelt El. Frenzel ook het 'Lamento der verlassenen Ariadne'. In 'Stoffe der Weltliteratur' van dezelfde schrijfster blijkt weer hoe het thema Ariadne vele kunstenaars heeft geprikkeld. Behalve de reeds bekende klassieke motieven treffen we in de literatuur nog verschillende en wisselende motieven naar allerlei richtingen. Er zijn 67 opera's, 20 balletten, 22 zuivere muziekwerken samengesteld over de Ariadnefiguur. In al deze muziekwerken vormde meestal het 'Lamento' van de verlaten Ariadne het hoogtepunt. Tot de belangrijkste muziekwerken kunnen we rekenen: Rinuccini / Monteverdi, Opera Arianna, 1608 (ook nog het motief: Theseus kan niet met de dochter van de vijand naar Athene komen); Bonacossi, Opera Arianna abandonata, 1641; opera Perrin/ Cambert, 1673; Postel/Conradi, opera Die schöne getreue Ariadne, 1691; Händel, opera Arianna in Creta, 1733; Migliavacca/Verozzi, opera 1756; Gerstenberg, Kantate Ariadne auf Naxos, 1756 (ook nog motief: zelfmoord in de golven); Von Brandes/Benda, opera Ariadne auf Naxos, 1775 (melodrama, tekst bewerkt naar Gerstenbergs tekst hierboven; redding wordt aangekondigd); Perinet/Satzenhoven, opera Die travestierte Ariadne auf Naxos, 1803 (parodie op voorafgaande Von Brandes/ Benda); Mendèz/Massenet, opera Ariane, 1906; R. Trevelyan, muziekdrama The bride of Dionysos, 1912; Von Hofmannsthal/Richard Strauss, opera Ariadne auf Naxos, 1912; Hoppenot/Milhaud, opéra minute L'abandon d'Ariane, 1928 (motief: Ariadne heeft genoeg van haar geliefde en is blij dat ze hem met behulp van Dionysos kwijt raakt aan zus Faedra).

Vonden we reeds beroemde namen in het voorafgaande, het wemelt van wereldbekende auteurs in de nog volgende lijst van niet-muzikale werken: (sinds Hardy's tragedie *Ariane ravie*, 1606, wordt dikwijls de zuster van Ariadne, Faedra, als de nieuwe geliefde verbonden met het verhaal van Theseus en Ariadne): Lope de Vega, *El labirinto di Creta*, 1621 (ook nog het motief: Ariadne verzoent zich weer met Theseus en Faedra); Calderón, *Los tres mayores*, 1636; Corneille, *Ariane*, 1672 (ook nog motief: Ariadne huwt met koning Oenarus van Naxos om hem voor haar wraak te gebruiken); J. Willamow, *Bacchus und Ariadne*, 1766 (gedicht); A. Schiebeler heeft in 1767 in zijn *Theseus und Ariadne* de stof geparodieerd door Ariadne voor te stellen als een meisje dat geen kans ziet een man te veroveren; ballade van A.W. Schlegel, 1789; F. Stolberg, *Theseus*, 1790 (drama); Herder, *Ariadne libera*, 1803 (lyrisch drama, nog het motief: Ariadne stemt toe in de scheiding wegens de schuld van het huis Minos; Theseus wordt slapend weggevoerd); Nietzsche, *Klage der Ariadne*, 1884 (geïnteresseerd wegens het Dionysische, Theseus is Ariadne niet waardig, Ariadne is Dionysos wel waardig); P. Ernst, *Ariadne auf Naxos*, 1913 (drama); G. Neveu, *le voyage de Thésée*, 1943 (drama, moderne interpretatie van Theseus-figuur).

Ariadne is het archetype van de verlaten jonge vrouw. R. Trousson zet in zijn *Les études de thèmes* naast haar Medea, Dido, Berenice. Hij stelt ook vast dat Ariadne een belangrijk thema was in de 18e eeuw en niet meer in de Romantiek. Veenstra vergelijkt eveneens Ariadne met Dido en meent dat het zeer waarschijnlijk is dat Vergilius' verhaal over Aeneas en Dido in het 4e boek van *De Aeneis* invloed heeft uitgeoefend op Hooft's *Theseus en Ariadne*.

In ons land bezitten we zeer recente Ariadne-literatuur: Mies Bouhuys, *Ariadne op Naxos*; Hella Haasse, *Een draad in het donker*; Hubert Lampo, *De draad van Ariadne* (ook de titel van een recente grammofoonplaat). Het toneelstuk van Hella Haasse is een moderne ontmaskering van de mythe. Theseus zegt wel dat hij de Minotaurus gedood heeft, maar de hele Minotaurus is een verzinsel om mensen bang te maken. Ariadne wil hem op Naxos tot eerlijkheid brengen, maar Theseus gaat, met Faedra, weg. Dionysos leert Ariadne het heldere levensbesef. De bundel van Mies Bouhuys zegt rechtstreeks niets over Ariadne, maar spreekt, vooral metaforisch, in verzen uit het motievengeheel omtrent de eenzame, verlaten jonge vrouw; dat hoort bij Ariadne als archetype. Het verband met Ariadne ligt nog verder bij Lampo: 'Na er jarenlang over nagedacht te hebben, ben ik tot de slotsom gekomen, dat het magisch-realisme zoveel is als een

draad van Ariadne, langs waar wij tot diep in het labyrint van onze eigen persoonlijkheid kunnen afdalen.’

Onze opsomming van auteurs, werken, thema's, motieven is verre van volledig. Daar komen nog bij gekompliceerdheden: Ariosto b.v. volgt in zijn *Orlando Furioso* X zelfs woordelijk de heldinnebrief van Ariadne (Heroides X) van Ovidius, maar hij verandert de naam Ariadne in Olimpia.¹²

Het Ariadne-thema is het arche-thema van de verlaten jonge vrouw. Ariadne is een van de archetypen van de verlaten jonge vrouw, zoals ook Dido, Medea, Berenice. Een jonge vrouw wordt hevig verliefd op een held die een moeitevolle opdracht moet vervullen. De held geeft zich over aan de liefde van de, ook, bekoorlijke jonge vrouw, maar verlaat haar toch, omdat de verbintenis niet hoort bij zijn heroïsch levenspatroon, omdat de faktor van het blijvende ontbreekt. De verlaten jonge vrouw kan woedend en wraakzuchtig reageren. Ovidius, Catullus zijn daarvan de klassieke voorbeelden. We vinden dit ook bij Hooft. De parodie ligt om de deur te wachten om de minnegril van het prinsesje te bespotten. Bij Hooft is er meer terechtwijzing dan spot. De arme verlaten jonge vrouw kan ook zonder woede en wraakzucht treuren om het heengaan van haar held. Ieder wenst haar te troosten. Dionysos is de trooster. Voor dit geheel is Nonnos het klassieke voorbeeld.

2.3.2. *Hoofts eigen waardering en die van anderen*

Er bestaat het probleem van Hoofts eigen negatieve evaluatie. ‘Echter

- 12 W. Widmann, *Verlassene Ariadne*, Merker, 8, 1917, blz. 41-51, 98-103, 131-141;
 P. Nicolai, *Der Ariadne-Stoff in der Entwicklungsgeschichte der Deutschen Oper*, Diss. Rostock, 1919; o.a. blz. 48-54;
 Lilith Friedmann, *Die Gestaltungen des Ariadne-Stoffes von der Antike bis zur Neuzeit*, Wenen 1933;
 Edeltraud Meinschad, *Die Ariadne-Sage in der Literatur des 18. Jhs.*, Wenen 1941;
 M. Lejeune, *La légende d'Ariane*, diss. Luik, 1950;
 El. Frenzel, *Stoff-Motiv-, und Symbolforschung*, Stuttgart, 2. Aufl. 1966, blz. 85;
 El. Frenzel, *Stoffe der Weltliteratur, ein Lexikon Dichtungsgeschichtlicher Längsschnitte*, Stuttgart 1963, sv. Ariadne;
 R. Trousson, *Un problème de littérature comparée, les études de thèmes, essai de méthodique*, Parijs, reeks Situation nr. 7, 1965, blz. 17, 62;
 P.C. Hooft, *Baeto*, ingeleid en met aantekeningen voorzien door F. Veenstra, Zwolse dr. en herdr., 1954, blz. 20 (Afkorting: Veenstra Baeto);
 Mies Bouhuys, *Ariadne op Naxos*, 's-Gravenhage 1948;
 Hella Haasse, *Een draad in het donker*, Amsterdam 1956;
 Hubert Lampo, *De draad van Ariadne*, Open kaart, Brugge-Utrecht 1967, blz. 18;
 W.A.P. Smit, *Hoofts Ariadne en Ariosto*, N.T.Gids, 42, 1949.

heeft hy ze beide (Achilles en Polyxena, Theseus en Ariadne), toen men naaderhandt zyne gedichten tot den druk by een zaamelde, uitgemonstert, en aan de vergeetelheit oovergegeeven', vermeldt Brandt.⁽¹³⁾

Overdiep kent wel Hoofts veronachtzaming van de *Achilles en Polyxena* en *Theseus en Ariadne*, maar noemt toch de laatste 'de veel fraaiere', waarschijnlijk beïnvloed door Brandts: 'In beide ziet men d'uitwerksels van aardige gedachten, doch in 't leste meer zuiverheits van taale dan in 't eerste'. Overigens bezigt Overdiep bij de verdere bespreking uit eigen lezing ook woorden als 'verheven', 'verheven stijl', 'klassiek', 'gespannen syntaxis', 'krachtige rhytmiek', 'fraai', 'treffend'.⁽¹⁴⁾

Veenstra zegt: 'Het stuk is zeker rijper wat taal en techniek betreft dan de Achilles en Polyxena'. Hooft staat ook vrijer tegenover zijn bronnen dan bij het eerdere stuk.⁽¹⁵⁾

Van Tricht weet eveneens heel goed dat Hooft later de Ariadne geen uitgave waard achtte, maar stelt toch dat hij het treurspel 'met volle overgave' moet geschreven hebben. In tegenstelling met de Achilles heeft persoonlijk beleven de stofkeuze bepaald en zijn de bronnen zelfstandig bewerkt. Van Tricht gaat positief waardierend nog verder, wijzend op Hoofts persoonlijke strijd tussen eer en liefde, zijn zelfbedwang, stoïcijnse wijsheid, gevoel voor maat, zijn bondigheid, beheerstheid, smaakvolle maat, oratorische statigheid, het reeds vrije enjambement, de rake, hartstochtelijke dialogen. Alles is al veel beter dan in de Achilles, de twintigjarige Hooft toont reeds de kenmerken die we in zijn beste werk zo hoog waarderen. Na deze positieve waardering volgt overigens een negatieve wat betreft de zwakke karaktertekening en het eigenlijk ontbreken van een moraal (hij verzet zich wat betreft die moraal tegen Te Winkel en Smit).⁽¹⁶⁾ Knuvelder zegt dat in vergelijking met *Achilles en Polyxena*, *Theseus en Ariadne*, 'onbetwistbaar een sterke vooruitgang' is. In de uitwerking hiervan verwoordt hij op zijn manier wat we uit Van Tricht weergegeven hebben, terwijl hij ook wijst op de zwakke psychologie en karaktertekening.⁽¹⁷⁾

Worp blaast in zijn reeds geciteerd boek over de invloed van Seneca's treurspelen heel luid de lofropet. Volgens hem is Hooft met zijn twee eerste treurspelen 'de baanbreker van het moderne drama' in Holland,

(13) Geeraardt Brandt, blz. 10.

(14) Overdiep, P.C. Hooft, blz. 350, 352-354 (Geeraardt Brandt, blz. 10).

(15) Veenstra, Invloeden, blz. 57.

(16) Van Tricht, P.C. Hooft, blz. 22-24, 219.

(17) Knuvelder, Handboek II blz. 169-172.

die breekt met de vorm van de rederijkersstukken. ‘Hem mag men den vader van het moderne drama in ons land noemen’. Hij verzet zich tegen Jonckbloet en Te Winkel, die menen dat de beide eerste toneelspelen slechts de oude rederijkersmanier hebben voortgezet en zich aansluiten bij de oudere historische toneelspelen uit het midden van de 16e eeuw. Nee, ‘Zoolang de beide bovengenoemde stellingen niet met feiten worden bewezen, moet men Hooft houden voor den hervormer van het drama in ons land’⁽¹⁸⁾

Hoofts waardering komt ook nog ter sprake in de hiernavolgende nummers.

2.3.3. Karaktertekening, eenheid van handelingsvoortgang, eenheden van plaats en tijd

Hoofts eigen negatieve waardering kan voortkomen uit grote fouten in het stuk. Er zijn grote fouten wat betreft de karaktertekening en de handelingsvoortgang. Ook in de *Geeraardt van Velsen* is overigens de karaktertekening van de hoofdpersoon zwak. Theseus in ons stuk is in het begin een voortreffelijke Prins, een heros, terwijl hij vanaf de Naxosperiode een onverklaarbare zwakkeling is en het prinsesmotief ook geen enkele rol meer speelt. Als Alecto in de gedaante van Aegle Theseus komt verwijten (vs. 1049-1092) dat hij haar (Aegle) ontrouw is (hij heeft bij zijn eer gezworen dat Aegle altijd de enige zal blijven: vs. 1063, 1064), vervloekt hij zonder enige aarzeling zijn verhouding met Ariadne, heeft groot berouw

(18) Worp, Seneca, blz. 102-104. Ook: J. Worp, *Geschiedenis van het drama en van het tooneel in Nederland*, Groningen I 1904, II 1908, Deel I, blz. 243-266, Deel II blz. 3-130. Uit o.a. de goedgegedocumenteerde studie van J. Wille, *De Gereformeerden en het tooneel tot omstreeks 1620* (in: J. Wille, *Literair-historische opstellen*, Zwolle 1962, blz. 59-142) blijkt hoe nog rond 1600 de rederijkerij volop bloeide, ook in Noord-Nederland boven de rivieren. Men zie eveneens: W.A.P. Smit, *Het Nederlandse Renaissance-toneel als probleem en taak voor de literatuur-studie*, Med. K.N.A.W., Amsterdam 1964 (ook in: *Twaalf studies*, Zwolle 1968, Zwolse reeks van taal- en letterkundige studies, nr. 29, blz. 1-39; (Afkorting: Smit, *Het Nederlandse Renaissance-toneel*)). De toneelschrijver Jacob Duym is een belangrijke figuur in de overgangstijd van de Rederijkers naar het Renaissance-toneel. (Zie o.a. K. Poll, *Over de Tooneelspelen van den Leidschen Rederijker Jacob Duym*, 1898). We verwijzen nog naar: Veenstra, Baeto, blz. 13-14, 19-21. Veenstra vindt dat de Ariadne hoort bij het vrijer spel, het vrije toneel, dat nog afhankelijk was van het middeleeuws toneel, maar ook al steunde op de klassieke tragedie; het kwam in geheel West-Europa in het laatste stuk van de 16e en het begin van de 17e eeuw tot ontwikkeling. Men zie nog: L. van Dis, *Reformatiorische Rederijkersspelen uit de eerste helft der XVIe eeuw*, 1937; E. Ellerbroek-Fortuin, *Amsterdamse Rederijkersspelen in de XVIe eeuw*, 1937.

over zijn ontrouw tegenover Aegle en bekommert zich niet verder on Ariadne (aan wie hij in vs. 767-801 toch ook al zo'n eindeloze trouw had beloofd) met een motief om van te griezelen: *Beter ellendich haer als jck in tegenspoet* (vs. 1092). Nu wordt de grootmoedige Prins en heros ineen een prutsvent zonder ruggegraat. Hooft heeft deze toestand wel erg on nozel opgelost. Bij de liefde tot Ariadne wordt Aegle helemaal niet genoemd. Er is geen tragische spanning of hij Aegle wel in de steek mag laten terwille van Ariadne. Nu Aegle op het toneel verschijnt, laat hij zonder enige zielskwellung Ariadne achter op het woeste Naxos. Het gedrag en de woorden van Theseus hier en speciaal vs. 1092 zijn in strijd me de Prinsfiguur en de herosfiguur uit het voorafgaande. Er ontstaat zo ook een breuk in de handelingsvoortgang. Hooft had best in de liefdestonelen met Ariadne het probleem Aegle te berde kunnen brengen en bij de komst van Alecto (= Aegle) morele bezwaren in Theseus' beslissing kunnen laten gelden. Vs. 1069-1092 en vooral 1092 zijn een regelrechte flop. Men kan ook geen beroep doen op de invloed van de godin Aegle. De goden spelen hun spel met de mensen, maar die mensen handelen alsof ze zelf handelen. Het kan zijn dat Hooft later deze fout in de karakteruitbeelding en de handelingsvoortgang heel akelig heeft gevonden. Een fout in de karaktertekening en de handelingsvoortgang is ook dat Ariadne eerst een verwend prinsenkind is en daarna een godin. Hooft heeft uit zijn bronnen te veel willen vertellen. Als hij over een grootmoedige Prins wil schrijven, moet hij er niet kort daarop een zwakkeling van maken. Als hij over een verwend prinsenkind wil schrijven, moet hij er niet kort daarop een vereerde, echte godin van maken. Ariadne als het type van een grillig verwend prinsenkind verdraagt zich niet met het archetype van de door een onstandvastige minnaar verlaten, meelijwekkende en door een nieuwe minnaar getrooste jonge vrouw. Zie ook het Juliettamotief in 1.1.2., 1.1.4., 2.3.6..

Er is ook geen eenheid van plaats en tijd. Het is mogelijk dat P.C. Hooft later het ontbreken van de drie eenheden als een grote tekortkoming heeft gezien en daarom het stuk slechts als een voorproefje voor zijn echte werk heeft beschouwd. Dat het tegelijkertijd een ontworsteling is aan het rederijkerstoneel en een overgang naar het moderne Renaissance-drama (zoals Worp het opvat) zal hem wellicht niet zo veel gezegd hebben.

2.3.4. Proloog. levendigheid van handeling, koren, voedster, spokerij

Wij willen in dit waarderingsgeheel nog enige punten bekijken, die ook in onze Inleiding op de Geeraerdts van Velsen besproken zijn. Onze uiteen zettingen wat betreft deze punten, de voorafgaande punten en de drama-

tische techniek zijn afhankelijk van Worp, Wille, Veenstra, Smit.⁽¹⁹⁾

Volgens de klassieke tragedie moet een stuk beginnen met een proloog die ook een monoloog van een van de hoofdspelers mag zijn, welke de toeschouwers op de hoogte moet brengen van plaats, tijd en situatie. Deze proloog-monoloog wordt hier gezegd door Theseus. Volgens Seneca moet er tegelijk een sfeer ontstaan van onheil en duistere dreiging. Dat is hier niet, eerder groeit er een verwachting dat Theseus wel de Minotaurus zal gaan doden en de Atheners bevrijden van de ondragelijke schatting. Er is een kleine kans dat Hooft later heeft ingezien dat deze proloog eigenlijk alleen maar slaat op het eerste deel van het stuk, maar ik geloof niet dat zoiets zijn waardering zo negatief zou gemaakt hebben.

Er is betrekkelijk veel levendigheid in de handeling, wat het duidelijkst blijkt uit de dialogen van Ariadne en de voedster Corcyne (IIe Deel), Corcyne en Theseus (IIe Deel), Theseus en Ariadne (IIIe Deel), Aegle en Alecto (IVe Deel), Ariadne en Corcyne (Ve Deel), Bacchus en Ariadne (Ve Deel). Dus dit is een positief punt.

Een bode treedt niet op, wel de voedster Corcyne. De koren staan in de eerste vier bedrijven middenin en in het vijfde bedrijf op het eind. Wat dit betreft werkt hij nog niet volgens de Griekse traditie. Volgens *Van Tricht, Hooft* is deze opbouw niet volgens Seneca, maar volgens de Italiaanse pastorale. Als we ons afvragen uit wat voor wezens het koor bestaat, zou men kunnen zeggen: de geesteskinderen van Hooft.⁽²⁰⁾ In de Geeraerd van Velsen plaatst Hooft de koren als laatste deel in het bedrijf. Dat zal toch ook wel niet de oorzaak zijn van een negatieve waardering.

De bovennatuurlijke krachten, de geesten uit de hel, de griezelige spokerij is aanwezig van vs. 877-976 en 1049-1068: toverkunsten, Hecate, Pluto, Tysifone, Megera, Alecto, Persefone, de zwarte kunst. Reeds in *Worp Seneca* (blz. 99-102) wordt afhankelijkheid besproken van de scènes met Aegle en Alecto van verzen uit Seneca's *Medea*, *Hercules Oetaeus* en *Thyestes*. *Veenstra Invloeden* heeft daar nog verzen aan toegevoegd uit Lucanus' *Pharsalia VI*. We zullen bij de annotaties deze afhankelijkheid vermelden. Die spokerij blijft Hooft ook later volhouden, dus dat is geen motief voor negatieve waardering.

(19) A. de Witte, Geeraerd van Velsen, blz. 32-33; Worp, Seneca; Wille, De Gereformeerden en het tooneel; Veenstra, blz. 5-21, 21-55; Smit, Het Nederlandse Renaissance-toneel, nu speciaal blz. 31-39 (de Ariadne komt hierbij nauwelijks ter sprake).

(20) Van Tricht, Hooft, blz. 23; Veenstra, Baeto, blz. 18, 19 (koor; anoniem, moeten wel Kretenzers zijn; maar, het koor treedt op, 'waar de voorafgaande scène aanleiding geeft tot een lyrische ontboezeming van de auteur'); Smit, Het Nederlands Renaissance-toneel, blz. 31, noot (koor anoniem, spreekbuis van de auteur).

2.3.5. *Tragedie, tragi-komedie*

Is Theseus een tragische held? Is Ariadne de tragische heldin? Ariadne zou een tragische heldin kunnen geweest zijn. In vs. 407-410 zit de mogelijkheid van een tragedie:

Corcyne

Eer dat de Minne wast treckter u sinnen van.

Ariadne

Te laet ist, ghij gebiet dat ick niet doen en can.

Corcyne

Ghij cunt indien ghij wilt dees raserije stillen.

Ariadne

Indien ghij wilt, dats waer, maer ick en can niet willen.

Aan deze scène beantwoordt Choor-2 over *Der Prinsen kindren teer* (447). Ariadne zou dan helemaal het luxemeisje worden dat haar ‘held’ achternaloopt, terwijl Theseus zich eigenlijk niet aan haar kan binden. Zij drijft de minnegril te ver. Op Naxos loopt de geforceerde vriendschap definitief mis. Bij Ariadne zijn het avontuurtje en de gril voortgewoekerd tot een levensgrote echte liefde die zij niet meer kan missen. In haar wanhoop springt zij in zee. Dan had het stuk moeten eindigen bij vers 1158 of 1179 met nog een slotkoor. Dan waren de lezers en toekoorders ontroerd geweest: die arme Ariadne, ze is wel een verwend prinsenkint, maar nu heeft een fout toch wel heel zware, tragische gevolgen. We zouden ook iets algemeen menselijks hebben beleefd. Getransformeerd in nieuwe situaties komt ditzelfde nog steeds voor: zulke Ariadnes zijn er vele tot op de huidige dag. Het kon zo een mooie tragedie geweest zijn, natuurlijk, als de Theseusfiguur beter uit de verf was gekomen en niet van een heros onverklaarbaar tot een sukkel was gedegradeerd.

Maar nu heeft Hooft toegegeven aan zijn klassieke bronnen en aan het gevoel dat een stuk niet echt tragisch mag eindigen. Als een echte *deus ex machina* komt Bacchus, wordt verliefd op het wanhopige meisje en maakt er niks minder van dan zijn hemelse gemalin en godin. Als het niet allemaal zo serieus was en het slotkoor ook nog over de beschikkingen van God spreekt, zou je kunnen zeggen: het luxekint heeft haar nieuwe ‘held’, en nog een betere! Als het luchtiger en badinerender zou gebracht zijn, zou het motief van de prinsenkinderen konsekwent zijn uitgewerkt. Het had een echte tragi-komedie kunnen worden. Vooral met zo'n Bacchus en zijn gevolg (die in de bronnen zeer lustig worden beschreven). We treffen

overigens bij de Griekse tragici wel eens een hoopvol einde. Vergelijk ook de opbeurende profetie van De Vecht in de Geeraerd van Velsen en de profetie van Amsterdams grootheid in Vondels Gijsbreght. In de Ariadne echter vernietigt de happy ending de tragische mogelijkheid.

W.A.P. Smit bespreekt de term tragi-komedie in verband met de Ariadne. Worp noemt zonder motivering de Ariadne een treurspel, Kalff verwerpt de term tragi-komedie, ‘omdat het komische element er in ontbreekt’. Te Winkel blijft ondanks het blij-eindend slot het stuk een klassiek treurspel noemen. Jacob Duym geeft als definitie: Tragi-comedie, dat is van heerlycke menschen, wiens bedrijf eerst droevich doch de uytcoemste blijde is’ (Spiegel boeck, 1600, vlak voor de schrijfdatum van de Ariadne). Hierbij sluit Smit zich aan en noemt daarom de Ariadne een tragi-komedie. Hij vraagt zich af of er invloed zou kunnen zijn van de Franse tragi-komedie. Hij wijst er ook op dat een toneelstuk, als het wegens de gelukkige afloop geen treurspel mocht heten, ‘spel’ werd genoemd. Bij de uitgave van 1614 heet de Ariadne ook ‘spel’. Volgens hem is de tragi-komedie in de 17e eeuw slechts een formele variant van de tragedie en verkeert de tragedie in het eerste kwart van de 17e eeuw nog in een experimenteel stadium.⁽²¹⁾

Het zou best kunnen zijn dat Hoofts negatieve waardering behalve uit het vooral later onderkennen van de zwakke karaktertekening, de knak in de handelingsvoortgang, het ontbreken van eenheid van plaats en tijd, ook is beïnvloed door de afwezigheid van een echte tragische figuur.

2.3.6. *Julietta*

Maar er is nog iets dat reeds eerder ter sprake kwam. In Smit, *Ariadne en Julietta* bespreekt de schr. het sonnet *Als Ariadne sat en deed' haer droeve clachten* (vs. 1357-1370), dat reeds eerder geschreven was in het album van S(ignora) L.W. (een van zijn eerste geliefden, die hij ‘Julietta’ noemde), dat stond onder een ‘geschilderd embleem’ d.i. een gekleurde tekening (zie ook Gedichten van P.C. Hooft, Leendertz-Stoett, deel I, blz. 12). Op blz. 12, 13 van Deel I van Leendertz-Stoett vinden we nog een tweede gedicht, ‘Voor Julietta. Tegens. Deianira’. Het blijkt dat Hooft verliefd is geweest op deze zeer mooie Deianira, maar:

(21) W.A.P. Smit, Hoofts ‘Ariadne’ en Julietta, N. Taalg., 40e jrg. 1947, blz. 97 noot. Afkorting: Smit, Ariadne en Julietta. Het wordt ook besproken in: Het Nederlandse Renaissance-toneel, speciaal blz. 12-15. We verwijzen nog naar: M.T. Herrick, Tragicomedy. Its origin and development in Italy, France and England, Illinois Studies in Language and Literature, vol. 39, Urbana 1955; Veenstra, Baeto, blz. 15.

Ghij versuirt uwe manieren
 met u trots, en hovaerdij,
 Hoeveel d'ander gaven cieren
 Alsoo veel oncieren sij.

En hij deelt mee:

Ghij moocht ander gaen vermaken
 Die soo schoon u selven vijnt.
 Julietta doet mij blaken
 Die mij veel volmaeckter schijnt.

Julietta dunckt mij waerdich
 Datse mensch' en goden brandt,
 enz.

Dus, in plaats van de schone maar trotse Deianira is Julietta gekomen. Hooft is ongelukkig geweest wegens de mislukte liefde voor Deianira, maar nu is er een betere gekomen, Julietta. Hij 'verloor' Deianira 'om beter' nl. om Julietta (vgl. de titel van het genoemde sonnet 'Op d'Historie van Ariadne, die van Theseus verlaten sijnde, van Bacchus tot vrouwe gecosen wert' en vs. 12, 13 of 1368, 1369: Hij coos *haer* tot zijn vrouw en als Godin verhief, / Om beter, sij verloor, een vals en tijtlijk Lieff, (in deze twee regels zijn er 6 verschillen tussen Leendertz-Stoett en de uitgave van 1614!)). Er is een overeenkomst tussen Hooft en Ariadne. Hooft verliest Deianira om de betere Julietta, Ariadne verliest Theseus om de betere Bacchus. Hooft is volgens Smit zo door die parallel getroffen dat hij de historie van Ariadne tot een toneelstuk uitwerkte.

En nu denk ik verder. Later is ook Julietta weer uit zijn hart verdwenen. De achtergrond voor het stuk zei hem niets meer. Ook dit kan een belangrijk motief geweest zijn dat Hooft later niet veel meer voelde voor het uitgeven van het toneelspel. Dan behoeven we voor het later niet willen uitgeven niet zozeer te gaan zoeken naar zwakheden in het stuk.

Zie ook: 1.1.2., 1.1.4., 2.3.3.

2.3.7. Fraaie verzen

In dezelfde tijd waarin de Ariadne tot stand kwam, creëerde Hooft vele mooie verzen. Al was Hooft toen nog zeer jong, de Ariadne is het werk van een volwassen dichter. Alle vijf de koren zijn van grote waarde. We wijzen op de verzen: Der Princen kindren teer worden, tot allen tijen, /

In lusten opgevoet, (447, 448a, koor 2); Die t'wankel Aventuur verheft (707, koor 3); Het valsch geluck dat heeft gelogen (977, koor 4); Om beter alle quaet / De grote Godt laet schieden (1371, 1372, koor 5).

De alleenspraak van Ariadne, 313-390, en vooral 337-390 is een prachtig stuk: Wech soete sotternij, flux segg' ick wilt verreijzen, / Eer dat mijn cranke brein sich t'eenemael vergeckt. (337, 338); Sacht Ariadne, sacht, ghij lastert hier ter stee (351); Ach altewrede schaemt wat swaere slavernij, / Legt ghij den vrouwen op! en sijn wij niet soo vrij / Gebooren als de mans? Jae, maer wij moeten duicken, / Onder het juck van dees, en ander wree gebruikken, (379-382).

De klausule 499-520 aaba bbcb ccde eeff is wel volgens een rederijkerig (en Middeleeuws) model, maar heeft toch ook iets groots.

De smart van Theseus over Ariadne's twijfel aangaande zijn trouw, 767-779 is een mooie passage: Het menschelijck geslacht sal d'Aerde laten varen, / En bouwen steden grof tot woonplaets op de baren; / De beeck sal climmen op tegen t'geberrecht aen enz. (771-777).

Het lied van Aegle, 809-850, *Ick schouw de werelt aen* vloeit heerlijk soepel met regels van 3 jamben voort, geheel in overeenstemming met de arkadische beschrijving.

Eenmaal de hellespokerij aanvaard, verschaft de oproeping van Hecate, Pluto, Tysifone, Megera, Alecto, 903-945. een aantal treffende griezilverzen.

De verschijning van Alecto aan Theseus, 1049-1067: *Wee Theseus, Theseus wee! Waer Theseus is u trouwe?* - bevat ook zeer goede dramatische verzen, maar wordt overtroffen door de scheldtirade en de wanhoop van Ariadne, 1119-1158: Ayme! verrader valsch, Ay vuil onedel hart! / Bedriegelijcke schelm! (1119, 1120a); Waer henen Theseus? keert u seilen opgetogen, / Went Theseus, en verschoont u ingebogen mast. / Hout Theseus, hout, u schip heeft niet sijn volle last. / Neemt mijn alleen noch in, dat can u luttel schaden, / Ghij voert mijn siel, mijn lijf sal u niet overladen. (1130-1134); Haest dat mijn coude lijck hem eenen traen afdinge. / Adieu verdrietich licht. Siet hier de plaets, jck springe. (1156, 1157).

In 1357-1370 vinden we het sonnet: *Als Ariadne sat en deed' haer droeve clachten*, waarover we reeds spraken. Het zijn de laatste verzen voor het slotkoor. Hooft zal ze zelf heel belangrijk en heel mooi gevonden hebben.

2.3.8. Belangrijke ideeën

Na al het voorafgaande kunnen we kort zijn. Het stuk geeft ons veel inzicht over de Renaissancistische vorstenleer, de leer over de deugdvolle

Prins. Het verkondigt ook de juiste mentale houding tegenover de Fortuin, het wankele Geluk; het is vervuld van de klassieke ethika omtrent deze belangrijke component van ons bestaan.

2.3.9. Voor onze tijd!

Nu Hooft weer meer dan een tijd geleden overal in de belangstelling komt te staan, is het belangrijk steeds meer inzicht te krijgen in de groei van de levensgestalte, ideeëngestalte, bewustzijns-gestalte van deze grote Hollandse Renaissanceschrijver. P.C. Hooft was al zeer jong tot volwassenheid gerijpt in de gedachten-structuren die wij in deze inleiding naarovoren hebben gebracht.

Och ja, dat is dan erg leuk voor het academisch gesnuffel! Wat moet je als jonge kerel, als jonge vrouw beginnen met zo'n boek uit de kast van grootvader!

Wil ook eens bedenken dat die Hooft rondom zijn twintig jaar minstens evenveel van de politiek en de maatschappijkritiek afwist als de, belezen!, jonge mensen tegenwoordig van Marx, Lenin, Mao, Marcuse, Habermas - en- hij kende beter het ludieke veld van het amoureuze. En vergeet ook niet het modern luxekind. Je zou over het grillige luxueuse prinsenkind Ariadne met een goede transformatie een heerlijk eigentijds blijspel kunnen kreëren. En, ernstig nu, een tragedie kan geschreven worden over een jonge vrouw in deze tijd die haar held niet blijvend bij zich kan houden, omdat hij een 'zending', een 'opdracht' te vervullen heeft.

Onze eigentijdse Mies Bouhuys en Hella Haasse werden geïnspireerd door de Ariadnefiguur.

De verlaten Ariadne is een archetype voor alle tijden.

Ook de heros Theseus heeft ons veel te zeggen. Onze tijd wordt bedreigd door mensenopvretende monstermachten. Slechts heroïsche figuren kunnen voorkomen dat de mensheid een keurig in elkaar gezette mierenhoop wordt, waarin geen plaats meer is voor echte vrijheid.

Voorbericht van de drukker van de Theseus ende Ariadne, anno 1614.

Aen den const-lievende leser

T'is een spreek-woordt, zo warachtich als ghemeen, *Goede waer prijst sich selven*. Daerom dunct my gantsch onnodich, langhe ende verre gesochte tytelen van lof, voor dit stuck wercks te stellen, van welcken den Autheur, nu overlang, by allen die een onvervalschte smaeck van rricke, soetvloeyende, gheleerde dichten hebben, ontfangen is voor 't Hooft, ende d'Eere van ons Vaderlant in desen; jae dat meer is van onser Ewe. Ick vrese dat dese vermeerderende geliickenisse hatich soude mogen wesen, miins bedunkens nochtans isse warachtich.

De Venusiinsche *Flaccus* aenwysende in zijn Dicht-kunst wien onder de dicht(t)eren den hoochste lof toecomt, secht aldus:

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci.

Dat is:

Dees sal wech-draghen van all' d'hoochste lof,

Die 't nut vermengt met 't zoet in 't schryvens stof.

Maer wien sult ghy my gheven welcken hier inne de onse niet verre overtreffet? Wat heeft den hooch-vermaerden *Virgilium*, tot een Prins onder de oud-beroemde Latijnsche dichters ghestelt, anders, dan dat hy de voornaemste der Grieckscher dichteren *Homerum*, met suyvere woorden zijns taels, eygentliic, seer nau ende stateliick uytghebeeldt heeft? So sal dan oock onsen *Hooft* boven de dichters van onsen tyden ende tale uytstekende blyven, overmidts dat hij op 't naeste, eygentliickste ende statichste, immers so gheluckeliick, als wel sonder voorgangher, den Prins der Latiinsche dichteren *Virgilium* nageboost heeft. Nu en reppe ick niet een woord van *Horatius*, die sin-riicke sonde-straffer ende zede-vormer, wiens sententien als ick in deses schriften lese, geliickser veel, dick ende bol, niet te min wel gheschickt als een blinckende diamant in 't rode goud, te vinden zijn, dan dunckt my twyfel waerdich te wesen (ist dat miin de liefde van ons Moeders-tale niet en verblindt) ofter niet een meerder guer ende cracht in des onses vertalinghe is. Anderen, die nochtans niet als kinderen in dese saecke oordelen, vergheliicken ziin Spelen met de Spelen van den hoghen *Sophocles*, die seer Princeliick, ende met eenderhande majesteyt, om so te spreken, in ziin dichten voorttrekende is. In 't cort, daer en is nauweliick yet bysonders ofte ghedenckwaerdichs hier ende

daer ghespreydt in verscheyden oud-beroemde dichters, waerduer sy so veel verleden tiids ende verghetelheyds geovert hebben, 'twelck niet by den onsen neffens een vergadert is, ende dat met een sonderlinghe bevallicheydt. Daerom so en ist gheen wonder, dat ick hem het Hooft ofte d'Ere noeme van de dichteren onses Vaderlands, jae van onser Ewe, die van de voorgaende de eerste, ende van de volghende de beste is, welcken oyt bestonden de verscheyden colueren, soete betreckselen, eygentlicke bewoordinghe der ouwling naemhaftighe dichteren in ons Moeders tale uyt te drucken. Dat wy dan warachtich toonen te wesen, en behoort gheensins hateliick te ziin: Want des bekende waerheyds glans so crachteliick aenlockt, dat een yder ziins minnaer worden moet, uytghenomen alleen de bose ende gantsch verkeerde, den welcken dan oock ten lesten zijn eyghen boosheyd verblindt. Niemand behoort sich oock te bedroeven dat de voorgaende dichters nu te langhe lesten een Hooft (geliick haer volmaectheyd) van miin aangewesen wordt, dat de volgende een oorspronck ontfangen bij den welke sy blyvende, des beweeghliickheyds alrede, ende des levens in toecomende tyden soude moghen deelachtich wesen.

Leest beminde Leser dit Spel van Theseus ende Ariadne, dat wy aen alleman nu eerstmael duer den druck ghemeen maecten (ick verhope met goede gunst en believen des Authuers, ten minsten met duldich ghedoghen, want wy den toesicht des naedruckens hoogheliick aen den Drucker belast hebben) leest segge ick aendachteliick, ende ghy sult met ons van een gevoelen worden.

Vaert wel, in Amsterdam den 30 Iulii, Anno 1614⁽¹⁾.

(1) Deze regel is in den druk van 1628 weggelaten.
(Zie voor dit Voorbericht: Gedichten van P.C. Hooft, P. Leendertz Wz - F.A. Stoett, Amsterdam 1899, 1900, Tweede deel blz. 459-460)

Inhoudt.*

[1] Ariadne is een dochter van Minos Coning van Creta, dat
 [2] nu Candien heet. Minos dwong door oorloge die van Athenen²
 [3] vrede van hem te versoecken, die hij haer swaerlijck ver-³
 [4] gunt heeft, midts voorwaerde dat sij allejaeren in Creta⁴
 [5] seinden souden seven jongers ende seven dochters, om ge-
 [6] stelt te worden in eenen onwtcomelijcken doolhof, tot spijsse
 [7] van een monster daer in besloten, half mensch en half stier,
 [8] het welck de onmenschelijcke Pasyphaë, huisvrouw van
 [9] Minos, bij eenen stier in overspel gewonnen hadde.

[10] Theseus, een soone van AËgeüs Prince van Athenen, mede-¹⁰
 [11] lijden hebbende met sijn ellendige ondersaten, ende wetende¹¹
 [12] dat den alteswaeren tol moeste betaelt sijn soo lang het
 [13] monster te lijf bleef, heeft oorlof vercregen van sijnen vader¹³
 [14] ende comt in Creta, met voornemen van het dier om te
 [15] brengen ende de sware lijfrenten af te doen, Hij wort ont-¹⁵
 [16] fangen van Deucalion 's Coninx soone, ende comt sijn boot-
 [17] schap doen voor Minos, die hem den strijt toelaet, ende
 [18] eerst ten banckette leijdt.

[19] Ariadne hebbende Theseus op het bancket te nau besien,
 [20] ende sijn Minne ingesopen, seyndt haer voester aen hem,²⁰
 [21] met een brief, ende met een coorde, dewelcke vast gemaect
 [22] inden inganck vant doolhof, hem dienen soude om de wech
 [23] terug bijder tast te vinden. Theseus neemt de gave aen ende
 [24] gaet ten strijde.

[25] Theseus hebbende het dier verwonnen, wort onthaelt van²⁵
 [26] Ariadne, die hem ten hove leyt, om offerhande te doen. De

* De titel in het hs. luidt alleen: ARIADNE Spel van P.C. Hóóft.

2 *die van Athenen*, de bewoners van Athene.

3 *swaerlijck*, op bezwarende wijze.

4 *midts voorwaerde*, door de voorwaarde.

10 *Prince*, vorst.

11 *ellendige*, beklagenswaardige.

13 *te lijf*, in leven.

oorlof, verlof om weg te gaan.

15 *ende de sware lijfrenten af te doen*, en de zware belasting, die ze met hun leven moesten betalen, op te heffen.

20 *ingesopen*, ingedronken; *sejndt*, zendt.

25 *onthalen*, vriendelijk te gemoet gaan.

[27] gelieven spreken voort soo verre op haer vrijage dat sij²⁷
 [28] buiten wil ende weten van Minos, besluiten dien nacht samen
 [29] te vertrecken.

[30] Aegle een Velt-godinne hebbende eertijts genoten de Minne³⁰
 [31] van Theseus, ende verstaen door conste van toverijen, daer
 [32] sij seer geleert in is, hoe Theseus een nieu lief vercoren
 [33] heeft, besweert de Raserij Alecto, dat sij voor haer ver-³³
 [34] schijne; van de welcke hoorende dat Theseus met Ariadne
 [35] vluchtende door zee, van mening was, dien avont op het
 [36] eijlant Naxos te gaen slapen, beveelt de Raserij dat sij haer
 [37] gedaente van Aegle aenneme, ende haer inden slaep vertone³⁷
 [38] aen Theseus, om hem sijn oude minne verweckende, de
 [39] nieuwe te doen vergeten. Het welck geschiet, in wijze dat
 [40] Theseus Ariadne verlatende in haren slaep, van daer 't seyl⁴⁰
 [41] gaet nae Griecken.⁴¹

[42] Ariadne ontwakende, vint haer alleen met haer voester,
 [43] die ontrent haer bedt slaept, die sij weckende landewaert⁴³
 [44] in seint, om Theseus te soecken, selfs loopende aen de Zee-⁴⁴
 [45] strant, van waer sij hem van verre siet wech seylen. Waer-
 [46] inne boven maten verslagen sijnde, ende van haer voester
 [47] vertroost wordende, wert haer misbaer verstaen vanden
 [48] Godt Bacchus, die hem op dat pas vermeijende was door de⁴⁸
 [49] lustige bosschagien van dat eijlant. Hij crijcht medelijden met
 [50] haer, ende de Godinne Venus hoorende haere clachten tot
 [51] in den hemel, wort oock met medoogenheit beweecht, ge-
 [52] lijck d'ander Goden. In veugen, dat sij versaet vindende den⁵²
 [53] haet, die sij droech op het geslacht des Sons, vant welke
 [54] Ariadne was, om dat de Son, in voorleden tijden, haer ende

27 *op*, over.

30 *genoten*, bezeten.

33 *Raserij*, wraakgodin, furie.

37 *haer*, zich.

40 *'t seyl gaet*, onder zeil.

41 *Griecken*, Griekenland.

43 *landewaert in seint*, landwaarts in zendt.

44 *selfs*, zelf.

48 *op dat pas*, toen, juist op dat ogenblik; we hebben overal *Bacchus* gespeld met *cc*.

52 *in veugen dat*, zodat; *versaet*, verzadigd, bevredigd.

[55] den Crijchs-godt Mars in overspel aen haren man Vulcaan
 [56] beclapt hadde, geeft last aen haren soon Cupido, om Bacchus⁵⁶
 [57] te schieten, met sijn Minverweckende pijl. Het welck ge-
 [58] schiet sijnde, gaet Bacchus Ariadne de handt bieden, neemtse
 [59] tot sijn vrouwe, en voertse ten hemel. De voester raeckt
 [60] nae huis op een schip dat door Goodts beschickinge daer
 [61] nieugecomen was. Maer het snellopende Gerucht verspreyt⁶¹
 [62] terstont overal de maere van Ariadnes hemelvaert; soo dat
 [63] den Coning Minos voor sijn onsterffelijcke dochter ende
 [64] schoonsoon, doet nieuwe outers bouwen, dewelcke ver-⁶⁴⁻⁶⁶
 [65] eerende met wierooock, ende offerhant, hij selve met al sijn
 [66] ondersaten, aenbidt haere godtheit.

56 *beclapt*, verklapt, verklikt; *geeft*, let op de syntaktische plaats van de persoonsvorm.

61 *nieugecomen*, pas aangekomen.

64-66 *dewelcke-godtheit* is ogenschijnlijk een bijvoegl. bz., aansluitend bij *outers*. Het zou echt een bijvoegl. bz. zijn, als *dewelcke* lijd. vw. was van *aenbidt*. Nu *dewelcke* objekt is bij *vererend* is *dewelcke-godtheit* een hz. De zinsdelen-volgorde is gezien vanuit het hedendaags Nederlands ongewoon; ze hangt samen met de klassieke konstruktie van part. coniunctum + persoonsvorm.

Personen

Minos, Coning van Creta
 Deucalion, Minos soon
 Ariadne, Minos dochter
 Corcyne, haer voester
 Theseus, soon van Aegeüs prins off coning tot Athenen
 Aegle, een veltgoodin
 Alecto, quae geest
 Bacchus } Goôn
 Venus } Goôn
 Cupido } Goôn
 t' Gerucht
 Choor

N.B. 'Personen' volgens Berl. We hebben 'Alcander, stom' weggelaten.

Eerste deel*

Theseus

- „Dat yemant gae sijn eens gedaen beloften breken,¹⁻⁶⁹¹⁻⁴
 „Wanneer dat achterdeel en schade schijnt te steken²
 „Int houden van sijn woort, oft, op dat hij soo raeck
 „Tot voordeel groot van schijn, dats een vervloecte saeck.
 5 „Hoewel dat menich Prins di' 'er luttel op gaet passen,⁵
 „Met aertsche hoocheit meent den hemel hooch t'ontwassen;
 „Maer die bereyt tot straf van schelmerij, terstont⁷
 „Velt sijn vermetel werck gebouwt op lose gront;
 „Want schielijck hij verliest t gelove sijner trouwen,⁹
 10 „En 't geen hij niemant hout, oock niemant hem wil houwen.
 AGeüs die als Prins t'Athenen mach gebien
 Mijn vader, en mijn heer heeft dit recht ingesien;
 En daerom alle jaers betaelt wt onse stede,
 De sware schatting, nae voorwaerden van de vrede,
 15 Die tusschen Minos, laest, en ons besloten wert,
 Wanneer ons borgers cloeck loofden (al viel t' haer hart)¹⁶
 Van haere kindren, sjaers hem seven jonggesellen,
 En seven dochters jonck in sijn geweld te stellen,¹⁸
 Om daer te paeijen mee de lust vant woedich dier¹⁹
 20 Sijn geijle vrouwen soon half man, en hallef stier;²⁰
 Dien hij besloten hout tot voorcoomst van veel schaden,²¹
 In eenen doolhof groot, en vol verwerde paden,
 Tweleck Dedalus met moeijt seer constrijck heeft ghewrocht.
 D'ellendich jongelien worden hier in gebrocht,²⁴

* Voor het Eerste Deel, Zie Inleiding, Handelingsvoortgang 1.2.

1-69 Zie Inleiding 1.1.3.

1-4 Invloed van Montaigne, Essais; Zie Veenstra Invloeden 57-74, Inleiding 2.1.2.

2 *achterdeel*, nadeel.

5 *Prins*, vorst; *di' 'er luttel op gaet passen*, die er zich weinig om bekommert, er weinig om geeft.

7 *maer die*, maar de hemel.

9 *t gelove sijner trouwen*, het geloof in zijn trouw; Berl. *sijnder trouwen*.

16 *loofden*, beloofden.

18 *gewelt*, macht.

19 Berl. *woede dier*.

20 *Sijn geijle vrouwen soon*, zoon van zijn geile vrouw.

21 Berl. *die hij*.

24 *ellendich*, rampzalige.

- 25 En vant verwoede dier wreet-gulselijck verslonden.
Tot nochtot is hier sjaers tgetal altijt gesonden,
Bij lot gecoren wt de droeve borgerij.
D'een borger sach op d'aer, maer ellick sach op mij.²⁸
Alsmen de laeste reijs omt leven quam te loten.
- 30 Ick merckten wat het was, dies heeft het mij verdrotten,
Dat sij voor t vaderlant haer kinders leven boôn,
En dachten siet de Prins die spaert sijn eigen soon.
„Best is hij die best doet. Dies dunckt mij grote schande,
„Dat de gemeent passeert den Prince van den lande³⁴
- 35 „In d'onverwonnen deucht. Want als een vorst alleen³⁵
„Sal boven ander sijn in costlijcheit van cleen,
„In leckre spijs en dranck, al wterlijke dingen,
„In sleep van vrouwen, en van dertel hovelingen,
„In groot getal van knechts, en ruim getoorent hof;
- 40 „De slechste borger is dan wel bequaeme stof⁴⁰
„Om d'aldergrootste Prins van Griecken t'overtreffen,
„Wilmen hem wt het slijm des vollix maer verheffen.³³⁻⁴²⁴²
„Dan soo een vorst het volck te boven hoort te gaen⁴³
„In eedel waere deucht, den lande voor te staen,⁴⁴
- 45 „Om het gemene best in alles te bejagen,⁴⁵
„Bequaem om sorch alleen voor al den hoop te dragen,
„Een recht staet-waerdich Prins sal immers dan, dunckt mijn,⁴⁷
„Wt menich duisent man swaerlijck te kiezen sijn.⁴⁸
Dit drong mijn moedich hart, mijn borgers te betonen,
- 50 Dat ick mij selfs niet meer dan haerlie wil verschonen.
Daerom op dese reijs ben ick getrocken mee,
Mij gevend' in genae van d'onbescheyden zee;⁵²
Hoewel mijn vader out dat quaelijck toe wou laten,

28 *d'aer*, de ander.

34 *passeert*, te boven gaat, overtreft.

35 *onverwonnen*, onovertroffen.

40 *slechste*, geringste; *bequaeme*, geschikte.

33-42 Invloed van Montaigne, Essais, Veenstra Invloeden, 57-74, Inleiding 2.1.2.

42 *slijm*, slijk.

43 Mogelijke invloed van Lipsius, Veenstra, Invloeden, 2.2.6.
dan, doch.

44 Mogelijke invloed van Lipsius, Veenstra, Invloeden, 2.2.6.
voor te staen, te verdedigen.

45 *het gemene best*, het nut van het algemeen; *bejagen*, trachten te verwerven.

47 Deze twee regels vormen de hoofdzin van de zin van 43-48.

48 Deze twee regels vormen de hoofdzin van de zin van 43-48.

52 *d'onbescheyden zee*, de woeste zee.

- Die van mijn redens swaer sich swaerlijck liet bepraten,⁵⁴
 55 Doch om mijn selven, en mijn burgers int verdriet
 Te brengen van de doot, coom ick in Creta niet;
 Neen, neen, mijn wit is niet groothartich te verdragen,⁵⁷
 T'geen de cloeckmoedichst van de werelt doet vertsagen,
 Door t lijden sal mijn deucht niet toogen haere glans,⁵⁹
 60 Maer door het eedel doen, soecken de lauren-crans.
 Tot volgenoeging van de jong' Atheensche sielen,⁶¹
 Sult ghij vant woede dier gewent tot mensch-vernielen
 Nemen een wrede wraeck, en stortent in het sant,
 Vertrouw ick niet vergeefs Theseus u rechterhand.⁶⁴
 65 Dus siet nu te gemoet, ghij borgers van Athenen,
 Het einde van u rouw', en u langduirich weenen.
 Want als het felle beest valt aen de doot te buit,
 Dan is de wrede tijt van uwe schatting wt.
 Maar hoe? Wie mach dit sijn? ontbeijt, hij comt ons nader.⁶⁹

Deucalion, Theseus

Deucalion

- 70 Geluck grootmoedich Prins, ick coom van mijn heer vader
 Den Coning Minos die dit eijlant rijck verheert.⁷¹
 Die heet u welcoom sijn, door dien dat ghij vereert⁷²
 Sijn rijcke met u coomst, en bidt voor alle saken,
 Dat u, u herberch van sijn hof belieft te maken,
 75 Voor u en voor u volck, is alle nodruft daer,⁷⁵
 Gebruickt het altesaem al oft u eijgen waer,⁷⁶
 Van camers toegerust verscheiden spijs en dranken.⁷⁷

54 *redens swaer*; gewichtige redenen.

57 *groothartich*, onversaagd, moedig.

59 *toogen*, tonen.

61 *volgenoeging*, voldoening.

64 indien ik niet te vergeefs op uw rechter hand vertrouw; zo ik mij niet in uw kracht bedrieg (vs. 61-64 werden door Theseus' vader uitgesproken).

69 *ontbeijt*, wacht; Berl. *mij nader*.

71 *verheert*, heerst over.

72 Berl. *Well' coom*.

75 Berl. *al u volck*.

76 *gebruickt*, geniet van (verscheiden spijs en dranken; *het* is expletief, overbodig, enigszins voorlopig lijdend voorwerp); *altesaem*, gezamenlijk; *al oft*, als of het.

77 *toegerust*, (goed) ingericht.

Theseus

- Van u aanbieden heus moet ick u seer bedancken⁷⁸
 Beleefde coninx soon, waert ind'Atheense staet,
 80 Ick soud' u heusheit eel vergelden metter daet,⁸⁰
 Maer hier in vreemde lant, en verre van mijn magen,
 En can ick niet veel meer als danckbaer harte dragen.
 Mijn heer beliefdent u mij soude jonst geschien,⁸³
 Indien ick aldereerst den Coning mochte sien,
 85 Om hem te houden voor de oorsaeck van mijn coomste.⁸⁵

Deucalion

- Wat u belieft, geschie, van Griecken d'aldervroomste,⁸⁶
 Dies laet ons derwaerts gaen. Flux page gaet voor heen,⁸⁷
 Segt mijn heer vader dat wij volgen u met een.
 Grootmoedich jongeling, wat dunct u vande zede
 90 Van ons vermaerde lant? gevalt u onse stede⁹⁰
 Van Gnosus oock soo wel als t'wijs' Athenen doet?

Theseus

- Meest yder prijst de plaets daer hij is opgevoet,
 Niet sonder reden oock, dewijl wij sijn gehouden⁹³
 T'eeren ons vaderlant, gelijk wij voorstaen souden⁹⁴
 95 Ons ouders naem en eer, indien daer yemant waer,
 Die die met laster oft cleenachting quam te naer.⁹⁶
 „Maer, die om d'eere van sijn stede te vermeren,
 „Het waerdich vaderlant eens anders wil onteeren,⁹⁸
 „En setten boven al sijn aengeboren wijck,⁹⁹
 100 „Sulck eenen doet de wijde werelt ongelijck;

78 *bedancken van*, dank zeggen voor.

80 *Berl. sou u.*

83 *Berl. mijn soude.*

85 *te houden voor*; voor te leggen, mee te delen.

86 *d'aldervroomste*, de allerdapperste; *Berl. belieft.*

87 *voor heen*, vooruit; *Berl. dus laet.*

90 *gevalt*, bevalt.

93 *gehouden*, verplicht.

94 *voorstaen souden*, behoorden te verdedigen.

96 *te naer*; te na.

98 *onteeeren*, met geringschatting spreken over.

99 *aengeboren wijck*, geboorteland.

- Alsoo t gelooflijck is dat daer in sijn te vinnen.
 Veel plaetsen die de plaets van ons geboort verwinnen
 In vruchtbaerheit van slijck, in schoonheit van landouw,
 In goede seden heus, van lieden wijs en trouw,
 105 In heylig' heerschappij, en treffelijcke wetten;¹⁰⁵
 Voorwaer die hoortmen oock in haer waerdij te setten:
 „Daerom een oprecht man, bescheijden van verstant,¹⁰⁷
 „Acht al de werelt ruim sijn lustich vaderlant.⁹²⁻¹⁰⁸¹⁰⁸
 Athenen dunckt mij schoon in alles waert gepresen,
 110 En Gnosus dunckt mijn oock wel prijsenswaert te wesen;
 Aengaende t' hooch gebouw van uwe muiren grof,¹¹¹
 Wel waerdich om te sijn rechtvaerdich Coninx hof,
 Aengaende d'huisen groot, en rechte wijde straten,¹¹³
 De menichte van volck van allerhande staten,¹¹⁴
 115 En de naebije zee, en s'havens vajlicheit,
 Die vol van schepen en snelle galeijen leijt.
 De seden canmen in een vreemt lant niet ras kennen,
 „En tot quae seden van ons lant wij lichtlijck wennen,
 Dies houd'ick mogelijk t'Athenen niet voor quaet,
 120 Het gene datmer voor moet houden inder daet.¹²⁰
 Daerom al kend' ick schoon de zeden van u lande,¹²¹
 Gelijck ick niet en ken, ick mocht tot mijner schande,
 „Oordelen t' goet voor t' quaet. Al achtmen int gemeen
 „Het goet varr boven t'quaet, men comt niet overeen,
 125 „Met alle menschen int waerden van de dingen.¹¹⁷⁻¹²⁵

Deucalion

Tot oordeel onvoorsien, en sal ick u niet dringen.¹²⁶
 Oock wederspreeck ick niet der stadt Athenens lof.¹²⁷
 Maer dits de rechte wech nae mijn heer vaders hof.

- 105 *heylig'*, heilzame; *treffelijcke*, voortreffelijke.
 107 *oprecht*, goed; *bescheijden van verstant*, met een gezond oordeel.
 92-108 Invloed van Montaigne, Essais; Veenstra Invloeden 57-74, Inleiding 2.1.2.
 108 *lustich*, heerlijk, aangenaam; vgl. lat. ubi bene, ibi patria.
 111 *grof*, groot, dik.
 113 Berl. *breede rechte straten*.
 114 Berl. *in allerhande*; staten, standen.
 120 *datmer*; dat men er.
 121 *al kend'ick schoon*, al kende ik ook.
 117-125 Invloed van Montaigne, Essais; Veenstra Invloeden 57-74; Inleiding 2.1.2.
 126 *onvoorsien*, ondoordacht.
 127 Berl. *de stadt*;

Choor

- „Gehoorzaam sal een Prins hebben zijn ondersaten,
 130 „Die haer can maken wijs, en claerlijck blijcken laten,
 „Dat hij sich stadich tot haer voor te staen, vercloeckt,¹³¹
 „En meer haerlieden nut, dan eigen bate soeckt.¹³²

- Geluckich sulcken Prins die daer voor wort gehouwen,
 Want d'ondersaten hem volcomelijck vertrouwen,
 135 Indien hij alsoo wijs als willich wort geacht,
 Int sorge dragen voor haer heyl, dat hij betracht.¹³⁶

- „Maer om in achtbaerheit van sulx bij t' volck te comen,
 „Dat al wat hij gebiet, voor t' beste werd genomen,¹³⁸
 „Ist middel inder daet, en niet alleen in schijn,
 140 „Te wesen t gene dat men wil gehouden zijn.¹³⁷⁻¹⁴⁰¹⁴⁰

„Want die met schijn van deucht het vollick soeckt te paeijen.
 „Met schoon beloften loos, en om den tuin te leijen,
 „Geniet een corte tijt tot dat het werd' verbreyt,
 „De wankelbare vrucht van sijn scherpsinnicheit.

- 145 Voorsichticheit is t' een, en t' ander noemtmen loosheit,¹⁴⁵
 Het een dat is een deucht, t'ander een treck van boosheit,
 Het een door middels recht, t'ander door argelist¹⁴⁷
 Het meeste voordeel soeckt, dat dick bedriechlijck mist.¹⁴⁸

- Voorsichticheit gaet meest al langs gebaende wegen,
 150 Maer boosheits ommewech, die Gode seer is tegen,¹⁵⁰

131 *die haer can maken wijs*, die hen kan overtuigen.

132 *voor te staen*, te verdedigen, hun belangen voor te staan.

136 *dat hij betracht*, waarnaar hij streeft.

138 *dat*, zodat, opdat.

137-140 Voornaamste delen van de zinsconstructie: om... te comen..., ist middel... te wesen...

140 *dat men wil*, waarvoor men wil.

145 *voorsichticheit*, wijsheid.

147 *door middels recht*, door geoorloofde middelen.

148 *dick*, dikwijls.

150 *boosheits ommewech*, de kronkelwegen van de slechtheid; Berl. *de Goden*.

Heeft luttel jonste bij de goedige Natuur,¹⁵¹
Dies dickwils voor het soet, den losen crijcht het suijsr.¹⁵²

Maer, van bedroch ter noot, een Prins is te bedanken.¹⁵³
Gelijck een medecijn den aelwarigen cranken,¹⁵⁴
155 Om in te nemen geeft yet anders dan hij mient,
Dien t deuchdelijck bedroch tot sijn gesontheit dient.¹⁵³⁻¹⁵⁶¹⁵⁶

Hierom Aegeüs soon laet sich te rechte spijten,¹⁵⁷
Dat hij sijn leven stil, onaerdich sou verslijten,¹⁵⁸
In sachte ledicheit, en acht het voor een schant,¹⁵⁹
160 Daer sijn gemeente lijdt veel drux voor t' vaderlant.

„Voorwaer een Prins is boven t' vollick niet geschapen,
„Op dat hij rijckelijck sou eeten, drincken, slapen,
„En wesen vrij van sorch, van commer, en van last,
„Dewijl dat sijn gemeent op hem te dienen past.¹⁶¹⁻¹⁶⁴¹⁶⁴

165 „Maer een rechtvaerdich Prins verstaet te sijn geboren,¹⁶⁵
„Tot dienste van sijn volck ofte daer toe gecoren.
„Een ijder borger is een dienaar van sijn heer,
„Maer ijder heer is knecht van sijn gemeente weer.¹²⁹⁻¹⁶⁸¹⁶⁵⁻¹⁶⁸

151 *goedige*, barmhartige.

152 Berl. *de loose*.

153 *een prins is te bedanken*, daar moet men een vorst dankbaar voor zijn.

154 *medecijn*, geneesheer; *den aelwarigen cranken*, de knorrige, ontevreden zieke.

153-156 Invloed van Montaigne Essais, Veenstra Invloeden 57-74, Inleiding 2.1.2. Ook is invloed mogelijk van Lipsius, Veenstra, Invloeden, 191, 192, 211.

156 Berl. *dit duechdelijck*.

157 *hierom*, slaat vooral op vs. 129-140; hierom verdriet het Aegeüs' zoon te recht.

158 *onaerdich*, op een onbehoorlijke, schandelijke wijze.

159 *sachte*, gemakkelijke.

161-164 Mogelijke invloed van Lipsius, Veenstra, Invloeden, 201, 202.

164 *dewijl dat*, enz., terwijl het volk bereid is hem te dienen.

165 *verstaet te sijn geboren*, begrijpt dat hij geboren (zo hij een koningszoon is) of dat hij gekozen is.

129-168 Zie Inleiding. 1.1.3.

Invloed van Montaigne, Essais, Veenstra Invloeden 57-74, Inleiding 2.1.2.

165-168 Mogelijke invloed van Lipsius, Veenstra, Invloeden 200, 201.

*Deucalion, Theseus, Minos***Deucalion**

- Siet den Atheenschen gast, heer vader, die ghij seyden,
 170 U wil te wesen dat men herwaerts soude leijden,¹⁶⁹⁻¹⁷⁰
 En doen hem in u hof herbergen met gemack.¹⁷¹
 Maer hij begeerd' op mijn, als ick hem daer van sprack,¹⁷²
 Dat jck hem aldereerst met u sou laten spreken.

Theseus

- Rechtvaerdich Coning, dat u nemmer moet ontbreken¹⁷⁴
 175 Voorsichticheit, om met geluck en goede spoet,¹⁷⁵
 Altijt te heerschen, als ghij tegenwoordich doet,
 Over het welich rijck dat u de Goon verlenen,¹⁷⁷
 Wensch' ick u wt den naem des Princen van Athenen,
 Mijn vaders, en mijns heers, die mij tot uwaerts sent.¹⁷⁹

Minos

- 180 Nu Theseus recht u van der aerden overent,¹⁸⁰
 Grootmoedich jongeling dewijl ick u belove,¹⁸¹
 Dat ghij een welcoom gast hier sijt in mijnen hove,
 En spreekt wat u belieft, oft ghij ons hier coomt bij,¹⁸³
 Van wegen u gemeent, en cloecke borgerij,
 185 Oft in besonder yet comt voor u vader maken,¹⁸⁵
 Dan oft het mogelijkck is om u eigen saken,
 Want ghij sijt erfgenaem; wat dat het sij verhaelt.

169-170 *die gij seyden u wil te wesen dat men herwaerts soude leijden, en doen hem in u hof herbergen met gemack* - klassieke konstruktie.

171 *en doen hem in u hof herbergen met gemack*, en dat men hem in uw hof zijn intrek zou doen nemen en hem van het nodige zou voorzien.

172 *op mijn*, van mij; Berl. *doen ick*.

174 *moet*, moge.

175 *voorsichticheit*, wijsheid; *goede spoet*, voorspoed.

177 *welich*, welvarende.

179 Berl. *uwaert*.

180 dit vers bevat een van de regieaanwijzingen in de tekst.

181 *belove*, verzeker.

183 *oft ghij ons hier coomt bij*, of gij hier bij ons komt.

185 *maken*, verrichten.

Theseus

- Voorsichtich Coning groot wij hebben u betaelt¹⁸⁸
 Rechtvaerdelijck den tol die wij u waren schuldich,
 190 En onse borgerij heeft alle jaers geduldich,
 Haer kindren, soo sij had belooft, gesonden hier,
 Tot derelijcke buit voor t'ongenadich dier.¹⁹²
 Ghij weet oock dat soo lang dit schricklijck beest sal leven,
 Wij u ghehouden sijn den swaren tol te geven,¹⁹⁴
 195 Maer als t' verwoede dier wert van de doot verrast,¹⁹⁵
 Soo wert ons droeve stadt vant bange pack ontlast.
 Om desen swaren last heeft het tot noch geschenen,¹⁹⁷
 Dat de bedruckte stadt van t wijs beroemd' Athenen,¹⁹⁸
 In hart-verterend wee deerlijck begraven lach.
 200 Soo dick voor handen was den jammerlijcken dach,²⁰⁰
 Datmen omt leven van d'Atheensche jeucht gaet loten,²⁰¹
 Sach ick ons oude mans haer wangen grijs begoten²⁰²
 Met grove tranen blanck; jck sach ons vrouwen teer²⁰³
 Half rasend van verstant, door wanhoop, vallen neer²⁰⁴
 205 Voor d'outers opgepronckt, en storten haer gebeden
 Wt een benaude crop, met bevinge van leden,
 Met diep versuchten, met menigen heten traen,
 Met trecken van haer hayr, en voor haer borst te slaen.
 En immers te vergeefs was al haer clachlijck smeken.²⁰⁹
 210 Ach wat vernieuwing ist hier van soo veel te spreken!
 U ist Juppijn bekent hoe dick mijn heeft gedeert,²¹¹
 Dat ick mijn waerde stadt ellendich sach verneert,²¹²

188 *voorsichtich*, wijze.192 *ongenadich*, wrede.194 *wij u ghehouden sijn*, wij verplicht zijn u.195 *wert*, wordt.197 Berl. *heeftet*.198 Berl. *de bedroefde stadt*.200 *dick*, dikwijls; *voor handen was*, aangebroken was.201 Berl. *ging loten*.202 *mans*, *meervoud*; *grijs*, *grauwe*, *vale*.203 *grove*, dikke.204 *rasend van verstant*, waanzinnig.209 Berl. *claaglijck*; *immers*, toch.

211 U en Juppijn zijn tegelijk aansprekingen en indirecte voorwerpen; Jupiter is de latijnse naam voor de opperste God; de eigenlijke griekse naam is Zeus.

212 *verneert*, vernederd, bedroefd, gebukt gaande onder ellende.

- U ist bekent hoe dick ick redens voor ging wenden,²¹³
 Aen mijn heer vader, op dat hij mijn hier sou senden,
 215 Om met gewapend' hant te vellen t' monster wreet,
 Oft van het gulsich dier te wesen d'eerste beet.
 Om door de vrome deucht mijn vollick te bevrijen,²¹⁷
 Oft bij gebreck van dien, soo veel als sij te lijen;²¹⁸
 En te doen blijcken aen mijn borgers metter daet,
 220 Dat hare Prins het niet aen sich gebreken laet;²¹⁷⁻²²⁰²²⁰
 Maer mijn heer vader hiel altijd mijn reyse tegen,
 Van wien ick swaerlijck nu mijn oorlof heb gecregen,²²²
 En ben besloten vast te brengen tot een ent
 Mijn borgers swaere druck, haer commer, en ellent,
 225 Oft door de vrome doot ewige lof te winnen,²²⁵
 Soo t'u belieft dat ick het strijden mach beginnen.²²³⁻²²⁶
 Daerom rechtvaerdich Prins mij dese jonst verleent,
 Denckt niet dat ick alleen, maer dat al de gemeent
 Mijns vaders hierom bidt, en met beweender oogen,
 230 Met armen wtgestreckt en met de knien gebogen,²³⁰
 En met verslagen hart, ootmoedich tot u crijt:
 O Minos die vermaert voor soo rechtvaerdich sijt,²³²
 Als genen coning die nu scepter voert op aerden,
 Indien ghij houden wilt dees hoge naem in waerden,
 235 Aensiet de wrede last die t'cloeck' Athenen draecht.
 Ontfermt u over ons, die swaerder sijn geplaecht,
 Dan onse schult verdient, vergunt ons Princen soone,
 Dat hij sijn cloeck gemoet en dappre crachten toone;
 Op dat het schricklijck dier werde ter doot gebracht,
 240 De schandtvleck van u huis en goddelijck geslacht.²⁴⁰

213 voor *ging wenden*, ging voorhouden, voor ogen hield.

217 *vrome deucht*, dappere daden.

218 *gebreck van*, gemis aan.

217-220 Zie Inleiding 1.1.3.

220 *gebreken*, ontbreken.

222 *oorlof*, verlof om te vertrekken.

225 *vrome doot*, heldendood.

223-226 Dit is een onafhankelijke zin. *Te brengen* enz. en *te winnen* enz. zijn lijd. vw. bij *ben besloten*; het onderwerp *ick* moet uit de afhankelijke zin van vs. 222 gehaald worden. Typische 17e eeuwse syntaxis.

230 Berl. *knie*.

232 Berl. *vernaempt*, en erboven: *vermaert*.

240 Berl. *van ons* (eerst: *van u*).

- Rechtvaerdich Coning, dan sullen wij t'allen dagen,
 U en u eedel huis verbonden jongst toedragen.²⁴²
 Maer ist dat ghij ons niet genadelijck siet aen,
 De noot die wetten breeckt, die sal ons oock ontslaen
 245 Van onsen dieren eedt, die wij u laestmael swoeren,
 Als wij den harden crijch niet wt en conden voeren.²⁴⁶
 Omt breken onses eedts connen de Goon verstoort
 Nau seynden swaerder straf als dees is rechtevoort.²⁴⁸
 Grootmoedich Coning, denckt dat dit de droeve reden²⁴⁹
 250 Van onze borgers sijn, dies u belieft te treden²⁵⁰
 In eenen wijsen raet, en mij vergunnen, dat
 Ick loffelijck bevrij mijn wijt-vermaerde stadt;
 Oft dat ick mannelijck besteden mach mijn leven,
 Voort cloecke vollik daer ick boven ben verheven.
 255 Ist dat het mij geluckt, t'is nut voor u, en mijn,²⁵⁵
 Geluckt het niet het sal alleen mijn schade sijn.

Minos

- Indien dat ghij mij gaet voor soo rechtvaerdich houwen,
 Gelijck u reden toont, Ghij moet mij niet vertrouwen²⁵⁸
 Grootmoedich Prince, dat jck willens houw te lijf²⁵⁹
 260 D'onmenshelijcke vrucht van het oncuische wijf;²⁶⁰
 Om daer door allejaers de vierthien *jongelingen*²⁶¹
 Aen uwe borgers als gerechtlijck af te dringen,²⁶²
 Want ick en heb daer aen (vermoedij dat?) geen deel,²⁶³
 Maer die sijn altesaem voor d'onversaede keel.
 265 Neen t' is mijn wijse niet, en Godt wil mij behoeden²⁶⁵

- 242 *verbonden jongst*, verschuldigde liefde.
 246 *wt-voeren*, tot een gelukkig einde brengen.
 248 *nau*, nauwelijks; *rechtevoort*, nu; Berl. *senden*.
 249 *reden*, woorden; de dubbele punt van 231 geldt blijkbaar voor vs. 232-248.
 250 *te treden in eenen wijsen raet*, wijselijk bij u zelf te overleggen en te vergunnen.
 255 Berl. *dattet*.
 258 *u reden*, uwe woorden; *mij niet vertrouwen*, niet van mij denken.
 259 Berl. *hou*; *dat jck willens houw te lijf*, dat ik willens in leven houd.
 260 *oncuische wijf*, de vrouw van Minos, Pasiphaë, heeft een onnatuurlijke omgang gehad met een overigens nogal wonderlijke stier; het monsterlijke kind hiervan is de Minotaurus.
 261 Berl. *veertien*; jongelingen, jonge mensen.
 262 Berl. *off te dr*.
 263 *ick heb daer aen geen deel*, ik krijg daar niets van.
 265 *wil*, moge.

- Te doen als sommich Prins die t' quaet dat hij gaet voeden,
 Tot schijnbaer oorsaeck van een schatting voorewent,
 En bruickt het overschot gansch tot een ander ent.²⁶⁸
 Gelijck een bosen arts de wonden vande crancken²⁶⁹
 270 Lang open hout wt vrees datmen hem af sou danken;²⁵⁷⁻²⁷⁰²⁷⁰
 Ter doot ick hate dees vervloecte schelmerij,²⁷¹
 Des waren soo veel reen onnodich hier bij mij.²⁷²
 Ick weet dat wt de doot vant dier om af te ijsen²⁷³
 Mij niet dan alle nut, en geene schae can rijsen.
 275 Maer, isser oorsaeck om beletten dese strijt,²⁷⁵
 Dat is op dat ghij niet soo snood bederref lijt.²⁷⁶
 Want, moedich jongeling, alhier moet ick u seggen,
 Dat ghij u crachten wel te recht wilt overleggen,²⁷⁸
 Tegen t vermogen groot van het geweldich beest,
 280 En in u aenslach hooch niet reuckeloos en weest.²⁸⁰
 „Veel die door moedicheit nae lof en naeme streefden,²⁸¹
 „Onseker van haer macht, door stoutheit schielijck sneefden.²⁸²
 Het sou mij deren dat soo cloecken jongeling
 Tot al de Werelts schae, soo vroeck de doot ontving.
 285 Dewijl den harden strijt noch niet en is begonnen,
 Suldij nae wil van sin altijts verandren connen,²⁸⁶
 Maer nae des strijts begin is het daer toe te laet.²⁸⁷
 Hierom dewijl ghij meucht, u rijpelijck beraedt.²⁸⁸

268 *bruickt*, gebruikt.

269 *een bosen arts*, een slechte arts.

257-270 Zie Inleiding 1.1.3.

270 Berl. *off sou*.

271 Berl. *ter doot toe haet ick*.

272 *des*, daarom.

273 *om af te ijsen*, ijselijk, gruwzaam.

275 *om beletten*, om te beletten.

276 *soo snood bederref lijt*, op zulk een schandelijke wijze omkomt.

278 *wel wilt overwegen*, hoe sterk gij zijt in vergelijking met.

280 *aenslach hooch*, gevaarlijke onderneming; Berl. *groot* (eerst *hooch*); *reuckeloos*, roekeloos.

281 *moedicheit*, hartstocht, drift.

282 *onseker van haer macht*, terwijl ze hun eigen kracht niet kenden.

286 *nae wil*, volgens uw wil; *van sin* hoort bij *verandren*.

287 Berl. *des krijchs* (eerst: *strijts*); *isset*.

288 *dewijl ghij meucht*, nu gij nog kunt; Berl. *moocht*.

Theseus

- Had ick rechtvaerdich Prins geen vasten raet genomen,²⁸⁹
 290 Ick waer dus verr niet door de trotse zee gecomen,²⁹⁰
 Maer bet gebleven in mijn soete vaderlant,²⁹¹
 Dan, siende t' groot gevaer voor oogen, t mijner schandt²⁹²
 Te keren wederom. Hoe qualijck sou genoeg²⁹³
 Mijn arme borgerij? hoe sou mij stadich wroegen
 295 Mijn hooch en edel hart? voor slecht van aert, en bloodt²⁹⁵
 Sou men mij wijsen nae. Ay waert niet beter doot?²⁸⁹⁻²⁹⁶
 Neen Minos, wilt hier in niet over mijn ontfermen,
 Soo luttel acht ick niet de crachten van mijn armen,
 Soo luttel acht ick niet mijn dapperheit van moet,²⁹⁹
 300 Die t' lichaem van sijn cracht deelachtich wesen doet.
 Niet denken wilt dat ick van opset zal verandren.³⁰¹
 Ick en mijn selschap sijn gecomen met malcandren,
 Wij sullen keren t saem naer huis door 't water straf,³⁰³
 Oft soecken inden buick vant woede dier ons graf.³⁰⁴

Minos

- 305 Cloeckmoedich vorsten soon ghij toont aen u besluiten,
 Dat ghij van t' hooch geslacht der Goden comt te spruiten.³⁰⁶
 Nu dan ghij sijt gemoet onsterffelijcke lof³⁰⁷
 Te soeken door de deucht, hier hebdijs waerde stof,
 Die ick u niet benij. Dus laet ons gaen te samen,
 310 Met goede spijs en dranck verquicken ons lichamen.
 Daer nae wanneer t' u lust het dier tot strijden tart,³¹¹
 Eergierich jongeling wast op met sulken hart.³¹²

289 *raet*, besluit.290 *trotse*, onstuimige.291 *maer bet*, maar had beter gedaan te blijven.292 *dan* hoort bij *bet* in 291 (beter dan).293 *hoe qualijck sou genoeg*, hoe ontevreden zou zijn.295 *slecht*, laag; *bloodt*, vreesachtig.

289-296 Zie Inleiding 1.1.3.

299 *moet*, gemoed.301 *opset*, plan.303 *door 't water straf*, door het onstuimige water.304 *woede*, woedende.306 *comt te spruiten*, afstamt; Berl. *schijnt te spr.*307 *nu dan ghij sijt gemoet*, nu gij dan besloten zijt.311 *tart*, imperatief.312 *wast op*, wees moedig, wees sterk.

Tweede deel*

Ariadne

- Ay sterke fantasij! sal ick u niet verwinnen?
 Met wat begoocheling verbijstert ghij mijn sinnen?
- 315 Wat hangt mij dus aent ooch dat mij t verstant bemorst?³¹⁵
 Wat leyter dus en speelt onder mijn slinker borst,³¹⁶
 En treckt door al mijn leen? en dreycht mijn teder harssen?
 Ach wat benauthheit comt schielijck mijn hart beparssen?
 Nu Ariadne cloeck, en bandt, met al u macht³¹⁹
- 320 Dees revelingen wt u besige gedacht.³²⁰
 Hebdij niet dick gehoort van outbedarde wijven,³²¹
 Dat int beginsel sij daer licht sijn wt te drijven?³²²
 Maer swaerlijck alsse staen gewortelt in den sin.³²³
 „En graeft geen put soo diep dat gh 'er moet blijven in.
- 325 Maer hoe? tis veel te laet, mijn wil is al gedwongen,
 U edel beeltenis o Theseus is gedrongen
 Int diepste van mijn siel, en heerscht allene daer,
 Sij is niet in mijn macht, maer ick ben in de haer.
 Ay edel jongeling van schoonheit wtgelesen,
- 330 Het opdoen goddelijck van u hoochdragend wesen,³³⁰
 Hoochdragend niet om niet, u edel heus gemoet,
 Dat in u oogen claer sich vrolijck open doet,³³²
 En die wt groene borst comen soo rijpe reden,³³³
 U toonend' opgevoet te sijn int puick der steden,
- 335 U mannelijcke deucht, en liefde tot u lant,
 Wast yder ogenblick in mijn beroert verstant.³³⁶

* Voor het Tweede Deel, Zie Inleiding, Handelingsvoortgang 1.2.

315 *bemorst*, benevelt.

316 *slinker*; linker.

319 *cloeck*, wees kloek, verstandig (in verband met het nevenschikkende *en bandt*).

320 *revelingen*, hartstochtelijke gevoelens.

321 *dick*, dikwijls.

322 *t beginsel*, het begin. *daer*, enz. zie vs. 320.

323 *sin*, gemoed, hart, als zetel van het gevoel en de liefde.

330 *het opdoen*, de verschijning van uw fiere gestalte.

332 *claer*, heldere.

333 *die*, wie; *die* is indirekt vw.; *soo rijpe reden* is onderw.

336 *wast* heeft een meervoudig onderwerp (330 *opdoen*, 335 *deucht*, *liefde*); bet. v. *wassen*:
 toenemen in macht: overweldigt *mijn beroert verstant*; *beroert verstant*, vgl. vs. 350: *verwerde*
sinnen.

- Wech soete sotternij, flux segg' ick wilt verreijsen,³³⁷
 Eer dat mijn cranke brein sich t'eenemael vergeckt.³³⁸
 Soo niet dan anxt, en vaer int sotte minnen steckt,³³⁹
 340 En sorge vol verdriet, waer van het hart mach eijsen,
 O Min wt mijn verstant wilt dan te rugge deijsen,³⁴¹
 Ghij die mij het vernuft, met lose schijn, bevleckt.³⁴²
 Flux soete sotternij, wech segg' ick, en vertreckt,
 Met u beloften schoon van ijdele gepeijsen.³⁴⁴
 345 Datmen der Minnen cracht in sijn gemoet gedoocht,
 Wanneer een vaste gront sich aen u hoop vertoocht,³⁴⁶
 Is eenichsins geraen, maer die cunt ghij niet vinnen.³⁴⁷
 Te minnen sonder hoop is droom en beuseling.³⁴⁸
 Dies soete sotternij vertreckt van hier gering,³⁴⁹
 350 Wech segg' ick, en vertreckt wt mijn verwerde sinnen.

- Sacht Ariadne, sacht, ghij lastert hier ter stee³⁵¹
 De grootvermogen Min, en door hem Theseus mee.³⁵²
 Beveelt dus onvoordacht u Minne niet te coelen,³⁵³
 T'en is geen ondeucht, treck tot ware deucht te voelen,
 355 T'en is geen dootsondt, datmen medelijden heeft,
 Met een die om de deucht sich in perijkel geeft.
 Dat doet ghij brave Prins, die, om u ondersaten³⁵⁷
 Van d'alteware last te vrijen, aen gaet vaten³⁵⁸

- 337 *wech soete sotternij*. Dit sonnet is ook gedrukt in de Emblemata, Berl. aan de kant staat: sonnet; *verreijsen*, vertrekken, weggaan.
 338 *sich t'eenemael vergeckt*, geheel krankzinnig wordt.
 339 *niet*, niets; *vaer*, gevaer; *steckt*, steekt.
 341 *deijsen*, deinzen.
 342 *vernuft*, verstand.
 344 *gepeijsen*, gedachten.
 346 *vertoocht*, vertoont.
 347 *vinnen*, vinden.
 348 vgl. Ariosto: L'amar senza speme é sogno et ciancia; zie Leendertz-Stoett, Gedichten van Hooft, Amsterdam 1899, Deel I, blz. 14 (bekijk ook het gedicht van Anacreon en de vertaling aldaar); *beuseling*, ijdelheid.
 349 *gering*, spoedig.
 351 *hier ter'stee*, nu.
 352 *grootvermogen*, zeer machtige; Berl. *grootvermogend*.
 353 *onvoordacht*, zonder er vooraf over gedacht te hebben, zo ineens, Berl. *onverdacht*, *niet* hoort bij *beveelt*.
 357 *brave*, moedige.
 358 *vrijen*, bevrijden; *aen gaet vaten*, gaat betreden.

- Een sorchelijcke wech vol van verwerde paen,
 360 Omt vreesselijcke dier cloeckmoedich te verslaen.
 Maer las! den doolhof die Dedalus constich wrachte,
 Wiens wtcoomst nauwelijks hij selve vant, en achte³⁶²
 Ick niet met allen bij den doolhof, daer soo vert³⁶³
 Mijn reuckeloos verstant is schendich in verwert.³⁶⁴
 365 De felle crachten van het monster ongenadich,³⁶⁵
 Sijn niet met allen bij der Minnen Godt grootdadich,³⁶⁶
 Ick heb veel meerder reen om mij t'ontfermen, dan
 Over mij selven, als over een ander man.
 Maer hoe? ten sij dat ick gae naerstelijcken spooren,³⁶⁹
 370 Tot sijn behoudenis, ick selve gae verlooren.
 Deert mij mijn eygen smert, tis nodich voor gewis
 Dat ick met Theseus staet oock hebbe deerenis.
 Mijn wel en qualijckvaert hangt ganschlijck van de sijnen,³⁷³
 Het luck dat Theseus vijnt sal Ariadne vijnen.³⁷⁴
 375 Maer wat ist oft hij schoon het leven al behouw,³⁷⁵
 Indien ick niettemin gestadich in mijn rouw,
 En int verwerde net der minnen blijve steken,
 Waervan t mij niet en voecht den eelman aentespreken.
 Ach altewrede schaemt wat swaere slavernij,
 380 Legt ghij den vrouwen op! en sijn wij niet soo vrij
 Gebooren als de mans? Jae; maer wij moeten duicken,
 Onder het juck van dees, en ander wree gebruicken,
 Waer door dat onse lust strengelijck wert gesnoert,
 Die sij door lange tijt vast hebben ingevoert.³⁸⁴
 385 Ach Theseus soo ghij siet, wat lijden ick moet dragen,
 Waerom en coomdijsij niet om mijn minne vragen?
 Dan soo ghij t niet en siet, soo moet ick mijnen noot

362 *wtcoomst*, uitgang.

363 *niet met allen*, niemendal, niets; *soo vert*, zo verre.

364 *schendich*, schandelijk.

365 *ongenadich*, wrede.

366 *grootdadich*, verheven.

369 *spooren*, de weg, het middel zoeken.

373 Berl. *aen den sijnen*.

374 *vijnt*, vindt; Berl. *vint*.

375 *oft hij schoon*, of hij ook al.

384 *Die*, antecedent is *gebruicken* (382).

U clagen bij geschrift, dewijl de schaemte root
 Het spreken mij verbiet, dat mij de Min gaet hieten,³⁸⁹
 390 Immers de brief en sal sijn verwe niet verschieten.³⁹⁰

Ariadne, Corcyne

Ariadne

Corcyne.

Corcyne

Dochter.

Ariadne

Och.

Corcyne

Wat isser dat u deert?

Ariadne

Ick openbaer t haer niet, mijn sinnen sijn gekeert.³⁹²

Corcyne

Isser yet dat u smert wilt het mij mededeelen.³⁹³

Ariadne

Ach waerde voester!³⁹⁴

Corcyne

Suldi die u droefheit helen?

Ariadne

395 Sal ick het doen of niet?

389 *hieten*, gebieden.

390 *sijn verwe niet verschieten*, van kleur niet veranderen, blozen.

392 *mijn sinnen sijn gekeert*, ik ban van plan veranderd.

393 Berl. *wiltet*.

394 *die*, d.i. de *voester*; *helen*, verbergen, geheim houden.

Corcyne

Segt vrijlijck wat u let,
 En op u voester waert, een vast vertrouwen set,³⁹⁶
 Dat sij tot u verdriet eenige raet sal krijgen.

Ariadne

Ach mijn inwendich vuyr ick can u niet verswijgen!
 Mijn heimelijcke smert moet nodich sijn vertelt,
 400 Daer coom af wat het mach, de Min doet mij geweld.⁴⁰⁰
 Ach voester!

Corcyne

Wel hoe nu? vertreckt mijn uwe smerte.⁴⁰¹

Ariadne

De Min.

Corcyne

De Min?

Ariadne

De Min van Theseus brant mij 't herte.⁴⁰²

Corcyne

De Minne brant u hart? hoe segdij dat? om wien?

Ariadne

Om Theseus.

Corcyne

Theseus? Och dats qualijck toegesien.
 405 Een wufte vreemdeling hebdi tot lief vercoren?

Ariadne

Maer die te boven gaet al Cretaes ingeboren.

396 Berl. *betrouwen*.

400 Berl. *wattet wil*.

401 *vertreckt*, verhaal.

402 Berl. *mijn herte*; onze tekst: mij 't harte.

Corcyne

Eer dat de Minne wast treckter u sinnen van.⁴⁰⁷

Ariadne

Te laet ist, ghij gebiet dat ick niet doen en can.

Corcyne

Ghij cunt indien ghij wilt dees raserije stillen.⁴⁰⁹

Ariadne

410 Indien ghij wilt, dats waer, maer ick en can niet willen.⁴⁰⁷⁻⁴¹⁰

Corcyne

Ghij moet, daer is geen hoop, want hij bemint u niet.

Ariadne

Geschieden can het geen dat noch niet is geschiet.

Corcyne

Hij weet niet van u smert, hoe soud' hij wederminnen?

Ariadne

Ick sal hem weten doen wat dat ick lij van binnen.

Corcyne

415 Tgebruick laet dat niet toe, noch oock de schaemte stuir.⁴¹⁵

Ariadne

Onbillijck ist gebruick, ick vollich de natuur,
Wij sijn soo vrij als sij.

Corcyne

Hij sal u niet verkiesen,
Maer weijgeren misschien.

407 van, af.

409 raserije, razernij.

407-410 Zie Inleiding 2.3.5.

415 Berl. *de schaemte stuer*. In de uitgave van Leendertz-Stoet staat: *der schaemten stuir*. Wij vertalen *stuir* door: streng.

Ariadne

Can icker bij verliesen?

Corcyne

Maer hij sal sterven, of vertrecken over see.

Ariadne

420 Soo sterreft Ariadn' of soo vertrectse mee.

Corcyne

Belooft hij u sijn Min, hij sal sijn woort niet houwen.

Ariadne

Och moochdij sijne deucht wel sullix toevertrouwen?⁴²²

Corcyne

Ach eenvoudige maecht! kendij de mans niet bet?⁴²³

Sij fluiten soet tot dat de vogel is int net;

425 Lichtvaerdich en geveinst, twee punten om te vresen.

Ariadne

Dit seggen sij alsaem der vrouwen doen te wesen.⁴²⁶

Mijn leijtsman is de Min, hierom laet mij betien.⁴²⁷

Corcyne

Helas een ongeluck en canmen niet ontvlien,

Wanneer de Goon verstoort van voorsicht ons beroven.⁴²⁹

430 Wat reden dat ick spreek sij sijn voor eenen dooven.⁴³⁰

Nu dan, mijn dochter, soo dan allen goeden raet,

Om u voornemen om te stooten, comt te laet,

En condij niet de wech die vejlichst is betreden,

Soo sal ick alle moeyt', en naersticheit besteden

422 kunt gij zo iets verwachten van zijn deugdzaamheid?

423 *eenvoudige*, onnozele; *bet*, beter.

426 *doen*, handelwijze.

427 *betien*, begaan.

429 *voorsicht*, het vooruitzien van de gevolgen die onze daden zullen hebben, het vermogen om verstandig te handelen.

430 *reden*, meervoud; *Sij* slaat op *reden*.

- 435 In t'geen dat u belieft, sorchvuldich, om daer deur,⁴³⁵
 Indien het mogelijk is, u quaet te comen voor.⁴³⁶
 Gebruickt mijn in u dienst, jck stae tot u geboden.

Ariadne

- Laet ons gaen bidden dan de goedertieren Goden
 Om een geluckich eint, daer nae sal ick een brief
 440 Schrijven, op dat ghij die gaet dragen aen mijn Lief,
 Eer hij nae t' doolhof gae tegen het monster crachtich.

Corcyne

Ick vrees', helas! Godt maeck mijn vrese logenachtich.³⁹¹⁻⁴⁴²⁴⁴²

Choor

- Staech soeckt het welich hof sijn blinde lust te boeten,⁴⁴³
 Die sij dan goet, of quaet, gansch sonder onderscheijt,
 445 Des sietment in sijn lust meer tegenheits ontmoeten,⁴⁴⁵
 Als een gemenen man in sijnen arrebeijt.

- Der Princen kindren teer worden, tot allen tijen,⁴⁴⁷
 In lusten opgevoet, die worden daglijx broot:
 Daeromme soecken sij tot ongewoon verblijen,
 450 Dickwils een nieuwe lust, die brengt haer inden noot.

„Die stadich alledaech geniet sijn lust nae winssen,⁴⁵¹
 „Verliest int eint haer smaeck, want de gewoont maeckt eelt.
 „Dies, die de kinders jong van de gevreesde Princen,⁴⁵³
 „Opvoedt in alle lust haer alle lust onsteelt.

- 435 *deur* zal wegens het rijm wel *door* moeten zijn; of *voor* van 436 *veur*; of een mengvorm van deze twee.
 436 *te comen voor*; te voorkomen.
 391-442 Zie Inleiding 1.1.4.
 442 *maeck*, imperatief.
 443 Berl. Boven het *Choor* staat hier als wijze: *Cupido geeft my raet; welich weelderig; boeten*, bevredigen.
 445 *tegenheit*, tegenzin.
 447 *teer*; vertroeteld, bedorven.
 451 *nae winssen*, volgens zijn wens.
 453 Berl. *des siet* (aldus bij Leenderts-Stoett, zie ook 445).

455 „Die tot de lust gewenst is van sijn jonge dagen,
 „En weet noch goedt noch quaet, is teder van gemoet,
 „En als de smerte comt, kan hijse niet verdragen,
 „Maer raeckt ter eerster stoot bedrukt onder de voet.⁴⁵⁸

Het dertel hof en is dan inder daet soo welich
 460 Noch wenschelijcken niet, gelijckt van buiten schijnt,
 Indien men vol van twist, van haet en nijt crackelich,
 Sijn schadelijcke vreucht, en valsch behagen vijnt.⁴⁶²

Der Princen kindren sijn soo welich niet van leven,
 Gelijck als menich man haer oordeelt onvoordacht,⁴⁶⁴
 465 Soo s' haer om vreemde lust dick in perijckel geven,⁴⁶⁵
 En soo gemeene lust van haer niet wort geacht.⁴⁶⁶

In Ariadne sien wij veel veranderingen,
 Van verwe, van manier, van wesen, en van sin,
 En t' arrichdenckent hof mompelt geen ander dingen,
 470 Als dat sij heeft geleijt op Theseus hare min.⁴⁴³⁻⁴⁷⁰

D'aloversiende Son heeft, in voorleden jaren,⁴⁷¹
 De sachte Venus en de stoute Mars beclapt⁴⁷²
 Aen haren man Vulcaan, dewijl sij tsamen waren,⁴⁷³
 In lustig overspel, daer hij haer heeft betrapt.

458 *bedrukt*, gedrukt, geduwd.

462 *vijnt*, vindt.

464 *onvoordacht*, onbedacht; Berl. *onverdacht*.

465 *haer-geven*, zich begeben.

466 *gemeene*, gewone.

443-470 Zie Inleiding 1.1.4., 2.3.5.

471 Vanaf 471 wordt de achtergrond van het Minotaurusverhaal verteld. Helios, de zonnegod, heeft Venus in haar overspel met Mars betrapt. Venus (ook de Kuisheid) neemt wraak door Pasiphaë, de dochter van Helios en de Okeanide Perse (Perseis) en de vrouw van Minos, onnatuurlijk verliefd te laten worden op een wonderlijke stier. Uit de verbintenis van deze twee wordt het monster Minotaurus, half mens half stier, geboren.

472 *beclapt*, verklikt.

473 *dewijl*, terwijl.

475 De lachende Godin, al isse blij van oogen,
 Het speet haer lange tijt, sij noemdent een verraet,
 En swoer bij d'helsche stroom, dat sijt hem wt sou drogen,⁴⁷⁷
 Was anders hare macht niet cleender als haer haet.⁴⁷⁸

De Cuisheit statich gingt haer desgelijx aentrecken,
 480 En liet haer dunken t' was haer mee geschiet te spijt,⁴⁸⁰
 Want een oncuissche daet int openbaer t'ontdecken,
 In aller veugen oock tegen de Cuisheit strijt.⁴⁸²

Voorwaer een cuis gemoet sal nemmermeer verhalen⁴⁸³
 Waer in een ander heeft oncuisschelijck gedaen,
 485 Maer den oncuissen soeckt oock dick door logentalen,
 Een ander maken vuijl, sijn vuilheit voortestaen.⁴⁸⁶

Dese godinnen beij gingen te samen spannen,
 Om dit te wreken op de clare Sons geslacht,⁴⁸⁸
 Sij deën Pasiphae verachten alle mannen,
 490 En minnen eenen stier, onmenschelijck bedacht.⁴⁹⁰

Ontdeckers van de Min, beschaemsters van de Cuisheit,
 Siet dit exempel aen, betoomt u wufte tong,⁴⁹²
 En neemt eens naerstich acht, watter tot uwent thuis leijt,⁴⁹³
 Soo mocht het, dat de grofst van u, de fijnste song.⁴⁹⁴

495 O ghij Godinnen hooch wij bidden wilt genoegen⁴⁹⁵
 Aen de genomen wraeck, vol deerlijck ongerief,⁴⁹⁶

477 *wt sou drogen*, zou inpeperen, zou betaald zetten; Berl. *sou wt drogen*.

478 *anders*, althans.

480 en meende, dat zij er ook door beledigd was.

482 *in aller veugen*, in allen gevalle.

483 Berl. *een cuysche moet*.

486 een ander vuil te maken om zodoende zijn eigen vuilheid te verdedigen.

488 *de clare Sons geslacht*, Pasiphaë was de dochter van de zonnegod.

490 *ommenschelijck bedacht*, met een bedoeling die tegen de natuur ingaat.

492 *u wufte tong*, uw ratelende, klappende tong; Berl. *wufste tong*.

493 *watter tot uwent thuis leijt*, hoe het met u zelf gesteld is.

494 dan zou het wel kunnen gebeuren, dat die van u het grootste woord had, op zeer bescheiden toon zou spreken.

495 *genoegen aen*, tevreden zijn met.

496 *ongerief*, ellende.

En wilt het edel huis geen meerder straf toevoegen,
Door Ariadnes min, op haer wtheemsche Lief.

Theseus

- Godinne die tot Crijch, en Wijsheit doet gemenen „Vlijt,⁴⁹⁹
500 Pallas die t sterke schilt vant wijs-beroemd' Athenen „sijt,
Indien dat u te voet mijn borgers allegaer „vielen,
Wanneer dat ick vertrock nae desen genen clenen „strijt,⁵⁰²
En ick ootmoedelijck quam voor u hooch outaer „knielen,
Indien mijn borgers oyt, u mogentheit voor waer „hielen,⁵⁰⁴
505 Soo tot beschutster u Athenen te verheven „plach,⁵⁰⁵
Jont dat het woede dier vant welkmen seven paer „sielen,⁵⁰⁶
Dickwils in corte tijt aen Proserpina geven „sach⁵⁰⁷
Door dees mijn rechter hant, comen omt bouse leven „mach;
Soo sal u rijckelijck ons danckbaer borgerij „eeren,⁵⁰⁹
510 Den welcken noijt soo veel aen ander saeck bedreven „lach,⁵¹⁰
Wilt u genadich ooch hierom Godin op mij „keren.
Waer sijtij rechterhant? u crachtelijck moet ghij „weren!
Nu gramschap ongetemt alhier den tijt voor handen „siet⁵¹³
Datmen can cloecke deucht van uwe raserij „leren,
515 Hier laet de reden toe dat ghij wt uwe banden „vliet,⁵¹⁵
Aent vreeselijcke dier uwe verbolgen tanden „biet,
En gaet het grimmich met u crachten wtgelaten „an.⁵¹⁷
En ghij mijn moedich hart dat Theseus noijt in schanden „liet,
Door wien ick strijden veel, gevaerlijk boven maten „wan,⁵¹⁹

- 499 Berl. opschrift: *Theseus gewapent; doet gemenen vlijt tot*, u gelijkelijck toelegt op, u wijdt aan.
502 *genen clenen*, niet kleine, zware.
504 *u mogentheit voor waer hielen*, in uw macht geloofden.
505 *verheven*, verheffen.
506 Berl. *vant*: *sach* is tussen haken geplaatst (aldus bij Leenderts-Stoett).
507 Proserpina, godin der onderwereld; Berl. *dickmaels in corten*.
509 Berl. *danckbaer ons*.
510 *bedreven lach*, gelegen lag.
513 *gramschap ongetempt* is aanspreking.
515 *uwe banden vliet*, u niet bedwingt.
517 *gaet - an*, val - aan; *wtgelaten*, losgelaten.
519 *wan*, won.

520 Geen daet soo seer als dees mijn borgerije baten „can.⁴⁹⁹⁻⁵²⁰

Corcyne, Theseus

Corcyne

Hola grootmoedich Prins, hola, om niet onwaardich⁵²¹

Te sneven, avontuirt u selven niet lichtvaerdich,⁵²²

Ick sie u cloeck gemoet, ghij gruwt niet voor de doot,
Want anders hieldij u wel willich wt den noot.

525 Ghij sijt van Goddlijck saet, t'is aen u moet te mercken,
Maer moet is niet genoegch, om grote daên te werken,
T'en sij dat goeden raet haer oock geselschap houdt.⁵²⁷
Neemt mij ten besten af, dat haer een vrouw verstout,
Om u grootachtbaerheit in sijn opset te raden.⁵²⁹

Theseus

530 Wie sijtij moeder? oft hoe coomdij dus beladen⁵³⁰
Met sorge van mijn doot? Wie seindt u mijn ontrent?⁵³¹

Corcyne

Ick ben de voester van de gene die mij sendt,

Dats Ariadne, die u bidden doet te letten

Voordachtich op t'gevaer daer ghij u in gaet setten.⁵³⁴

535 De saeck wel overlegt, bedenckt eens wat ghij doet.
Soo ghij den strijt al wint, daer ghij toe sijt gemoet,⁵³⁶
Ick neme dat u Mars, noch Pallas laet verlegen;⁵³⁷
Hoe raect ghij weer te rug wt de verwerde wegen,
Daer Daedalus bijnae bleef sellef in verdwaelt?

Theseus

540 Voorwaer ghij hebt gelijk int geen dat ghij verhaelt.
Mijn ijver tot den strijt liet mij soo seer niet denken,

499-520 aaba / bbcb / ccdc / ddc / eefe / ff. De klausule doet rederijkerig aan, ook door haar gewrongen, geforceerde woordvolgorde. Tegelijk zit in de retoriek ook wel iets groots: de heros Theseus treedt naar zijn heldendaad. We zijn hier bij een klimax van de handeling. Voor 499-520, zie ook Inleiding 1.1.3.

521 Berl. *Holla*.

522 *avontuirt*, waagt.

527 *goeden raet*, gezond verstand, overleg.

529 *u groot-achtbaerheit*, uwe Hoogheid of een dergelijke titel.

530 *hoe coomdij*, enz., hoe komt het dat gij zo vreest, dat ik zal sterven.

531 *wie seindt u mijn ontrent*, wie zendt u tot mij.

534 *voordachtich*, voorzichtig.

536 *gemoet*, gezind, bereid.

537 *ick neme dat*, ondersteld dat.

Op mijn behoudenis, als op het dier te krenken.⁵⁴²
 Wat middel om daer nae te keren tot de poort?

Corcyne

Daeromme seijnt u Ariadne dese coort,⁵⁴⁴
 545 Om inden inganck van het doolhof vast te binden,
 En die te volgen, om den wech te rug te vinden.⁵⁴⁶
 Ontfangt de nutte gaef van d'hoochgeboren maecht.

Theseus

U eedel schoon Princes voor mij meer sorge draecht,
 Dan ick oijt heb verdient, dan ick oijt can verdienen.
 550 Ick can haer nemmermeer vergeldinge verlienen,
 Die groot genoeg sal sijn voor d'eer die mij geschiet.

Corcyne

Sij wenscht u welvaert, en ander vergelding niet,
 En bidt u desen brief voor uwen strijt te lesen.
 Adieu, vaert wel.

Theseus

Vaert wel. Een brief? wat mach dit wesen?
 555 Ick ben verwondert, en mij dunckt een selsaem ding,⁵⁵⁵
 Sulken gemeensaemheit tegen een vreemdeling.
 Bij wijlen is een vrouw seltsaem int overleggen.
 Sij doet mij grote jonst, wat mach haer schrijven seggen?⁵⁵⁸

Opschrift

*Soo veel voorspoedicheits, o Theseus hooch vernaemt*⁵⁵⁹

542 *krenken*, vernietigen, doden.

544 Berl. *sendt*.

546 Berl. *en dien*.

555 *selsaem*, vreemd, wonderlijk; Berl. *seltsaem*.

558 *jonst doen*, vriendschap bewijzen.

559 Berl. Er staat boven: *opschrift. vernaemt*, vermaard.

- 560 *U Ariadne wenscht dat u mach wedervaren,
Als u verheven moet aenslagen hooch omvaemt,*⁵⁶¹
*En alsser stemmen veel u waerde lof verclaren.*⁵⁶²

Brieff

- Grootmoedich jongeling, waert sake, dat ghij droecht⁵⁶³
Voor mij soo grote sorch, als ick schep ongenoecht⁵⁶⁴
- 565 Wt u perijkel swaer, en met u ben te lijen,⁵⁶⁵
In waerheit, ghij sout mij meer soecken te bevrijen
Wt de verwerde paen des doolhofs, daer mijn hart
En sinnen onvoordacht, soo wijt in sijn verwert,⁵⁶⁸
En wt het hardt gewelt vant monster ongenadich,⁵⁶⁹
- 570 Dat mijn verheert verstant in boeijens hout gestadich,⁵⁷⁰
Meer, als ghij onvertsaecht u leven soeken sout⁵⁷¹
Te wagen inden hof van Daedalus gebouwt,
Tegen het monster wreet dat van u ondersaten,
Den ganschen afcoomst van ons eedel huis doet haten.
- 575 Maer, las! den wreden loop der sterren liet niet toe,
Dat Theseus soude doen het geen dat ick nu doe,
Het geen dat ick nu doe door dwang van vreemde crachten.
Hoewel t mij tegen is, soo can ick niet verachten⁵⁷⁸
U liefde tot u lant, en deucht die ghij betoont,
- 580 Door dien dat ghij u lijf noch leven niet verschoont
Voor uwe borgerij, want in mijn Minne druckich,
Wiens oorsaek dat dit is houd' ick mij noch geluckich,⁵⁸²

- 561 *moet*, gemoed; *aenslagen hooch omvaemt*, grote aanvallen aanpakt.
562 *stemmen veel*, vele stemmen; *verclaren*, uitbazuinen, verkondigen.
563 Berl. Hier boven staat: *Brieff*; *waert sake*, indien; *droecht - sorch*, bezorgd waart.
564 *ongenoecht*, verdriet, smart.
565 *met u ben te lijen*, medelijden met u heb.
568 *onvoordacht*, onverhoeds; *wijt*, ver; Berl. *onverdacht*; *sijn in verwert*.
569 *ongenadich*, wreed.
570 *verheert*, overheerd, overmeesterd.
571 *meer*, herhaling van 'meer' uit vs. 566.
578 *hoewel t mij tegen is*, hoewel het tegen mijn belang strijdt, in mijn nadeel is.
582 *wiens oorsaek dat dit is*, *wiens* heeft als antecedent *Minne*, *dit* slaat terug op *hoewel t mij tegen is*, *soo can ick niet verachten* enz. - *borgerij* (*niet verachten* is een litotes en betekent: heel hoog achten).

- Om de waerdije van de geene die ick min.
 Ach wat heeft oock mijn Liefd' al tegenspoedichs in!⁵⁸⁴
 585 De oorsaeck die mij doet mijn waerdich lief verkiesen
 Is d'oorsaeck die mij doet mijn waerdich lief verliesen.
 T'en waer u eele deucht, gh'en gaeft u in gevaer;⁵⁸⁷
 Ick minden u oock niet indien dat n iet en waer.
 Nu dan grootmoedich Prins, ghij sijt niet af te keren,⁵⁸⁹
 590 Vant heerelijck besluit, jck sal de Goden eeren⁵⁹⁰
 Met costel offerhant, en storten mijn gebeên,⁵⁹¹
 Op dat den groten Godt u d'overhant verleen,⁵⁹²
 Gelijck u deucht verdient, van t woede dier verbolgen.⁵⁹³
 Soo t mij geweigert wort, jck sal u haestich volgen
 595 Nae Plutoos duister rijck dat inden afgront leijt,
 En brengen u de maer, hoe dat ghij wort beschreijt.
 Dan soo 't Juppijn belieft u d'overhant te jonnen,
 Soo wil hij Ariadn' het leven oock vergonnen,⁵⁹⁸
 Die u vervolgen sal waer ghij sult hene gaen,⁵⁹⁹
 600 En soecken anders niet als u ten dienst te staen.⁶⁰⁰

Finis

Theseus

- Hoe Theseus? ist een droom? jck soud' het garen weten.
 Misschien de beeltenis van de Princes van Creten,
 Die ghij op t costelijck bancket te nau besacht,
 Nam een verholen plaets te vast in u gedacht,
 605 En nu u moede leen de trage slaep gedogen,⁶⁰⁵
 Comt sij u in den droom dus onverwacht voor ooghen;
 En t' schijnt dat u de schoon en hoochgeboren vrouw

- 584 *heeft in*, sluit in zich.
 587 indien uw edele deugd er niet was, zoudt gij u niet in gevaar begeven.
 589 Zie Inleiding 1.1.3.
 590 *heerelijck*, manmoedig.
 591 *costel offerhant*, kostbare offeranden.
 592 *d'overhant - van*, de overwinning - op.
 593 Berl. *woedich*.
 598 *wil*, zal.
 599 *vervolgen*, volgen; Berl. *henen*.
 600 Berl. Hierna volgt *Finis*, als onderschrift, en daarna als bovenschrift *Theseus*.
 605 *gedogen*, ondergaan.

- Versoeckt van minnen, dat u beter passen sou.⁶⁰⁸
 Maer wat? is dit een droom? en hebb' ick niet in handen,⁶⁰⁹
 610 En voel, en sie 't pappier? dat haer betuicht te branden⁶¹⁰
 In Theseus hete min. En lees' ick niet het schrift?
 Verstaen ick niet den sin? En houd' ick niet de gift,
 Die sij sorchvuldich sandt, met wijselijcke rede,⁶¹³
 Aen eenen die haer noijt de minste dienst en dede?
 615 Gelijk bemint gelijk. Een edel heus gemoet
 Heeft derenis met sijns gelijcken tegenspoet.
 Grootmoedige Princes van wtgenomen sinnen,⁶¹⁷
 Beminster van de Deucht, cieraet der Coninginnen,
 Tot dat de bleeke doot mijn cloeke borst sal slaen,
 620 Sal uwe weldaet hooch daer in geschreven staen.
 Nu Theseus, het is tijt, en ghij sijt, lang al, vaerdich,
 Betoont dat ghij de gift van d'eedel vrouw sijt waerdich.
 Siet hier den ingang van het doolhof; nu vaert wel
 Mijn ondersaten al, en ijder meegesel,
 625 Die met mijn herwaerts quaemt. Indien ick wederkere,⁶²⁵
 Ter werelt, en genoot noijt yemant groter eere.⁶²⁶
 Indien ick sterref vroom, de Doot en sal mijn Lof⁶²⁷
 Met mij niet wisschen wt, maer in het vrolijck hof,
 Bij d'ander sielen vroom sal die mij vreuchde geven.
 630 Een schoonen sterrefdach vereert het gansche leven.⁶³⁰

608 *versoeckt van minnen*, een liefdesaanzoek doet; Berl. *in minnen* (van doorgehaald).

609 Berl. *ickt*.

610 *dat haer betuicht*, dat betuigt dat zij brandt; Berl. *pampier*.

613 *sorchvuldich*, bezorgd, over mij bekommerd; *sandt*, zond; *met wijselijcke rede*, uit een verstandige beweegreden; Berl. *reden*.

617 *wtgenomen*, uitgelezen, uitnemende.

625 Berl. *quam*.

626 *en genoot noijt*, genoot nooit; Berl. *meerder eere*.

627 *vroom*, dapper.

630 Vergelijk de Italiaanse zegswijze: un bel morir tuta la vita honora, Veenstra Invloeden 65.

Derde deel*

Theseus

- Lof sij de groote Goon, tot mijwaerts welgeneicht.⁶³¹
 Gelijk een hoge roots, die door de wolken steijcht,
 En past op donder, noch op blixems wreet verslinden,⁶³³
 Maer met sijn trotse cruin den hogen hemel dreijcht,
 635 Blijft onbeweecht in spijt van de Noordooste winden,
 Van hagel, en van sneeu die d'open lucht verblinden,⁶³⁶
 En die sich d'ongenaed' des weders niet en creunt,⁶³⁷
 Als ondergraven wort van veel gelijkgesinden,
 Sijn wortel ofte voet, daer t heele lijf op steunt,
 640 Valt schielijck: van den val rontsom het Aetrijck dreunt,
 Verschrikt de harders wuft, en de bewoonde steden,⁶⁴¹
 Soo dat het wilt gediert, dat in sijn holen weunt,
 Verbaest te samen treckt sijn t'sidderige leden:⁶⁴³
 Al eveneens soo ginck het op den dach van heden,
 645 Met het verwoede dier vermetelijck ontstelt,⁶⁴⁵
 Wanneer ick onvertsaecht dat quam te moet getreden.⁶³²⁻⁶⁴⁶⁶⁴⁶
 Het scheen onwinnelijck te wesen voor een helt,
 Soo groot, soo dapper, en soo crachtich van geweld,⁶⁴⁸
 Soo overmoedich stont het op sijn fluxe beenen.⁶⁴⁹
 650 Door d'onvermoeyde deucht heb ick het neergevelt,⁶⁵⁰

* Voor het Derde Deel, Zie Inleiding, Handelingsvoortgang 1.2.

- 631 *welgeneicht*, welgenegen, welgezind.
 633 *past op*, geeft om.
 636 *verblinden*, verduisteren.
 637 Achter *en* erbij te denken: gelijk een hoge roots (632). Dan: *die* zich niet bekreunt om de ruwheid van het weer.
 641 *wuft*, zwervend.
 643 *verbaest*, ontsteld.
 645 *het verwoede dier vermetelijck*, het verwoede, trotse dier.
 632-646 Let op de syntaktische konstruktie van deze homerische vergelijking: Gelijk een roots... blijft... valt... al eveneens soo ghinck het...
 646 *wanneer*; toen; *te moet*, tegemoet; ik heb de komma veranderd in een punt.
 648 *crachtich van geweld*, groot van kracht.
 649 *fluxe*, rappe.
 650 *deucht*, dapperheid.

- Int vruchtelose sant verlosser van Athenen.⁶⁵¹
 En als het storten neer soo heeft het mij geschenen,⁶⁵²
 Dat vanden swaren slach de werelt werd' verdooft.⁶⁵³
 Nochtans soo trad ick toe, en heb het voort met eenen⁶⁵⁴
 655 Vervolgende mijn winst, cloeckmoedelijck berooft,⁶⁵⁵
 Van sijn vervloecte siel, en bloetbegerich hooft.
 T' was doot, nochtans daer bij dorst ick mij nau vertrouwen,⁶⁵⁷
 En heb het werrick van mijn handen nau gelooft,
 Soo ijsselijcken lacht, vol wreetheit om aenschouwen.⁶⁵⁹
- 660 Maer sacht wat, Theseus, sacht, wat comen hier voor vrouwen?⁶³¹⁻⁶⁶⁰

Ariadne, Theseus

Ariadne

- Met heussche groet,⁶⁶¹
 Met spelen en met singen
 Gaet te gemoet,
 Maechden en jongelingen,
 665 Aen hem die doet
 Sijn vaderlant ontspringen⁶⁶⁶
 Wt tegenspoet.
- Eeuwelijck past
 Het desen dach te vieren,
 670 Hij heeft verrast
 Het wreetste van de dieren,
 Hieromme vast⁶⁷²
 Met veelheit van Laurieren,
 Sijn hóóft belast.

651 *vruchtelose*, onvruchtbare.

652 Berl. *heeftet*.

653 Berl. *werd verd*.

654 Berl. *heb hem nog met eenen*.

655 *winst*, het behaalde voordeel.

657 Berl. *mij niet*.

659 *lacht*, lag het; *vol wreetheit om aenschouwen*, er zeer wreed uitzierende; Berl. *soo eyseleycken*; *vol woetheyts om t'aenschouwen*.

631-660 Rijmschema: aaba/bbcb/enz.

661 In Berl. alleen als opschrift *Ariadne*. Er staat bij: *Op de voys: Cupido godt door oft: ghy suchten heet wt banghe borst ghedronghen*.

666 *ontspringen*, ontkomen.

672 *vast*, bij voorbaat.

- 675 Eeuwich gemelt
 Werd' uwen naem door desen,⁶⁷⁶
 Ter werelt, selt⁶⁷⁷
 Gh'u minnen doen en vresen,
 En onvertelt
- 680 Nieuwers u lof sal wesen⁶⁸⁰
 Grootmoedich helt.
- Geen aertsche macht
 Verwan het monster woedich,
 Maer d'eedel cracht
- 685 Van Theseus harte moedich,
 Die vant geslacht
 Der groote Goden goedich,⁶⁸⁷
 Is voortgebracht.⁶⁸⁸
- Dees Prince schrank⁶⁸⁹
- 690 U t'einde van u wenen,
 Wanneer hij dwanck⁶⁹¹
 Den mensche met vier beenen,⁶⁹²
 Met blij geclanck
 O borgers van Athenen,
- 695 Tijdt opter ganck.⁶⁹⁵
 Segt Theseus danck.
- Minos, grootmoedich Prins, en d'heren altemale
 Verwachten u te saem in sijn vercierde sale,
 Om daer de Goden groot, als die u deên bijstant,⁶⁹⁹
- 700 Te danken met gebeên, en costel offerhant,
 En u t'onthalen nae verdienst van daden brave.

676 *door desen*, hierdoor.

677 *selt*, zult.

680 *nieuwers*, nergens.

687 *goedich*, goedertieren.

688 Berl. *is voorts gebracht*.

689 *schanck*, schonk.

691 *swanck*, bedwong.

692 *den mensche met vier beenen*, het Minotaurus-monster.

695 *tijdt opter ganck*, maakt u op, trekt op; deze regel ontbreekt in Berl.

699 *als die*, daar die.

Theseus

- Voorsichtige Princes, ten waer u heussche gave⁷⁰²
 Mij immers alsoo veel behouden hadd' als zij,⁷⁰³
 Ick acht s'en cregen nu dees eere niet van mij.⁷⁰⁴
 705 Dewijl 't u soo belieft, gaen wij den Coning vinnen.⁷⁰⁵

Ariadne

Indien het u belieft, dit is den wech nae binnen.

Choor

- Die t' wankel Aventuur verheft,⁷⁰⁷
 Dat ongelijcke gaven geeft,⁷⁰⁸
 Mach vroolijck sijn geluck gebruicken,⁷⁰⁹
 710 Maer niet hovaerdich trots van roem,
 Want s'werelts luck, dat is een bloem⁷¹¹
 Schoon opgedaen van swacker struicken.⁷¹²
- Het gene dat den mensch vermach,
 Opt midden van de schoone dach,⁷¹⁴
 715 En weet hij of hij sal vermogen,⁷¹⁵
 Wanneer het duister avont wert,
 Alsoo met dicke wolcken swert,⁷¹⁷
 T'besluit des hemels is betogen.⁷¹⁸

- 702 *voorsichtige*, zorgdragende, zorgzame; *ten waer*, ware het niet dat (Zie A. Weijnen, Zeventiende-eeuwse taal, Zutphen 1965, par. 108; Mnl. Wdb. IV, 998).
- 703 *immers*, steeds, d.w.z. gedurende mijn hele verblijf in het labyrint; *als zij*, d.w.z. de goden.
- 704 De Goden zouden die eer niet krijgen, omdat Theseus zonder het koord van Ariadne niet uit het labyrint zou geraakt zijn en dus daar gestorven zou zijn.
- 705 *vinnen*, opzoeken.
- 707 Berl. Als stem is opgegeven Psalm 24.
 Voor 707, zie Inleiding 1.1. Ook Inleiding 2.1.2. voor invloed van Montaigne, Essais, Veenstra Invloeden 57-74.
- 708 *geeft*, geeft.
- 709 *gebruicken*, genieten.
- 711 *luck*, geluk.
- 712 zich mooi voordoende, maar groeiende aan een zwakke struik.
- 714 *de schoone dach*, de klare, volle dag.
- 715 *en weet hij*, weet hij niet.
- 717 Vergelijk Horatius, Od. III, XXIV, 29, 30, Veenstra Invloeden 12, 67, Inleiding 2.1.2.
- 718 Vergelijk Horatius, Od. III, XXIV, 29, 30, Veenstra Invloeden 12, 67, Inleiding 2.1.2. *betogen*, betrokken, bedekt.

720 Den mensche leeft in duisterheit,⁷¹⁹
 En sonder oprecht onderscheijt,⁷²⁰
 Van ware schad' en ware bate,
 En dat hem scheen het hoochste luck,
 Is dickwils oorsaeck van sijn druck,
 En onderganck van al sijn state.

725 Als t'geen daer hij te voet om viel,
 En dat hij t'hoochste voordeel hiel,⁷²⁶
 Hem bleeck opt hoochste te lopen tegen,
 Beroudent dickwils menich man,⁷²⁸
 Dat hij sijn schaed' ontsmeecte, van⁷²⁹
 730 De Goden licht om te bewegen.⁷¹⁹⁻⁷³⁰⁷³⁰

Tot noch heeft Theseus deurgebracht,
 Sijn lofflijck leven hoochgeacht,
 En doet nu nieuwen lof gewagen,⁷³³
 Door dien het sterke monster wreet
 735 Athenens hart-verterend' leet,
 Leijt door sijn rechterhandt verslagen.

Sijn hoge lof gansch Creta crijt,⁷³⁷
 En van de clanck den hemel splijt,⁷³⁸
 Tot in Juppijns besonde salen,⁷³⁹
 740 Wanneer het wijs' Athenen hoort,
 De tijding van de brave moort,⁷⁴¹
 Het sal sijn Prins als Godt onthalen.⁷⁴²

719 Berl. *mensch die*.

720 *oprecht*, juist, nauwkeurig.

726 *hiel*, hield, achtte.

728 *beroudent*, berouwde 't.

729 *sijn schaed' ontsmeecte*, smeekte om hetgeen hem tot schade zou strekken.

719-730 Invloed van Montaigne, Essais, Veenstra Invloeden 57-74, Inleiding 2.1.2.

730 Vergelijk *di faciles* van Juvenalis' Satiren, Montaigne, Essais, Veenstra Invloeden, 68, 69, Inleiding 2.1.2.

733 *gewagen*, vermelden, verkondigen.

737 *crijt*, luid verkondigt.

738 Berl. *van den c. de h. splijt*.

739 *besonde*, door de zon beschenen, glansrijke.

741 *brave moort*, kloeke verdelging.

742 *onthalen*, inhalen, ontvangen.

- Hij danckt hier van de Goden, maer
 Wie weet of het niet beter waer,
 745 Dat hij daer loflijck waer gebleven,⁷⁴⁵
 Alsoo ter werelt menich Prins,
 Die loflijck leefden nae sijn wins,
 Sijn lof verloor door lang te leven.⁷⁴⁰⁻⁷⁴⁸
- De schand' is doot van t'eedel huys,
 750 De soone van den stier oncuis,
 En van de dulle vrouw becoorich.⁷⁵¹
 Een wtgelaten vrolijkheit
 Sich door het open hof verspreit,
 En maeckt de gansche stadt baloorich.⁷⁵⁴
- De schoone Coninx dochter blij
 Vint haer aen Theseus waerde zij,⁷⁵⁶
 Die haer sijn wedermin gaet togen;⁷⁵⁷
 Waer door s' haer selven soo vergeet,
 Dat sij haer niet te veijnsen weet,⁷⁵⁹
 760 Maer hangt gestadich aen sijn ooghen.⁷⁶⁰
- Ghij waent u vlamme werdt geblust,
 En beeldt u in, de meeste lust⁷⁶²
 Princes, die Godt u can verlenen:
 O blint vertrouwen desen dach
 765 Wel wesen het beginsel mach,⁷⁶⁵
 Van u en al t geslachts verclenen.⁷⁶⁶

- 745 *gebleven*, gesneuveld.
 740-748 Zie Inleiding 1.1.3.
 751 *de dulle vrouw becoorich*, de dolzinnige, bekoorbare, wellustige vrouw.
 754 *baloorich*, wild, uitgelaten; Berl. *balhoorich*.
 756 *vint haer*; ziet zich, bevindt zich.
 757 *togen*, betonen.
 759 *haer - veijnsen*, veinzen.
 760 heeft gedurig de blik op hem gericht.
 762 *meeste*, grootste.
 765 *het beginsel*, het begin.
 766 *verclenen*, verminderen in aanzien en voorspoed; tegenspoed.

*Theseus, Ariadne***Theseus**

- D'ondrachelijkste smert die jck gedooch, mijn vrouwe,⁷⁶⁷
 Is mij te merken dat ghij twijffelt aen mijn trouwe.
 Princes, eer sal ick wt dit eilant wijtvermaert
 770 Nae t' wijs Athenen toe mijn reijse doen te paert;
 Het menschelijck geslacht sal d'Aerde laten varen,
 En bouwen steden grof tot woonplaets op de baren;⁷⁷²
 De beeck sal climmen op tegen t' geberrecht aen,⁷⁷³
 De vlam sal nerewaerts in plaets van opwaerts gaen;
 775 De Sonne sal hem in sijn susters wagen setten,⁷⁷⁵
 Des Uchtens wangen sal de bleeke Maen blancketten;
 Dats meer mijn hete Min sal lesschen sijnen dorst,⁷⁷⁷
 Eer Ariadnes naem sal gaen wt Theseus borst.
 Dies maeckt, Princes, een eijnt van u wemoedich duchten.

Ariadne

- 780 Ayme! grootmoedich Prins, sal ick met u gaen vluchten,
 Verlaten goedt, en bloedt, en mijn heer Vaders hof,
 Mijn twijffelige sorch neemt mij ten besten of.⁷⁸²
 De grootheit van t' geluck doet mijn in vrese leven.
 Afsnijend' ander hoop, sal jck mij moeten geven
 785 Alleen in u genaed' indien het dan geviel,⁷⁸⁵
 Dat uwer Edelheit van mij niet meer en hiel,⁷⁸⁶
 Als menich ander die verachten sijn vriendinne,

767 Berl. *d'onverdraech'lycke*.

772 *grof*, groot.

773 Berl. *geberchte*.

775 *hem*, zich.

777 *dats meer*; ja, wat meer zegt; Berl. *mijnen dorst*. De bouw van 769-778 is: *eer* enz. (769-777. Er volgen een aantal onmogelijkheden. De sterkste onmogelijkheid moeten we vinden in vs. 777.), *eer* enz. (778); *lesschen*, blussen. Ik laat dus in dit vers 777 *sijnen* staan en verander het niet volgens Berl. in *mijnen*. De betekenis moet zijn: mijn Min is zo heet dat het onmogelijk is de dorst ervan te lessen of te blussen, maar dat zou toch gebeuren, *eer* enz.

782 *sorch*, bezorgdheid; *neemt mij ten besten af*, houd mij ten goede.

785 *geviel*, gebeurde.

786 *van mij niet meer en hiel*, zich niet meer om mij bekreunde.

Nae t'jonstelijck genot van sijn vercoelde Minne,
 Wat wtcoomst stont mij op? Wat toevlucht doch? Wat raet?⁷⁸⁹
 790 Waer keerd' ick heen?

Theseus

Godin; Indien jck u verlaet,
 Soo wensch' jck, dat de Goon tot genen tijt gedogen,
 Dat mijnen Vader grijs aenschouwe met sijn oogen,
 Sijn onverwonnen soon, noch door mijn wederkeer,
 Deelachtig werd' de lust van mijn vercregen Eer,
 795 Maer dat mijn borgers in de plaetse van verheugen,
 Van vieren, en van blijd onthael, aenrechten meugen⁷⁹⁶
 De leyde stacy van een overdroevich lijck,⁷⁹⁷
 En met verdrietich wee ontciereu t' gansche rijck.
 Ick sal, Princesse waert, stelt u gemoet te vreden,
 800 U eeren, u ontsien, u dienen t' aller steden,⁸⁰⁰
 Indien dat jck met u, uws vaders hant ontvlie.⁸⁰¹

Ariadne

Ach Minne! nu dan, t' geen dat u belieft geschie.⁸⁰²

Theseus

Nu moet! Alcander gaet flux heimelijck bestellen,⁸⁰³
 Dat schippers, stierlien, met de radde bootsgesellen,⁸⁰⁴
 805 Passen greeet te sijn tegen de middernacht,⁸⁰⁵
 Wanneer de Werelt van de diepste slaep becracht⁸⁰⁶
 Geen ommesien en heeft wat ander liên bedrijven,⁸⁰⁷
 Want jck besloten ben niet langer hier te blijven.

789 *op*, open.

796 *vieren*, feest vieren.

797 *de leyde stacy*, de droevige plechtigheid, optocht.

800 *ontsien*, eerbied bewijzen.

801 *hant*, macht; Berl. *u vaders*.

802 *minne*, geliefde.

803 *nu moet*, schep nu moed, wees nu dapper; of: nu moet 't, nu moet 't gebeuren; *bestellen*, beschikken, ervoor zorgen.

804 Berl. *stierluy*.

805 *passen*, ervoor zorgen.

806 *becracht*, overweldigd.

807 er niet naar omziet wat anderen doen.

Vierde deel

Aegle

- 810 Ick schouw de werelt aen,⁸⁰⁹
 En nae gewoonte gaen
 Sie jck vast alle dingen,⁸¹¹
 Sij sijn dan groot of cleen;
 Maer jck hela! alleen
 Blijf vol veranderingen.
- 815 De dach die voert de nacht,⁸¹⁵
 Het wintge wispelt sacht,
 Over de groene dallen,
 Het wout de bergen ciert,
 Maer jck ben heel verkiert,⁸¹⁹
 820 En blijf verkiert in allen.⁸²⁰
- De Son, nae d'oude sleur,
 De doode cruiden, deur
 Sijn hitte, doet verrijsen,
 Die doen haer open blij;
 825 Maer wie can doch in mij
 Levendich leven wijsen?
- Het teder swacke gras,⁸²⁷
 En t vrolijcke gewas

- 809 Voor het Vierde Deel, Zie Inleiding, Handelingsvoortgang 1.2.
Ick schouw de werelt aen. Dit liedje heeft blijkbaar nogal opgang gemaakt. Aan het liedboek van Hans Mathijsz te Amsterdam: *Den Nieuwen Lusthof* is het Bruylofts Bancket toegevoegd. In de 1e druk van 1602 is het niet te vinden, maar in de 2e die zonder jaartal is, staat ons liedje in het *Bruylofts Bancket*. De 3e druk is van 1607. De jaartallen van de uitgaven zijn belangrijk om de schrijfdatum van de Th. en Ar. nader te bepalen (de eerste uitgave is pas van 1614). In het Br. Bancket staat als stem: Het was een jongher helt ofte Mijn siel maekt groot den Heer. (Zie: Leenderts-Stoett, gedichten van Hooft, Inleiding XV). Berl. *Aegle, een veltgodin singt een Liedeken*.
- 811 Br. Bancket, *ick sie*.
 815 Br. Bancket, ontbreekt.
 819 *verkiert*, veranderd.
 820 *in allen*, in alle dingen.
 827 Br Bancket, *teere*.

830 Bedijt bij dauw en regen,⁸²⁹
 Diet dorstich aertrijck voedt;
 Maer wat dat mijn ontmoet,⁸³¹
 T'is nemmermeer te degen.⁸³²

Het wilt gedierte springt,
 T' gevogelt dertel singt,
 835 De wufte Nimphen voegen⁸³⁵
 Bebloemt haer aen den dans,⁸³⁶
 Maer cruit noch rosecrans
 En can mijn lust vernoeegen.

Een ander heb de loop⁸³⁹
 840 Van Satyrs over hoop⁸⁴⁰
 Vervolcht aen alle sijen,
 Dat luttel Nymphen cruist;⁸⁴²
 Maer jck ben niet verkuist⁸⁴³
 Met haer brooddronken vrijen.

845 Het geile vee nae lust
 Sijn honger plechtich blust,⁸⁴⁶
 Van steijle rootsen vlieten
 De beken seewaert in;⁸⁴⁸
 Maer jck draech leijde Min,⁸⁴⁹
 850 En canse niet genieten.

Wanneer de gulden Son aen d'ander werelt licht,⁸⁵¹
 En d' Aerd' haer schaduw set tusschen sijn aengesicht,
 En tusschen t' aengesicht des Maens; men siet bevlecken

829 *bedijt*, gedijt, groeit.

831 *wat dat mijn ontmoet*, wat mij ook gebeure, het baat mij nooit.

832 Berl. *nummermeer*.

835 *wufte*, dartele; Br. Bancket, *woeste*.

836 Br. Bancket, *ghebloemt*.

839 *heb de loop*, worde nagelopen; Br. Bancket, *krijcht de loop*.

840 *over hoop*, bij menigte.

842 *cruist*, mishaaagt.

843 *verkuist met*, gediend van, ingenomen met.

846 *honger*; liefdedrift; *plechtigh*, zoals het gewoon is.

848 Br. Bancket, *tsewaerts*.

849 *leijde*, droeve.

851 Vergelijk Lucanus, Pharsalia VI, 571b, 572a, zie Veenstra, Invloeden, 170.

- Haer aengename licht, en clare glans betrecken
 855 Met naere duisternis, die comend' onverwacht⁸⁵⁵
 Verbaest met nieuwe schrick t' onwetend' Aertsch geslacht.⁸⁵⁶
 Behoeflich moet jck oock op sulken wijze quijnen,
 Soo lang als ick ontbeer de clare Sonneschijnen,
 O Theseus, van u ooch, soo lang als jck ontbeer,
 860 U vriendelijcke jonst mijns levens vreuchde teer,
 Soo lang als jck ontbeer u tegenwoordich wesen,⁸⁶¹
 Soo leev' ick in een zee van hopen en van vresen.
 Maer, las! ghij denckt niet eens grootmoedich edel helt,
 Dat ick t' sint u vertreck heb d'wren droef getelt,
 865 Welck' int verlopen traech mij schenen stil te toeven
 En wt mijn bittere smert een soete smaeck te proeven.
 Maer mijns gedachtenis, hela! is oock soo verdt⁸⁶⁷
 Als t lichaem van u is gevloten wt u hart.
 Mijn ongelijck ist u, dat ghij u waerde Minne⁸⁶⁹
 870 Op sterffelijcke vrouw verplant van een Godinne,
 Godin die soo veel leets om uwent wil geschiet,
 Dat het onsterffelijck te wesen haer verdriet.
 Ghij doet u selfs te cort; daerom, in plaets van wrake⁸⁷³
 Te nemen over u, jck medelijden smake.
 875 Een sterffelijcke vrouw onthout mij mijn geneucht,
 Maer sij en sal niet lang genieten dese vreucht,
 Indien jck Aegle ben, Aegle, die door de crachten⁸⁷⁷

855 *naere*, donkere, droeve.

856 *verbaest*, ontstelt.

861 *u tegenwoordig wesen*, uwe tegenwoordigheid.

867 *mijns ghedachtenis*, de gedachtenis aan mij; *soo verdt*, zo ver.

869 *mijn onghelijck ist u*, het onrecht dat mij wordt aangedaan is het uwe; zie vs. 873; Berl. *ist t'uw*. In vs. 870, 875, 1049, 1081 wordt Ariadne een sterfelijke vrouwe genoemd. Hoofd weet niet dat ook zij eigenlijk een godin, een veldgodin, een vruchtbaarheidsgodin is.

873 *selfs*, zelf.

877 Vergelijk deze en de volgende verzen met Seneca's Medea vs. 740-844 en Hercules Oetaeus, vs. 454-464, 877-976 en 1049-1068. Zie Inleiding 2.3.4. Voor 877-899 vergelijk Seneca, Medea, 752-769 en Seneca, Hercules Oetaeus, 454-462 (Worp, Seneca, blz. 99, 100). Veenstra, Invloeden, blz. 170, 171 verwijst naar Lucanus, Pharsalia VI, 496b-471a. Voor 891, vergelijk Lucanus, Pharsalia VI, 472b-473a. Voor 897, vergelijk Lucanus, Pharsalia VI, 462b. Vanaf 877-899 staat 4 maal een 'indien ick...-konstruktie. De eerste, 877-880, behoort bij 876. De volgende drie horen bij 'sal ick...' van 899. Bij alle *indiens* moet men letten op de woordgroep *heb doen* + hoofdwerkwoord (behalve 891).

- Van woorden, en van cruit, dick op verscheiden nachten,⁸⁷⁸
 Int midden van haer loop heb schielijck stil doen staen,
 880 De paerden allebeij van de besworen Maen.⁸⁸⁰
 Indien jck door de cracht en const van toverijen,
 Het lopend'jaer heb doen vergissen sijn getijen,
 En t' Aertrijck ongesien begraven in de sneeu,⁸⁸³
 Als de naebije Son versocht den heten leeuw;⁸⁸⁴
 885 En als hij nae den ram ging sijnen wagen stieren,⁸⁸⁵
 De bomen met haer ooft, met cooren t velt verciereren;⁸⁸⁶
 Indien ick sonder wint met ijsselijck gerucht,⁸⁸⁷
 De trotse golven heb doen rijsen in de lucht,⁸⁸⁸
 En heb de selve weer verboden haer te roeren,⁸⁸⁹
 890 Wanneer den Noordenwint met haer quam oorloch voeren;⁸⁹⁰
 Indien ick heb de loop des snellen beecks belet,
 En t' water wt de zee doen climmen op sijn bedt;⁸⁹²
 En t' water des fonteins in stee van wech te loopen,⁸⁹³
 Doen blijvend' op sijn plaets hooch op malcander hoopen;
 895 En jck tot lust van mijn gespelen, s'avonts laet
 Heb het ontwortelt wout doen dansen op de maet;
 En alles wtgerecht, wat datter schijnt te wesen
 Tegen de vaste wet van de natuur; jn desen,
 Sal ick door mijne cunst oock houden d' overhant.
 900 De tijt sal comen dat de Minne, die nu brant
 Het harte van mijn lief, niet meer sijn hart sal crenken,
 Als nu mijn Minne doet, daer hij niet op mach denken.⁹⁰²

878 *dick*, dikwijls.

880 *besworen*, betoverde.

883 *ongesien*, plotseling.

884 *versocht*, bezocht, als de zon in het teken van de leeuw stond, in gedeeltes van juli en augustus.

885 *als hij nae den ram*, in maart en april; *Berl. sijn waegen toe ging stieren*.

886 *verciereren*, (heb doen) versieren.

887 *ijsselijck*, schrikwekkend.

888 *trotse*, machtige.

889 *haer te roeren*, zich te bewegen.

890 *Berl. quam met haer*.

892 *bedt*, bedding.

893 *fontein*, bron.

902 zoals nu zijn liefde voor mij doet (nl. *sijn hart crenken*), die hij (immers) uit zijn bewustzijn moet bannen (nl. wegens de liefde voor Ariadne. Bij de ontmoeting met Ariadne is nergens iets gebleken van de liefde van Theseus voor Aegle. Dit is een zwak punt in de intrige).

Ghij die de roeste, maer de straffe scepter draecht⁹⁰³
 Van t duister naere rijck met schrick en anxt geplaecht,⁹⁰⁴
 905 Drievuldig' Hecate betoont mijn uwe jonste;⁹⁰⁵
 Indien jck oijt naer eisch van de vervloecte conste,
 Met warrem menschen bloet gelijk mij was geleert,
 En mager beesten swert u outars heb vereert;
 Heb jck u oijt met roock van doode menschen leden,
 910 En met het storten van afgrijslike gebeden,
 Met grouwelijcke dienst nae de manier versaet,⁹¹¹
 Soo comt mij nu ter tijt in mijn opstel te baet.⁹¹²

En ghij o Coninck wreet die de bedruckte sielen⁹¹³
 Een ijder nae verdienst met straffe doet bedielen,⁹¹⁴
 915 En over t lichte volck strenge geboden geeft,
 Onder wiens tyrannij den woesten afgront beeft,
 Wiens donderige stem de raserijen vresen,⁹¹⁷
 En t' nevelachtich hof, wilt mij te wille wesen.⁹¹⁸

Tysiphone' en Megera' en steurt u daerom niet,⁹¹⁹
 920 Datmen u suster hier in s'werelts licht ontbiet,
 Haer selschap suldiij maer een corte tijt ontberen,
 Tot sij mijn heeft gedient dan salse wederkeren.

Toont altesaem u jonst dat ick mach varen voort,
 Siet hier al t'geen gereet wat tot de saeck behoort.

925 Hecate dits u crans gevlecht van negen slangen.⁹²⁵

903 *roeste*, roestige; *straffe*, strenge.

904 *naere*, donkere.

905 *drievuldig' Hecate*, een tovergodin, die veelal op driesprongen met drie hoofden of drie lichamen werd afgebeeld.

911 *nae de manier*, zoals het behoort; *versaet*, verzadigd.

912 *mijn opstel*, mijn plan, mijn voornemen.

913 *Coninck wreet*, Hades of Pluto, de god der onderwereld.

914 *met straffe doet bedielen*, zijn straf doet toedelen.

917 *raserijen*, wraakgodinnen, de Erinnyen: Megaera, Tisiphone en Alecto.

918 *nevelachtich*, donker.

919 *steurt u*, maakt u er niet boos over.

925 Vergelijk Seneca, Medea 731.

- Dits eeners lever die sich sellef had verhangen.⁹²⁶
 Van een driejarich draeck is dit geronnen bloet.
 En dits een nachtwls gal die dickwils wonder doet.
 En van een swerte kat sijn allebeij des' oogen,
 930 Die jck haer levendich heb wt het hoofd getogen.
 Een hungerigen hont heeft aen dit been geknaecht,⁹³¹
 En op sijn meeste lust heb ick het hem ontjaecht.⁹³²
 Dit is de pluim van Stryx een eysselijcke veugel,⁹³³
 Diese gestroijt heeft wt haer naere slinker vleugel.⁹³⁴
 935 Dees baert heb ick een wolf al slapend' afgesneên.
 En dese keersen sijn van merch wt mensche been.
 Mijn beevaert is gedaen als toveressen plegen,⁹³⁷
 Barvoets doort naere wout, en eensaem ommewegen.⁹³⁸
 Geen ding en is versuimt, daer door besweer jck dij.
 940 Alecto, dat ghij hyer terstont verschijnt voor mij,
 Flux haest u Raserij, al eer dat jck mij wende
 Tot woorden, die u staen doen soudén over ende⁹⁴²
 U swart venijnich hayr, tot woorden daer de vrouw⁹⁴³
 En Coningin des Hels, bevreest voor beven souw.⁹⁴⁰⁻⁹⁴⁴

Aegle, Alecto

Aegle

- 945 Alecto, Alecto, Alecto.

Alecto

Wee de druckige Aerde⁹⁴⁵
 Die noijt een droever quaet dan jck en ben, beswaerde.
 Wie ist die met geweld int licht mij comen doet⁹⁴⁷

- 926 *eeners lever*; de lever van iemand.
 931 Vergelijk Lucanus, Pharsalia VI, 551b-553, Veenstra, Invloeden, blz. 171.
 932 *op sijn meeste lust*, toen hij er met de grootste graagte aan kloof; *ontjaecht*, ontruikt.
 Vergelijk Lucanus, Pharsalia VI, 551b-553, Veenstra, Invloeden, blz. 171.
 933 *Stryx*, een nachtuil, een spookvogel, die, volgens de sprookjes der ouden, de kinderen het bloed uitzoog; harpij.
 934 *gestroijt*, verloren; *naere*, onheilvolle.
 937 Vergelijk Seneca, Medea, 752 en 753. (Worp, Seneca, blz. 101).
 938 Vergelijk Seneca, Medea, 752 en 753. (Worp, Seneca, blz. 101).
 942 Berl. *sullen over ende*.
 943 *vrouw*, meesteres, nl. Persephone.
 940-944 Vergelijk Lucanus, Pharsalia VI, 744b-750, Veenstra, Invloeden, blz. 171.
 945 *druckige*, vol druk, vol onheil.
 947 Vergelijk Seneca, Thyestes, vs. 1 (Worp, Seneca, blz. 101).

Van de gehate dach? Wie dwingt mij dat ick moet^{948a}

Laten de droeve cuil vol eijsselijcke beesten,⁹⁴⁹

950 Die tot quellagie sijn van de verdoemde geesten?
Aegle wats u begeert?

Aegle

Alecto jck bevin⁹⁵¹

Door crachte van mijn const, dat Theseus sijne Min
Stantvastich heeft geleyt op de Princes van Creten;

Dies jck begeer van u, wat hij nu maeckt te weten,⁹⁵⁴

955 Alsoo ghij t' alles weet watter ter werelt schiedt.

Alecto

Weet dan, dat Theseus nu met Ariadne vliedt

Door d'ongebaende zee, en heeft haer meegenomen

Sonder haer Vaders raet, om herwaerts mee te comen,⁹⁵⁸

Des vlucht hij nu sijn best om Minos hant t' ontgaen,⁹⁵⁹

960 En meent te Naxos nu te nacht te leggen aen,

Om sijnen leger op het eijlant te gaen stellen,⁹⁶¹

En te verversschen sijn vermoeyde bootsgesellen.⁹⁶²

Hier hebdi dat ick weet geeft mij mijn oorlof dan.⁹⁶³

Aegle

Noch niet. Maer mijn gedaent terstont gaet trecken an,

965 En als de naere nacht het Aertrijck heeft betogen,⁹⁶⁵

Soo comt te Naxos voor mijn Theseus bedt gevlogen,

En spreekt hem heftich aen in dese mijn gedaent,

Maer mager, ende bleeck, en bitterlijck betraent.

Met strenge woorden comt over sijn ontrouw clagen,

970 En blaest hem in u gift om sijn gemoet te knagen.

948a Vergelijk Seneca, Thyestes, vs. 1 (Worp, Seneca, blz. 101).

949 *laten*, verlaten; *droeve*, donkere.

951 *bevin*, verneem

954 *maeckt*, doet; ik begeer van u te weten te komen wat hij nu doet.

958 *sonder haer Vaders raet*, zonder haar vader te raadplegen, te vragen; Berl. *haers*.

959 *sijn best*, zo snel hij kan.

961 *leger*, slaapstede.

962 *verversschen*, verfrissen, laten uitrusten.

963 *mijn oorlof*, verlof om heen te gaan.

965 *naere*, donkere; *betogen*, overtrokken, bedekt.

En treft hem met u toorts, op dat hij sich verbaes,⁹⁷¹
 En onverduldich door berouw van ontrouw raes,⁹⁷²
 En rasende begeef sich herwaerts op de baren,
 En laet sijn nieuwe Lief, en nieuwe Liefde vaeren.
 975 Haestich van hier vertreckt, en mijn gebodt voldoet.

Alecto

Het geen dat ghij gebiedt, volbreng' ick metter spoet.

Choor

Het valsch geluck dat heeft gelogen,⁹⁷⁷
 Met schoon momaensicht veur,
 Het eedel Coninx huis bedrogen,
 980 Raeckt schielijck in getreur,
 Alst in sijn meeste fleur,
 De tijt met vreuchden overbrachte,⁹⁸²
 En luttel op de droefheit dachte,
 Doe stont die las! alreede voor de deur.
 985 Doe voerspoet sich alleen vertoochde⁹⁸⁵
 Met aengenaem gelaet,
 Op tegenspoet men niet en oochde,
 Noch t' overhangend quaet;⁹⁸⁸
 Helas soo luttel raet
 990 Weet den verwaenden mensch ellendich,
 Tegen t' geluck heel onbestendich,
 Dat eenen oogenblick niet stil en staet.
 T' Geluck dat is alleen gestadich
 In ongestadicheit,
 995 Dat velt de Princen overdadich⁹⁹⁵

971 *sich verbaes*, ontstelle, ontroere.

972 *onverduldich*, als iemand, die zijn smart niet kan dragen.

977 Zie Inleiding 1.1.

982 *overbrachte*, doorbracht.

985 *vertoochde*, vertoonde.

988 *overhangende*, dreigend.

995 *velt*, doet vallen; *overdadich*, hovaardige.

- Van haer grootachtbaerheit,
 En sonder onderscheit
 Verheft het weer de slechte lieden,⁹⁹⁸
 Tot hoge staet, en trots gebieden,
 1000 Die t luttel tijts daer nae den val bereyt.⁹⁹³⁻¹⁰⁰⁰
- Indien t' geluck gewent te wenden,
 Sich nimmer stil en set,
 Geen hoge moet en sal verblenden¹⁰⁰³
 De geen die daer op let;
 1005 Die wijselijck betret
 Des werelts padt, sal stadich vresen,¹⁰⁰⁶
 Als hij voorspoedich schijnt te wesen,
 Soo raeckt hij door geen onvoorsicht int net.¹⁰⁰⁸
- 1010 Indien t' Geluck gewent te keren,
 Sich nemmermeer set vast,
 Men sal t' gemoet oock niet verneren,¹⁰¹¹
 Van ongeluck verrast,
 Maer als men is belast,
 Met hoop sijn ongeluck besuiren,¹⁰¹⁴
 1015 Alsoo noch goet, noch quaet can duiren,
 Het welck den mensch t' oneffen annetast.¹⁰¹⁶
- Het hof geleert met sijne schade
 Hoe seer t' verandren can,
 En comt sijn druck niet eens te stade,
 1020 Noch leert niet eens daer an,
 Dat wederomme van
 De tegenspoet can voorspoet comen,
 Waer door cond' hope sijn genomen,
 Die inden druck vertroosten menich man.
 1025 Het anxstich hofgesin verslagen¹⁰²⁵

- 998 *slechte*, geringe, eenvoudige.
 993-1000 Zie Inleiding 1.1.3.
 1003 *hoge moet*, hoogmoed; *en sal verblenden*, moet verblinden.
 1006 *stadich*, voortdurend.
 1008 *onvoorsicht*, zorgeloosheid.
 1011 *t gemoet verneren*, neerslachtig, moedeloos doen worden.
 1014 *besuiren*, doorworstelen.
 1016 *t' oneffen annetast*, te ruw aangrijpt.
 1025 *hofgesin*, het hof.

Door t schielijck ongeval,
 Doet al het lant van Creta wagen¹⁰²⁷
 Met ijsselijck geschal¹⁰²⁸
 Van crijslien overal,
 1030 De wackre roijers haer vercloecken¹⁰³⁰
 Om met galeijen snel te soecken,
 D'ontschaekte maecht gevoert nae vreemde wal.

Maer wie sal Ariadne vinden?
 Die met haer liefste vliedt,
 1035 Met jonste van de dienstbaer winden¹⁰³⁵
 Door Thetys woest gebiedt,¹⁰³⁶
 Daermen geen spoor in siet?¹⁰³⁷
 Een ijder mach een man verstrecken,¹⁰³⁸
 Het seijl tot inden top optrecken,¹⁰³⁹
 1040 En roeyen al sijn best maer meest om niet.¹⁰⁴⁰

Doe men in voorspoet welich blonken,
 Wast tijt om toe te sien,
 Maer weelde maeckt de menschen droncken,
 Dies t' ongeluck moet schien,¹⁰⁴⁴
 1045 En nu men druck bespien,¹⁰⁴⁵
 Moetmer met lijdsaemheit in wandren,¹⁰⁴⁶
 Denckende dat het can verandren,
 En achtent dranck die ons ten besten dien.⁹⁷⁷⁻¹⁰⁴⁸

1027 *wagen*, dreunen, schudden.

1028 *geschal*, rumoer.

1030 *haer vercloecken*, spannen zich in.

1035 *met jonste van*, begunstigd door de wind, die hun dient.

1036 *Thetis* is een zeegodin, dochter van Nereus en Doris, gehuwd met Peleus, moeder van Achilles;
woest, uitgestrekt.

1037 Berl. *en siet*.

1038 ieder moge zich mannelijk gedragen.

1039 Berl. *top te trecken*.

1040 *om niet*, tevergeefs.

1044 *schien*, geschieden.

1045 *bespien*, nu men zien in het ongeluk ziet (let op de diskongruentie van *men bespien*).

1046 *wandren*, wandelen, leven.

977-1048 Invloed van Montaigne, Essais, Veenstra, Invloeden 57-74, Inleiding 2.1.2.

1048 en houden het voor een geneesdrank, die tot voordeel kan strekken.

Alecto, (inde gedaent van) Aegle; Theseus*

Alecto

- Wee Theseus, Theseus wee! Waer Theseus is u trouwe?
 1050 Dat ghij u lichte Min op sterffelijcke vrouwe,
 Op sterffelijcke vrouw u Minne stellen gaet,
 En mij een veltgodin onwaerdelijck verlaet,¹⁰⁵²
 Godinne die ghij weet in uwe Min te blaken,
 Godinne die om u draech mager bleke kaken,
 1055 Godinne die van smert d' onsterflijckheit is leet,
 Wat isser dat ghij die soo trouweloos vergeet!
 Soo trouweloos vergeet, en brengt wt vreemden lande,¹⁰⁵⁷
 Een nieu wtheemsche bruit tot mijner spot, en schande?¹⁰⁵⁸
 Dees trouweloosheits vleck u hoge naem bemorst.
 1060 Een nieu ontsteken vlam plondert u cloecke borst.
 Hoe Theseus? hoe? wats dit? De geen die mij bedrogen¹⁰⁶¹
 Met sulken ijvers schijn, sijn die beloften loogen?¹⁰⁶²
 Ick sweer u bij mijn eer, dat nemmer ander brant
 Dan Aegle, vatten sal (seydij) mijn ingewant.
 1065 Wee u lichtvaerdicheit, ghij sultse noch ontgelden!
 Wee d'wr! wee t' oogenblick dat ghij u minne stelden
 Op nieu vercosen lief, en d'oude Min vergaet!¹⁰⁶⁷
 Het sal u rouwen, maer alst rouwen comt te laet.¹⁰⁶⁸

Theseus

- Aegle waer heen? hoe nu? wildij u lief ontvlieden?
 1070 Ayme vervloeckte tijt dat nieuwe vlammen brieden
 Mijn trouwelose borst! Ayme vervloeckte tijt,
 Dat ghij Cretenser maecht mijn eerst verschenen zijt!^{1071b-1072}¹⁰⁷²

* Opschrift Berl. *A. in gedaente van Aegle. Th. slaapt.*

1052 *onwaerdelijck*, smadelijk.

1057 Berl. *vreemde landen.*

1058 Berl. *e.n.w. vrou; schanden.*

1061 *de geen die*, de beloften die.

1062 *ijver*; liefde.

1067 *vergaet*, vergat.

1068 aan de kant staat: *gaet binnen Alecto.* Her zal u berouwen, maar, als dat berouw komt, zal het u te laat berouwen.

1071b-1072 Zie Inleiding 1.1.4.

1072 Berl. *creteense m.m. oyt v.s.*

Aegle waer vliedij heen? bedroefde veltgodinne?
 Ick voel verwecken t' vuyr van mijn begraven minne.¹⁰⁷⁴
 1075 Aegle, wat hartseer heeft u wangen root ontciert?
 Hoe comt dat ghij u hayr met huif noch snoer beniert?¹⁰⁷⁶
 U effen voorhoofd lijckt het selve niet met allen.¹⁰⁷⁷
 Hoe comt u aenschijn fris dus mager jngevallen?

U ontrouw, Theseus, ist, u ontrouw die haer quelt,
 1080 Dat ghijse soo vergeet, en in haer plaetse stelt
 Een sterffelijcke vrouw, dies sij dij wel onwaerdich,¹⁰⁸¹
 Ondanckbaer, onbeschaemt, oneerlijck, en onaerdich.¹⁰⁸²
 Ay Aegle' u ijdel beelt verschijnt mij inden droom,¹⁰⁸³
 Maer jck begeef mij met mijn schepen op de stroom,
 1085 Om keren thuisewaerts, en op een cort te vinnen,¹⁰⁸⁵
 D'alderbegaeefste van de blije bos-godinnen.
 Alcander vliecht voor heen, en doet van stonden aen¹⁰⁸⁷
 De schepen maken ree om vaerdich t'seil te gaen.
 Ick vollich u mijn best, en wil de vrouwe laten,¹⁰⁸⁹
 1090 Terwijle datse slaept, soo salse met haer praten,¹⁰⁹⁰
 En jammerlijck gebaer niet keren mijn gemoet;¹⁰⁹¹
 Beter ellendich haer als jck in tegenspoet.¹⁰⁴⁹⁻¹⁰⁹²¹⁰⁹²

1074 *verwecken*, wakker worden, opvlammen.

1076 *huif*, haarband, wrong; *beniert*, in orde brengt, opmaakt.

1077 *niet met allen*, geenszins.

1081 *onwaerdich*, verachtelijk.

1082 *oneerlijck*, trouweloos; *onaerdich*, ontaard.

1083 *ijdel beelt*, schim.

1085 *op een cort te vinnen*, spoedig op te sporen, te vinden.

1087 *voor heen*, vooruit, weg.

1089 *mijn best*, zo spoedig mogelijk; *laten*, verlaten; Berl. *dees vrouwe*.

1090 *met haer*; met zichzelf.

1091 *jammerlijck gebaer*; met ellendig misbaar (*met* uit vs. 1090).

1049-1092 Zie Inleiding 2.3.3.

1092 *beter ellendich haer*; het is beter dat zij in tegenspoed rampzalig zij dan ik. Zie Inleiding 2.3.3.

Vijfde deel*

Ariadne, Corcyne

Ariadne

- Wat schrickelijcke droom beswaert mijn hart met anxste?
 Lof hebbe Godt, ick ben ontwaeckt opt alderbangste.
 1095 Mijn troost waer sijdijs? slaept ghij noch? de Morgenstont
 Vertoocht haer aenschijn blanck, en roo coralen mont.¹⁰⁹⁶
 Hoe Theseus? hoe mijn hart? wats dit? de lege plaetse?
 Hoe Theseus? stadij op van Ariadne'? en laetse¹⁰⁹⁸
 Sonder te seggen wat u tot het rijsen port?¹⁰⁹⁹
 1100 Waer sijdijs? och mijn hoop! antwoord mij op een cort.¹¹⁰⁰
 Corcyne.

Corcyne

Dochter.

Ariadne

Wats van Theseus?

Corcyne

Dats een vrage
 Die u antwoord vereyscht.¹¹⁰²

Ariadne

Ayme! wat swaerder plage!
 Weet ghij niet van mijn Lief?

Corcyne

- Ick denck niet dat ghij boert.¹¹⁰³
 Is Theseus wech, en heeft ons niet met hem gevoert?
 1105 Hou Theseus! t' gansche wout verhaelt mijn deerlijck crijten,¹¹⁰⁵
 Maer Theseus antwoord niet.

* Voor het Vijfde Deel, Zie Inleiding, Handelingsvoortgang 1.2.

1096 *vertoocht*, vertoont.

1098 *laetse*, verlaat haar.

1099 *port*, aanspoort, noopt.

1100 *op een cort*, spoedig, vlug.

1102 *u antwoord*, antwoord van uw kant; *wat swaerder plage*, welk een zware ramp.

1103 *boert*, schertst.

1105 *verhaelt*, herhaalt.

Ariadne

Dits tijt onnut verslijten,
 Vliet flux doort luwe bosch, en soeckt al landwaert in,
 Ick loop aen strant besien oft ick de schepen vin.¹¹⁰⁸
 Malcander sullen wij hier vinden weer int leste.

Corcyne

1110 Dochter Adieu.

Ariadne

Adieu mijn moeder doet u beste.

Ayme! mijn vrees is groot, nochtans dat Theseus vliet¹¹¹¹
 Sonder zijn waerde Lief, en tuicht mij t' harte niet;¹¹¹²
 Soo grote ondanckbaerheit en can in hem niet vaten.¹¹¹³
 Nochtans heeft menich man ondanckbaerlijck verlaten,
 1115 Zijn wtvercoren vrouw die hem vertrouden „ras,
 In wiens bereijde jonst hij meest gehouden „was.¹¹¹⁶
 Oft' trouw of ontrouw is comt mij wel haest int lichte,
 Want zeewaert in is van dees plaets een vrij gesichte.

Ayme! verrader valsch, Ay vuil oneedel hart!¹¹¹⁹
 1120 Bedriechelijcke schelm! en dat mij t meeste smert,¹¹²⁰
 Ondanckbaer voor de jonst, waer van ghij waert onwaerdich!
 Geveinsder als geveinst, en lichter als lichtvaerdich!
 Meinedige rabaut! ghij sijt niet vant geslacht¹¹²³
 Der goedertieren Goon; maer ghij sijt voort gebracht
 1125 Int Noorden dick besneeut, daer niet en is te vinnen,

1108 *besien*, zien.

1111 De bewoording van Ariadnes ellende is van hoog gehalte, in schrille tegenstelling met de prullerige tekst van Theseus, 1069-1092; 1111-1179.
 Zie ook Inleiding 1.1.4.

1112 *tuicht*, getuigt.

1113 *vaten*, aanwezig zijn (zo opgevat is *vaten* een nevenvorm van *vatten*. *Vaten* kan ook betekenen: in een vat doen); Berl. *soo groot!*.

1116 aan wie hij, wegens de gunst die zij hem bewezen had, grote verplichting had.

1119 Vergelijk Catullus 64, 132 en 133. Inleiding 2.1.1.
 Vergelijk ook Ovidius, Artis Amat. 1,536.

1120 Vergelijk Ovidius, Heroides X, 35, Inleiding 2.1.1.

1123 *rabaut*, schelm.

Dan alle wreetheit stuyrs, de briesschende leeuwinnen
 Hebben u daer gesoocht, Tijger en Beyr verwoet^{1126b-1127a}
 Hebben met raeuwe spijs u jonckheit opgevoet.
 Een treffelijcke roem, ghij hebt een vrouw bedrogen.¹¹²⁹

- 1130 Waer henen Theseus? keert u seilen opgetogen,¹¹³⁰
 Went Theseus, en verschoont u ingebogen mast.¹¹³¹
 Hout Theseus, hout, u schip heeft niet sijn volle last.¹¹³²
 Neemt mijn alleen noch in, dat can u luttel schaden,
 Ghij voert mijn siel, mijn lijf sal u niet overladen.¹¹³⁴
- 1135 Is dit u trouwe? dit uwe beloften schoon?¹¹³⁵
 Is dit de danckbaerheit? dit een verdienden loon¹¹³⁶
 Voor mijn betoochde jonst? die ghij mij swoert t' onthouwen,¹¹³⁷
 Soo lang de sterren aen den hemel weyden souwen.
 Aenschout de claere Son wiens Gotheit ghij bedriecht,
- 1140 Dits mijn getuich, dat ghij meinedelijcken liecht.¹¹⁴⁰
 Vliet henen, vliedt u best, ghij sult int eijnt bespieden,¹¹⁴¹
 Dat ghij mij wel, maer niet de Goden cunt ontvlieden,
 Wiens hoocheit dat ghij swoert; die sullen hare saeck¹¹⁴³
 Vervolgen bet als jck, en met geen slechte wraeck.¹¹⁴⁴
- 1145 Haer bid jck errenstich dat zij rampsalich schennen,¹¹⁴⁵
 En u geen minder quaet, dan ghij mij doet, toesennen.¹¹⁴⁶

- 1126b-1127a Vergelijk Catullus 64, 154, Inleiding 2.1.1.
 1129 *treffelijcke*, mooie.
 1130 *opgetogen*, omhoog gehaald.
 Vergelijk Ovidius, Heroides X, 35, 36, 149. Inleiding 2.1.1.
 1131 Vergelijk Ovidius, Heroides X, 35, 36, 149. Inleiding 2.1.1.
verschoont u ingebogen mast, behandel met zachtheid uw mast die kromgebogen staat (door de harde wind).
 1132 Vergelijk Ovidius, Heroides X, 36. 1132-1134. Vergelijk Ariosto, Orlando Furioso X, st. 25, reg. 4-6, Inleiding 2.1.1.
 1134 *Ghij voert mijn siel*, je voert mijn ziel al mee.
 1135 Berl. *de trouwe*. Vergelijk Ovidius, Artis Amat. 1, 536, Inleiding 2.1.1.
 1136 Berl. *den verdiende*.
 1137 *t' onthouwen*, nooit te zullen vergeten; Berl. *swoert te houwen*.
 1140 *dits mijn getuich*, zij (de zon) is mijn getuige.
 1141 *u best*, zo snel gij kunt.
 1143 *wiens hoocheit*, bij wier hoogheid.
 1144 *bet*, beter; *slechte*, geringe.
 1145 *dat zij rampsalich schennen*, dat zij u ten verderve mogen voeren; Berl. *schenden*.
 1146 Berl. *senden*.

Helaes bedroefde vrouw! Waer sal jck vlieden heen?
 Wat gaet mijn aen? voor wie laet ghij mijn hier alleen?
 De wint die voert u nae de stemme van mijn clagen,
 1150 Maer sneller issij in u seilen voor te jagen.¹¹⁴⁹⁻¹¹⁵⁰¹¹⁵⁰

Waer sijdijs wrede doot? wat ist dat ghij vertoeft?
 Siet hier benaude borst, die u ontset behoeft.¹¹⁵²
 Wreet seg jck, wrede doot, niet om u wreet verslinden,¹¹⁵³
 Maar om u wreet vertreck. Ick sal u selve vinden,¹¹⁵⁴
 1155 Indien ghij noch verbeijt. Ick wil mij werpen drae
 Inde verbolgen zee, en drijven Theseus nae.¹¹⁵⁶
 Haest dat mijn coude lijck hem eenen traen afdringe.¹¹⁵⁷
 Adieu verdrietich licht. Siet hier de plaets, jck springe.¹¹⁵⁸

Ay bloode levens lust! met wat pluimstrijckerij
 1160 Comt ghij en set mijn cloeck voornemen aen een sij?
 Neen, neen, het is om niet, de doot sal mij vernielen,
 Herbergen sal jck gaen bij de bedroefde sielen,¹¹⁶²
 Die ongeluckich hier ter werelt sijn geweest,
 Maer trouw in haere Min. Hoe? sijdijs noch bedeest?¹¹⁶⁴
 1165 Nu Conincklijck gemoet, betoont u vroom int sterven!
 Van commer moet ghij doch nootsakelijck bederven¹¹⁶⁶
 Ten langen lesten hier, jndien ghij u verschoont,¹¹⁶⁷
 Want dits een eylant woest, daer God noch mensche woont,¹¹⁶⁸

- 1149-1150 Vergelijk Ariosto, Orlando Furioso X, st. 26 reg. 1-4.
 1150 *in u seilen voor te jagen*, in het voortjagen van uw zeilen.
 1152 *ontset*, verlossing van de benauwdheid.
 1153 Vergelijk Ovidius, Heroides X, 82-86, Inleiding 2.1.1.
 1154 *vertreck*, dralen.
 1156 Berl. *in dees verbolgen zee*.
 1157 *haest dat*, wellicht dat.
 1158 Zie ook 1164-1165, 1179, Vergelijk Ariosto, L'Orlando Furioso X, st. 26, reg. 5 en 6, Inleiding 2.1.1.
 1162 *herbergen*, wonen.
 1164 *bedeest*, bang; Berl. *bevreest* (dat boven *bedeest* is geschreven).
 1166 *bederven*, sterven.
 1167 *jndien ghij u verschoont*, als gij u zelf niet doodt (eigenlijk: ontziet, vrijstelt, met zachtheid behandelt).
 1168 Berl. *mensch en woont*.

- Die u verquicken, of eenige troost can geven,
 1170 En als ghij in ellendt eindicht u droeve leven,
 En salder niemant sijn die u de oogen luick,
 Niemant die u begraef, ten sij dat in haer buick
 Misschien een deerlijck graf de dieren u bereijden,
 Die in dees bosschen dicht haer wilde leven leijden,¹¹⁷⁰⁻¹¹⁷⁴
 1175 En hebben, nu misschien, u voester al geschent,¹¹⁷²⁻¹¹⁷⁵
 Die ghij doort wilde wout lichtvaerdich henen sendt,
 Om u lichtvaerdich Lief daer te vergeefs te soecken,
 Die zeewaert inne seijlt, met sijn gespannen doecken.¹¹⁷⁸
 Wat beijdij dan? Wat sijdij voor de Doot vervaert?¹¹⁷⁹

Corcyne, Ariadne

Corcyne

- 1180 Ach, hopelose vrouw! niet soo mistroostich baert,¹¹⁸⁰
 Verschoont u leven jonck, en wilt eens overwegen.
 Dat de grootmoedicheit geenssins en is gelegen,
 Int wenschen om de doot, wanneer u leet ontmoet;¹¹⁸³
 Maer, int verdragen vande sware tegenspoet.
 1185 Laet daer in blijckelijck u manlijck harte werden.¹¹⁸⁵

Ariadne

T'is dulheit in sijn smert al willens te volharden.¹¹⁸⁶

Corcyne

T'is billijck dat van Godt ghij uwe tijt verwacht.¹¹⁸⁷

Ariadne

Godt heeft mijn sterrefdach gelaten in mijn macht.

- 1170-1174 Vergelijk Ovidius, Heroides X, 119-120, Ariosto, L'Orlando Furioso X, st. 28, reg. 5-8
 Inleiding 2.1.1.
 1172-1175 Vergelijk Ovidius, Heroides X, 82-86, Inleiding 2.1.1.
 1175 *geschent*, gedood.
 1178 *doecken*, zeilen.
 1179 Zie Inleiding 2.3.5.
 1180 *baert*, stelt u aan, maak misbaar.
 1183 *Berl. van de doot*.
 1185 *blijckelijck werden*, blijken.
 1186 *dulheit*, dwaasheid.
 1187 Invloed van Montaigne. Essais, Veenstra, Invloeden, 57-74, Inleiding 2.1.2.

Corcyne

- Ghij quaemt niet, als ghij wout, het leven annevaten,¹¹⁸⁹
 1190 Maer als het Godt geviel; des moochdijt niet verlaten,¹¹⁹⁰
 Voor dat het hem gevalt die t' u gegeven heeft.

Ariadne

T' gevalt geen goede Godt datmen ellendich leeft.

Corcyne

Soo lang ghij sijt te lijf, can t'aventuur noch wenden.¹¹⁹³

Ariadne

Helas! Wat'aventuur can mij geluck toesenden?

Corcyne

- 1195 Het selve dat u heeft van u geluck ontbloot.

Ariadne

Och dat is ongesien, in dees wterste noot.¹¹⁹⁶

Corcyne

U ongeluck wast mee, ten is niet lang geleden.¹¹⁹⁷

Ariadne

Bedriechlijk is de hoop diemen neemt sonder reden.

Corcyne

- Hoe sonder reden? dunckt u dan soo ongesien¹¹⁹⁹
 1200 Te raken hier van daen? En can het niet geschien
 Dat eenich schip van hier coom lichten beij ons-lieden?¹²⁰¹

Ariadne

Genomen het gebeur, waer sal ick hene vlieden?

1189 *annevaten*, aanvangen.

1190 *geviel*, behaagde.

1193 *te lijf*, in leven.

1196 *dat is ongesien*, daar heb ik geen kijk op.

1197 *ten is niet lang geleden*, gij hoeft niet lang meer te lijden.

1199 Denkt u dat het zo onmogelijk is (zo nog nooit gezien) dat u enz.

1201 *lichten*, opnemen, medenemen.

- Nae Griecken, daermen mij sou weren van de wal?¹²⁰³
 Ofte nae Creten? daer men mij versmaeden sal,¹²⁰⁴
 1205 Om dat jck onverdacht ging vluchten buiten rade¹²⁰⁵
 Mijns Vader, daer jck bij sal sijn in ongenade.¹²⁰²⁻¹²⁰⁶
 Wee mij bedruckte vrouw! wee mij! wat gaet mijn aen?

Corcyne

Comt dochter laet ons in de tent verbeijden gaen,
 Een onverwacht ontset can ons de tijt verlenen.

Ariadne

- 1210 Ach bedt, beweechlijck bedt! vernieuwing van mijn weenen!¹²¹⁰
 Eenige kenner van ons vreuchden ongemelt!¹²¹¹
 T'en sij dat Theseus die nu spottende vertelt.
 Ghij weet van onse lust, en vriendelijcke talen,
 Ghij weet van het geveinst, en t' ongeveinst onthalen.¹²¹⁴
 1215 Gistr' avont ghij ontfingt ons beider moede leên,
 Las! Waerom sijn wij niet int opstaen met ons tweeën?
 Ach trouweloose borst, met valsheit heel beseten!
 Ondanckbaer, wrede Lief! hoe cundij soo vergeten
 Een die om u vergat haer Conincklijcke stam?
 1220 Ayme, vervloecte dach dat jck ter werelt quam!¹²¹⁵⁻¹²²⁰

Bacchus, Ariadne, Corcyne

Bacchus

Ick ben dien grooten Godt, wiens treffelijcke crachten
 Indiën rijk vermaert grootdadich t'onderbrachten.¹²²²

- 1203 *nae Griecken*, naar Griekenland.
 1204 *versmaeden*, verachten.
 1205 *onverdacht*, onbedacht.
 1202-1206 *genomen*, onderstel eens; vgl. Ovidius, Heroid. X, vs. 63-70. Inleiding 2.1.1.
 1210 *beweechlijck*, ontroerend.
 1211 *ongemelt*, geheime.
 1214 *onthalen*, vriendschappelijk ontvangen.
 1215-1220 Vergelijk Ovidius, Heroides X, 56-58, Ariosto, L'Orlando Furioso X, st. 27, reg. 3-6, Inleiding 2.1.1.
 1222 *grootdadich*, krachtdadig. Bacchus (Dionysos) werd ook beschouwd als een groot veldheer, vooral als bestrijder van de giganten. Daarbij behoort ook al een veldtocht in de Oriënt. Dat hij zelfs Indië veroverde, wordt pas in de mythe binnengebracht nadat Alexander de Grote naar Indië was getrokken. Blijkbaar zagen de Grieken in Alexander de opnieuw onder de mensen verschenen triomfator Dionysos. (Pauly-Wissowa, Real-Encycl. enz. V, Stuttgart 1905, s.v. Dionysos, 1039, 1040).

- Ick ben dien groten Godt, diet sap der druiven schanck¹²²³
 Aent menschelijck geslacht, doen t'enkel water dranck.¹²²⁴
- 1225 Ick ben dien veltheer groot, een spiegel aller helden,
 De soon waerop Juppijn meest sijn vertrouwen stelden,¹²²⁶
 Als den verwaenden hoop der reusen, die jck dwong,¹²²⁷
 Staplende berch op berch, sijn hoge rijck besprong.¹²²⁸
 Doe toond' jck mij bequaem te wesen tot de wapen,¹²²⁹
- 1230 En niet alleen tot lust van dans en spel geschapen;
 Hoewel t' gemeen gerucht mij crachtich overstemt;
 Om dat de volken, die'ck met oorloch heb getemt,
 Onder mijn sacht gebiedt een lustich leven leyden,
 Niet wulleps, soomen seyt, maer vrolijck en bescheyden.¹²³⁴
- 1235 Het ging ter werelt wel, dat yder Prins soo dee,¹²³⁵
 Bestierende sijn volck in lust, in rust, in vree.¹²³¹⁻¹²³⁶
 Des yders mont is vol van mijn geloofde werken,
 Men eert mijn en aenbidt in swaergebouwde kerken,
 Daer op veel outers wort met soeten reuck geviert,¹²³⁹
- 1240 Die stadelijcken sijn met cranskens versch verciert.¹²⁴⁰
 Maer gene kerken ruim, hoe grof van timmeragien,¹²⁴¹
 En staen mij beter aen als lustige bosschagien,
 Daer jck gemenelijck mij in vermeijen gae,
 En dees boertige sleep vollicht mij stadich nae.
- 1245 Mijn docht, ick hoorden hier terstont een stemme clagen,¹²⁴⁵
 Dies jck mij herwaerts liet van medelijden jagen.
 Sacht, hoor ick geen gerucht? of eijndicht het gering?¹²⁴⁷

1223 *schanck*, schonk.

1224 *dranck*, dronk; Berl. *doent. enckel*.

1226 Berl. *daerop*.

1227 *verwaenden*, vermetele, overmoedige; *dwong*, bedwong.

1228 Berl. *stapelden*.

1229 *wapen*, wapenen.

1234 *wulleps*, dartel, brooddronken; *bescheyden*, verstandig.

1235 *dat yder Prins*, als ieder vorst.

1231-1236 Zie Inleiding 1.1.3.

1239 *geviert*, gebrand, geofferd.

1240 *stadelijcken*, steeds.

1241 *gene* heeft ontkennde betekenis (niet de kerken bevallen hem zo zeer, maar meer de lustige bosschages); *grof*, groot; Berl. *groot van timm*.

1245 *terstont*, zo even.

1247 *gering*, spoedig, ineens.

Ariadne

- Ayme, vervloecte stont dat vrouwe mijn ontfig!¹²⁴⁸
 Ayme, vervloecte tijt dat jck oyt wert gebooren!
 1250 Ach wreden hemel! Waerom heb jck niet verloren
 Het leven alsoo haest, soo haest als jck aensach
 Het ongeluckich licht van de bedroefde dach?¹²⁵²
 Soo mij stont bovent hoeft d'ellendichst aller staten.¹²⁵³

Bacchus

- Dits Ariadne, die van Theseus is verlaten.
 1255 Schoone bedroefde vrouw! het hart is dubbelt stael,
 Dat geen beweging voelt van u verslagen tael,¹²⁵⁶
 Immers jck voel mijn borst staet daer voor dubbelt open.¹²⁵⁷

Ariadne

- Een soo bedroefde staet, hela! dat jck moet hopen,
 Dat wolf, of wrede leeu hem haest ontfermen sal,
 1260 Over mijn swaer ellend', en deerlijck ongeval,
 En maken met mijn doot, een eijnt van duisent dooden,
 Die ick gestadich lij, mijn quaet niet om versnooden¹²⁶²
 Wacht op geen ander eijnt; de hooge rootsen steyl
 Sijn meen jck al beweecht, maer geenssins Theseus seyl,¹²⁶⁴
 1265 Dat luistert nae de wint, en luttel nae mijn clachten.

Bacchus

Ick voel mijn teer gemoet, en sachte geest becrachten¹²⁶⁶
 Van medelijden sterck, mijn hart, en bloet dat treckt,

- 1248 Ar. heeft B. nog niet opgemerkt en vervolgt haar treurige ontboezemingen. Pas in 1310 richt B. zich rechtstreeks tot Ar., die dan in 1318 hem toespreekt; *mijn*, mij; Berl. *vervloecte tijt d.v. mij*.
 1252 Berl. *den bedroefden*.
 1253 *soo*, indien; 1253 is een voorwaardelijke bepaling bij *waarom heb jck niet verloren het leven* (1250).
 1256 *verslagen*, wanhopige.
 1257 *immers*, althans.
 1262 *niet om versnooden*; typisch 17e-eeuwse konstruktie: ontkenning+om+in+infinities met prefix ver-, met de betekenis van een superlatief: dat niet minder kan worden, dat eindeloos groot zal blijven. (*versnooden*, verminderen). Zie A. Weijnen, Zeventiende-eeuwse taal, Zutphen 1965, § 90.
 1264 *beweecht*, bewogen.
 1266 *becrachten*, overheersen.

Om haer te lossen wt d'ellende daers'in steckt.¹²⁶⁸
Ay schoon bedroefde vrouw!

Ariadne

Medogende Godinne,

- 1270 Venus die sorge draecht voor de getrouwe minne,
Aenschout mijn wrede druck met u blijgeestich ooch,
Aenschout eens wat jck lij, om dat jck alte hooch
U Godtheit heb geset. Of sijdijs noch verbolgen^{1272b-1273a}
Op d'afcomst van de Son, geeft dat ick ingeswolgen¹²⁷⁴
- 1275 Werde van eenich beest, en laet mijn corte pijn,
Om mijn voorvaders sond', uwe genade zijn.¹²⁷⁶

Venus, Cupido, Bacchus, Ariadne, Corcyne, t'Gerucht

Venus

- Geslist mijns gramschaps vlam, besadicht is mijn tooren,¹²⁷⁷
U clacht is door de lucht gedrongen mij ter ooren;
De Goden sijn beweecht, stilt u benaude crop,¹²⁷⁹
- 1280 U naeckt een waerder Lief, den hemel staet u op.¹²⁸⁰
Der goden Vader groot staet sellefs met verlangen,¹²⁸¹
Met al het hemelsch hof, om vrolijck u t'ontfangen,
Nieu-nakende Godin. U lijden is geleen,¹²⁸³
Dat ghij onschuldich droecht, nu hebdijs wtgestreen.
- 1285 Mijn onderdane zoon, door wien jck veel vermoge,
Alleen mijn groote cracht, waer is u nette boge?¹²⁸⁶
Grijpt een gewisse pijl, en in het harte schiet
Van Bacchus, wiens gemoet, en cloecke borst, ghij siet

- 1268 *lossen*, verlossen; *steckt*, steekt.
1272b-1273a Omdat ik aan de Liefde een al te grote plaats heb gegeven.
1274 *afkomst*, nakomeling; zie de noot bij vs. 471.
1276 Berl. *mijn voorvaders* (aldus in Leenderts-Stoett).
1277 *geslist*, geblust.
1279 *beweecht*, bewogen, geroerd.
1280 *op*, open.
1281 *sellefs*, zelf.
1283 *nieu-nakende Godin*, die als een nieuwe Godin de hemel nadert.
1286 *alleen mijn groote cracht*, gij die alleen mijn grote macht zijt.

- Bequaem om wonden, en soo morw door medelijen,¹²⁸⁹
 1290 Dat tot de veeren toe de pijl daer in sal glijen.¹²⁹⁰
 Mijn soone schiet u best, en wel te raken tracht.¹²⁸⁵⁻¹²⁹¹

Cupido

- Vrouw moeder, wat u lust werd' haestelijck volbracht.
 Met dees' onsichtbaer pijl coom jck sijn brant verwecken,¹²⁹³
 Ick gae mijn boge tot sijn punt toe innetrecken;
 1295 Vrou moeder, siet dat treft. Die schoot die js gegaen.

Venus

Het geen dat stont te doen is op het best gedaen.

Bacchus

- Ach, eedel wesen! ay manieren teer hoochaerdich!¹²⁹⁷
 Ay overschoone siel den hogen hemel waerdich!
 Ay eedel heusheit alt'onwaerdelijck geloont!
 1300 Die noch u claere glans door droefheits nevel toont.
 Ivooren aengesicht vol goddelijcke gaven,
 Soo diep can droefheits damp u schoonheit niet begraven,
 Of hare luister daer noch licht door henen dringt,
 Die met verblendend licht mijn goddlijck hart bespringt.
 1305 Mij deert u leet, het deert mijn, en jck brand van binnen,
 Om u te stellen int getal van de Godinnen.
 Nu Bacchus ghij en cunt kiezen geen waerder Lief,
 Gaet en vertroost haer dan, int quaet, dat hem verhief¹³⁰⁸
 Door haer bedroeft verlies, dat haer tot vreucht sal dijen.¹³⁰⁹
 1310 Siet Bacchus, Ariadne', een Godt comt u bevrijen
 Wt u benaude druck, en jammerlijck ellendt,
 Droocht af u tranen, en vant schreijen maekt een endt,

1289 *bequaem om wonden*, geschikt om te wonden; *morw*, murw, week; Berl. *medelijden*.

1290 Berl. *glijden*.

1285-1291 Vergelijk Seneca, Hercules Oetaeus, 541-549 (Worp, Seneca, blz. 102).

1293 *brant*, liefde.

1297 *hoochaerdich*, van edele aard.

1308 *dat hem verhief*, dat ontstond.

1309 *dijen*, gedijen.

- Verschoont u teere borst, verschoont u blonde vlechten,¹³¹³
 Verschoont u armen blanck, wilt van der aerden rechten¹³¹⁴
 1315 U afgesloofde leên; set op het hoofd u croon,
 Die jck sal maken tot een hemels teken schoon,
 En u tot een Godin; van duchten op wilt houwen.

Ariadne

- Een druckich mensch en can op geen geluck vertrouwen,
 Als het hem schoon vertoocht, dit is sijn eigen plaech.¹³¹⁹
 1320 Ist mogelijk dat de Goôn hebben gesien om laech,
 Op mij bedroefde vrouw, beweecht met mededogen?
 Ist mogelijk, dat jck met sterffelijcke oogen
 Een hemelsch Godt aenschouw? Ach Bacchus groote Godt,
 Sie jck u Godtheit selfs? of is mijn brein versot,¹³²⁴
 1325 En speelt mijn in het hoofd met vreemde fantasien,¹³²⁵
 Door mijn verwonnen sin vant overige lijen?¹³²⁶
 Ghij sijt het groote Godt, weijgert mij geen bijstant.

Bacchus

- Reickt, Ariadne, mij u witte rechterhandt,
 Sijt seker van mijn hulp, sijt seker vrouw van waerden,
 1330 Dat sterffelijcke mensch noijt heeft geproeft, op aerden,¹³³⁰
 Sulken verandering vant wanckelbaer geluck,
 Als u verlossen comt wt u benaude druck.
 Niet slechtelijck coom jck u vrijen van u rouwe,¹³³³
 Maer kies' u tot mijn Lief, en eewich echte vrouwe,¹³³⁴
 1335 Stelt u gemoet te vreên, en vroolijck op wilt staen.¹³³⁵

- 1313 Berl. *u teere vlechten; verschonon*, schoon maken, mooi maken, versieren, met zachtheid behandelen (zij lag schreiend en met verwarde haren in het zand).
 1314 *rechten*, oprichten.
 1319 *vertoocht*, vertoont.
 1324 *selfs*, zelf.
 1325 *fantasien*, inbeeldingen.
 1326 wegens mijn door het nog overgebleven lijden overmeesterd verstand; omdat mijn verstand nog overmeesterd (verbijsterd) is door het nog niet geheel verdwenen lijden.
 1330 *geproeft*, gesmaakt, ondervonden.
 1333 *slechtelijck*, slechts; *vrijen* enz. verlossen van uw smart.
 1334 *echte vrouw*, wettige, door huwelijk verbonden vrouw.
 1335 *stelt u gemoet te vreên*, stil uw smart.

Ariadne

Onsterffelijcke Godt laet jck u bidden aen.
 Naulijx geloov' ick dit, al is het grote sonde,
 Want eenen Godt en geeft geen logen wt sijn monde.
 Het geen dat mij gebeurt, is immers genen droom?

Bacchus

- 1340 Gelooft volcomelijck jck sweer bij d'helsche stroom,
 Dat jck u voor mijn vrouw sal eeuwelijcken eeren.
 Dees uwe voester sal te rug, nae Creta keren,
 Int nieugecomen schip dat gins aen anker leijt,¹³⁴³
 En brengen daer de maer van u onsterfflijckheit,
 1345 Voor al u Vaders hof een schielijcke verblijding;
 Indien het snel gerucht niet eerst en brengt de tijding.

Ghij sult onsterffelijck den Cristallijnen vloer¹³⁴⁷
 Des hemels hooch betreen, daer jck u henen voer.
 De snaere sijdijs van den grootsten Godt hier boven.¹³⁴⁹

Ariadne

- 1350 Laet mij danckbaerelijck de groote Goden loven,
 Die om mij dachten, als het minst was te vermoen.

Bacchus

Dat suldijs tegenwoordich inden hemel doen.¹³⁵²

Corcyne

- Ach salige Godin! geen ding sal u meer crencken.
 Adieu gesegent paer. Wilt, Ariadne, dencken
 1355 Om u heer Vaders rijck, en altijd jonstich sijn.
 Dochter adieu, adieu. Lof soone van Juppijn.

1343 *nieugecomen*, pas aangekomen.

1347 *den cristallijnen vloer*. Hooft stelt zich, volgens het stelsel van Ptolemaeus, het heelal voor als bestaande uit in elkander sluitende concentrische bollen, die zich om een gemeenschappelijke as wentelen. De binnenste is die der aarde, daarop volgen die der zeven planeten, dan het firmament, waarin de vaste sterren zich bevinden, daarna de *kristallijnen* sfeer, en eindelijk het Emphyreum, de woonplaats van het Opperwezen.

1349 *snaere*, schoondochter; Bacchus was de zoon van Zeus en Semele.

1352 *tegenwoordich*, straks, zo aanstonds.

t'Gerucht

- Als Ariadne sat en deed' haer droeve clachten¹³⁵⁷
 Over het wreet vertreck van Theseus, diese siet¹³⁵⁸
 Dat met sijn schip, en volck, meinedich van haer vliet,
 1360 Die in vergeldings plaets haer trouwe Min belachten,¹³⁶⁰
 Sij wenschten om de doot, mistroostich van gedachten,
 Dat haer de geen die sij behouden had, verriet.¹³⁶²
 Een Godt haer edel deucht niet onvergouden liet,
 Troost wt den hemel quam, waen sijse minst verwachten.¹³⁶⁴
 1365 Want Bacchus diese sach soo schoon, en soo bedroeft,
 Door medelijden Mins beginsel heeft geproeft,¹³⁶⁶
 Die door haer clare deucht gevoedt wert in sijn sinnen.
 Hij coosse tot sijn vrouw, en als Godin verhief;
 Om beter sij verloor een valsch en tijtlijck Lieff,¹³⁶⁹
 1370 En creech een die haer mint, en eewich sal beminnen.

Choor

- Om beter alle quaet¹³⁷¹
 De grote Godt laet schieden,¹³⁷²
 Des ist een sotte daet
 Van onbescheyden lieden,¹³⁷⁴
 1375 Tot achterdeel te dieden¹³⁷⁵

- 1357 Dit sonnet, waarbij een emblema was getekend en dat opgedragen was aan Julietta, staat ook in Deel I, blz. 12 van Leendertz-Stoett, *Gedichten van P.C. Hooft*, Amsterdam 1899, met de titel: *Op d'Historie van Ariadne, die van Theseus verlaten sijnde, van Bacchus tot vrouwe, gecosen wert*. Zie ook W.A.P. Smit, *Hoofts 'Ariadne' en Julietta*, N.Tg. 40, 97-100. Zie Inleiding 2.3.6.; *sat en deed* enz., zat te klagen.
- 1358 *diese siet dat* enz. let op syntaktische konstruktie.
- 1360 die in plaats van een tegenprestatie te verrichten voor haar trouwe liefde deze liefde bespote.
- 1362 *verriet*, ontrouw werd.
- 1364 *waen sijse minst verwachten*, vanwaar zij die het minst verwachtte; Berl. *doen sijse*.
- 1366 *beginsel*, begin, het ontwaken der liefde; *geproeft*, ondervonden.
- 1369 *om beter*; om een beter lief (te krijgen).
- 1371 Choor, Berl. *op de wyse: Cupido geeft mij raet; om beter*; wegens iets beters, zie ook *Invloeden* 1.1.
- 1372 *schieden*, geschieden.
- 1374 *onbescheyden*, onverstandige.
- 1375 *tot achterdeel te dieden*, als nadeel te beschouwen.

- Het schijnbaer letsel ras,
 Al eer sij recht bespieden,¹³⁷⁷
 Oft schaed' of voordeel was.
- Het geen dat dickwils schijnt¹³⁷⁹
 1380 Den mensch te wesen tegen,
 Hij naderhant bevijnt,
 En had hij t niet vercregen
 T' en ging hem niet te degen;
 Des is het sotheit blent,¹³⁸⁴
 1385 De saken t'overwegen¹³⁸⁵
 Die u sijn onbekent.
- Men moet met lijdsaemheit
 Sijn tegenspoet verdragen,
 Want dickwijls wt het leyt
 1390 Spruiten de blije dagen,
 En als de swaerste plagen
 De neck ons drucken in,
 Ist dickwils goodts behagen,¹³⁹³
 Datmen een wtcoomst vin.¹³⁹⁴
- 1395 Bij Godt ist geen manier,
 Staech hoger te verheven,¹³⁹⁶
 De gene, die alhier,
 In hooge voorspoet leven;
 Maer wel, die druckich sneven,¹³⁹⁹
 1400 Op dat sijn hullep blij,¹⁴⁰⁰
 In hoge noot gegeven,
 Te wellecoomer zij.

1377 *bespieden*, zagen.

1379 *het geen dat* enz. de mens bevindt dikwijls naderhand, dat, indien hij niet verkregen had wat hem tegenspoed scheen aan te brengen, het hem (nu) niet (zo) voorspoedig zou gaan.

1384 *blent*, blind; Berl. *dies is*.

1385 *t' overwegen*, te oordelen over.

1393 Berl. *Godts*.

1394 *vin*, vinde; Berl. *wtcompst*.

1396 *verheven*, verheffen.

1399 *die druckich sneven*, die in druk terneergeslagen leven.

1400 Berl. *hulpe*.

Soo lang den mensche, swack
 Int ware nut te leren,
 1405 Sijn lichaems sware pack
 Van siele voelt verheren,
 Moet hij geen hoop ontberen,
 Of hoopens reën al schort,
 Want alle ding can keren,
 1410 Ter werelt op een cort.¹⁴⁰³⁻¹⁴¹⁰

En offer yemant waer,
 Die noijt geluck bespeurde
 In al sijn leven, maer¹⁴¹³
 1415 Van kint, tot grisaert treurde,
 Dat noyt misschien gebeurde,
 Noch was hij boos van moet,¹⁴¹⁶
 Indien hij sich versteurde,¹⁴¹⁷
 Want Godt die meent het goedt.

T'snelloopende Gerucht
 1420 Gaet overal verbreijden,
 Dat Theseus op de vlucht
 Van Ariadne scheijden,¹⁴²²
 Maer alsse sat en schreijden,¹⁴²³
 Viel op haer Bacchus sin,¹⁴²⁴
 1425 Diese ten hemel leijden,
 En maeckt' haer een Godin.

Den Coning Minos wijs
 Doet overal verclaren¹⁴²⁸

1403-1410 Zolang de mens, nog niet goed kunnende onderscheiden wat nuttig voor hem is, voelt dat de zware last van het lichaam ten onder gaat door zijn zielelijden moet hij nooit alle hoop laten varen, ook al is er geen reden om te hopen, want alles kan hier ter wereld spoedig veranderen.

1413 Berl. *van al*.

1416 *noch*, nochtans; *boos van moet*, slecht, zondig van gemoed.

1417 *sich versteurde*, zich boos maakte (! eenvoudige oplossing).

1422 *scheijden*, scheidde.

1423 *sat en schreijden*, zat te schreien.

1424 *sin*, liefde.

1428 *verclaren*, bekend maken, verkondigen.

- 1430 Sijn groote dochters prijs,¹⁴²⁹
 En haer ten hemel varen,
 En bidt, met grote schaeren,
 Geknielt haer Godtheit an,
 Voor nieu-gebouwd' altaren
 Van haer en haren man.
- 1435 Nu! Ariadne wert
 Gevoert ter hoogster stede,
 Alse de meeste smert,
 Die'r was te lijden, lede;
 Dus Princen leeft in vrede,
- 1440 Vertrouwend' anders niet,
 Dan, dat wat Godt oyt dede,¹⁴⁴¹
 Om beter is geschiet.¹³⁷¹⁻¹⁴⁴²¹⁴³⁹⁻¹⁴⁴²¹⁴⁴²

E i n d

- 1429 *prijs*, lof.
 1441 Berl. *al wat* (eerst: *dat wat*).
 1371-1442 Invloed van Montaigne, *Essais*, Veenstra, *Invloeden 57-74*, Inleiding 2.1.2.
 1439-1442 Zie Inleiding 1.1.3.
 1442 Berl. Hierna volgt als onderschrift *Finis* en de ondertekening *verana cant*. Deze ondertekening kan ook van belang zijn voor de schrijfdatum.